

Rialtas na hÉireann
Government of Ireland

Straitéis don Oidhreacht Dhomhanda in Éirinn

2025–2035

Arna ullmhaithe ag
Seirbhís na Séadchomharthaí Náisiúnta
gov.ie

Clár an Ábhair

Liosta Fíoracha.....	iv
Liosta Íomhánna	iv
Achoimre Fheidhmeach.....	2
1. An Oidreacht Domhanda a Fhorbairt in Éirinn	5
2. Fís don Oidehreacht Dhomhanda in Éirinn.....	7
3. An Comhthéacs Idirnáisiúnta.....	9
4. An Comhthéacs Náisiúnta	15
5. Deiseanna Oidhreachta Domhanda	22
6. Oidhreacht Dhomhanda agus Inbhuanaitheacht.....	24
7. Cur Chuige Naua Maidir le Oidreacht Dhomhanda	29
8. Spriocanna Oidhreachta Domhanda d'Éirinn	34
9. Cur i bhFeidhm.....	38
Liosta na gCáipéis Ábhartha	40
Gluais	43
Auisín I: Plan Cur I Bhfeidhm	49

Liosta Fíoracha

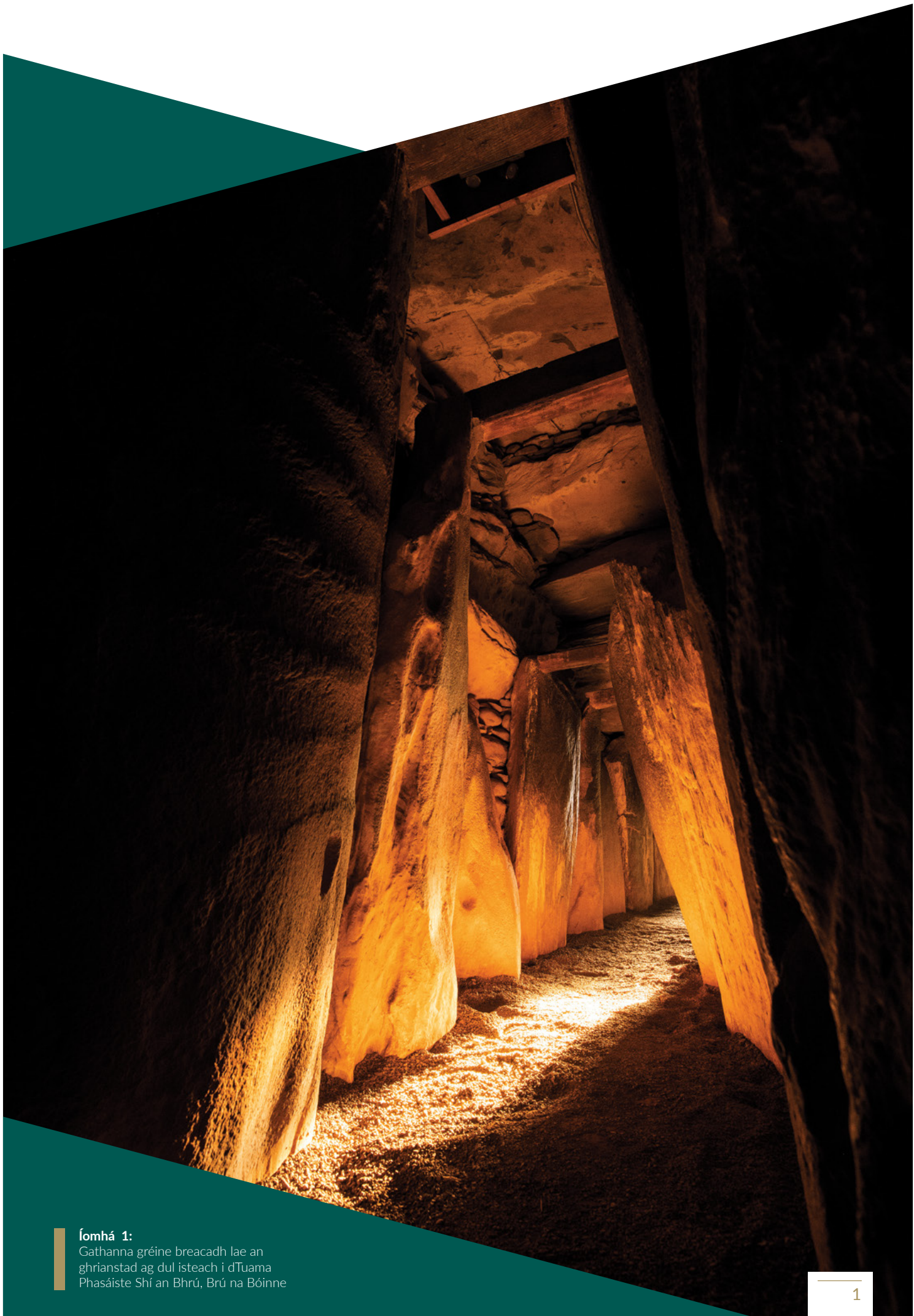
Fíor 1: “Cúig C” EOECA	7
-------------------------------------	---

Liosta Íomhánna

Clúdach: Éirí na gréine ar chloch cholbha K52 ag Tuama Phasáiste Shí an Bhrú, Brú na Bóinne

Íomhá 1: Gathanna gréine breacadh lae an ghrianstad ag dul isteach i dTuama Phasáiste Shí an Bhrú, Brú na Bóinne	1
Íomhá 2: Seoladh “The Megalithic Art of the Passage Tombs at Knowth” Excavations at Knowth Vol 7 in Ionad Cuairteoirí Chnóbha, Brú na Bóinne.....	2
Íomhá 3: An mhainistir ar Sceilg Mhichíl i dtreo Sceilge Bige	4
Íomhá 4: Taispeántas (2019) in Ionad Cuairteoirí Bhrú na Bóinne	6
Íomhá 5: Pasáiste Thuaidh Dhubhadh, Brú na Bóinne	8
Íomhá 6: Éirí na gréine ar chloch cholbha K52 i dTuama Phasáiste Bhrú na Bóinne	10
Íomhá 7: Céimeanna Thoir ar Sceilg Mhichíl.....	14
Íomhá 8: Cloch Cholbha 1ag an tSlí Isteach go Dubhadh Theas, Brú na Bóinne	18
Íomhá 9: Ortastat 050 ó Thuama Phasáiste Chnóbha, Brú na Bóinne	21
Íomhá 10: An Liagchiorcal Mór, Brú na Bóinne	22
Íomhá 11: Radharc ar an eaglais agus ar chlocháin choirceogacha agus ar Sceilg Bheag ó mhainistir Sceilg Mhichíl	23
Íomhá 12: Caoróg Mhara/Rabhán ar Sceilg Mhichíl chíl.....	24
Íomhá 13: Puifíní ar Sceilg Mhichíl.....	25
Íomhá 14: Crosáin ar Sceilg Mhichíl	26
Íomhá 15: An Bhóinn ag lúbadh agus ag casadh trí Bhrú na Bóinne	28
Íomhá 16: Tuama Phasáiste Bhrú na Bóinne.....	30
Íomhá 17: Sceilg Bheag ó fhuinneog Eaglais Mhichíl ar Sceilg Mhichíl	33
Íomhá 18: Bóthar an tí solais ar Sceilg Mhichíl	34
Íomhá 19: Pleananna bainistíochta do Sceilg Mhichíl agus do Bhrú na Bóinne	35
Íomhá 20: Iniúchadh láithreáin ar bhóthar an tí solais, Sceilg Mhichíl	35
Íomhá 21: Ionad Cuairteoirí Bhrú na Bóinne	36
Íomhá 22: Grianghraf de Bhrú na Bóinne (1968) i dTaispeántas Ionad Cuairteoirí Bhrú na Bóinne.....	36
Íomhá 23: Tochailt Seandálaíochta, Halla Dhubhadh, Brú na Bóinne.....	37
Íomhá 24: Iniúchadh láithreáin ar an Teach Solais Uachtair ar Sceilg Mhichíl.....	37
Íomhá 25: Pictiúr gar-amhairc de na céimeanna ar Sceilg Mhichíl	39
Íomhá 26: Radharc den Teach Solais Uachtair ar Sceilg Mhichíl	48

Tá na grianghraif uile a úsáidtear faoi © Chartlann na nGrianghraf, Seirbhís na Séadchomharthaí Náisiúnta, Rialtas na hÉireann

Íomhá 1:

Gathanna gréine breacadh lae an
ghrianstad ag dul isteach i dTuama
Phasáiste Shí an Bhrú, Brú na Bóinne

Achoimre Fheidhmeach

Oibleagáid na hÉireann don Choinbhinsiún Oidhreachta Domhanda

Dhaingnigh Éire Coinbhinsiún Oidhreachta Domhanda EOECA (Eagraíocht Oideachais, Eolaíoch agus Chultúrtha na Náisiún Aontaithe) in 1991 agus cuireadh dhá Réadmhaoin Oidhreachta Domhanda na hÉireann ar an Liosta Oidhreachta Domhanda in 1993 (Brú na Bóinne) agus 1996 (Sceilg Mhichíl). Conradh idirnáisiúnta idir Páirtithe Stáit atá sa Choinbhinsiún - agus iarrtar leis próisis, tionscnaimh, maoirseacht agus bainistíocht Stáit ar an Oidhreacht Dhomhanda agus iad tacaíthe ag tacaíocht agus rannpháirtíocht phoiblí agus phobail. Mar shínitheoir don Choinbhinsiún, tá dualgas ar Éirinn Sárluachanna Uilíocha na Maoine Oidhreachta Domhanda atá aici anois agus amach anseo a chaomhnú, a chur i láthair agus a tharchur chuig na glúnta atá le teacht.

An Gá le Straitéis

Is iad na príomhchúiseanna le forbairt na Straitéise Náisiúnta Oidhreachta Domhanda seo ná:

- Sárluach Uilíoch na Maoine Oidhreachta Domhanda in Éirinn a chosaint, cur le spriocanna EOECA um shíocháin dhomhanda agus aitheantas do chumais dhaonna agus a chinntiú go mbainfidh na glúnta atá le teacht, agus go háirithe na glúnta Éireannacha atá le teacht, leas as an soláthar seo.
- Oibleagáid na hÉireann mar shínitheoir don Choinbhinsiún Oidhreachta Domhanda a chomhlíonadh chun a cuspóirí, ceanglais agus beartais a chur i bhfeidhm.
- Acmhainn, cumas agus eolas i ndáil leis an Oidhreacht Dhomhanda a fhorbairt i measc phríomhpháirtithe leasmhara agus pobal.
- Feabhas a chur ar idirghníomhaíocht, rannpháirtíocht agus cumarsáid le páirtithe leasmhara áitiúla i mbainistíocht na Maoine Oidhreachta Domhanda agus na suíomhanna Liosta Sealadach atá ann agus a bheidh ann amach anseo.

Íomhá 2:

Seoladh "The Megalithic Art of the Passage Tombs at Knowth" Excavations at Knowth Vol 7 in Ionad Cuairteoirí Chnóbha, Brú na Bóinne

- Feasacht a ardú faoi cheanglais agus oibleagáidí an Choinbhinsiúin Oidhreacht Domhanda, ar thábhacht agus ar luachanna an Stádais Oidhreacht Domhanda, ar na próisis a theastaíonn ó EOECA chun ainmniúcháin Maoine Oidhreacht Domhanda a chur chun cinn, agus na tairbhí féideartha a d'fhéadfadh a bheith ag baint le hinscríobh ar an Liosta Oidhreacht Domhanda.
- Cur chuige níos comhtháite agus ildisciplíneach a ghlacadh maidir le cosaint agus bainistiú na hOidhreacht Domhanda go náisiúnta agus go háitiúil.
- A chinntiú go bhfuil cosaint na Maoine Oidhreacht Domhanda reatha agus sa todhchaí ag teacht leis an gcreat forbartha inbhuanaithe níos leithne.

Todhchaí don Oidhreacht Dhomhanda in Éirinn

Soláthróidh an Straitéis seo an creat uileghabhálach chun an Coinbhinsiún a chur i bhfeidhm sna deich mbliana atá romhainn. Is í an fhís chun Oidhreacht Dhomhanda a chothú in Éirinn ná cosaint agus bainistiú eiseamláireach ar Mhaoin Oidhreacht Domhanda, pobail agus páirtithe leasmhara áitiúla cumhachtaithe, feasacht agus tuiscint fheabhsaithe ar Oidhreacht Dhomhanda go ginearálta, agus inscrlbhinn maoine Éireannacha breise ar an Liosta Oidhreacht Domhanda.

Beidh buntáistí náisiúnta agus áitiúla araon ag baint le cosaint agus bainistiú éifeachtach ar Mhaoin Oidhreacht Domhanda. Ar leibhéal náisiúnta, mar "sócmainní straitéiseacha agus suntasacha domhanda", cuireann Oidhreacht Dhomhanda le próifíl agus tionchar idirnáisiúnta na hÉireann. Ar leibhéal áitiúil, is féidir le Maoin Oidhreacht Domhanda ioncam feabhsaithe a ghiniúint do gheilleagair turasóireachta áitiúla agus mórtas áite agus fócas uathúil féiniúlachta a spreagadh do phobail áitiúla. Tá cuid de na hiarmhairtí tairbhíúla seo le feiceáil cheana féin ag Maoin Oidhreacht Domhanda na hÉireann atá ann cheana féin ach tá an poitéinseal ag an Straitéis iad sin a mhéadú agus a leathnú. Cuirfidh an Straitéis comhthéacs níos comhsheasmhaí ar fáil d'údarais áitiúla agus do pháirtithe leasmhara eile chun cumarsáid, idirghníomhaíocht, rannpháirtíocht agus infheistíocht áitiúil Oidhreacht Domhanda a phleanáil.

Spriocanna na Straitéise

Is iad na seacht sprioc a chaithfear a bhaint amach chun na hardmhianta thuas a chomhlíonadh ná:

1. Líon na láithreán Éireannach atá inscríofa ar an Liosta Oidhreacht Domhanda a mhéadú agus athbhreithniú rialta a dhéanamh ar Liosta Sealadach na hÉireann;
2. Treoir reachtúil agus neamhreachtúil a sholáthar chun Oidhreacht Dhomhanda na hÉireann a fhorbairt agus a bhainistiú;
3. Feabhas a chur ar inniúlacht agus ar chumas na bpáirtithe leasmhara uile chun Oidhreacht Dhomhanda na hÉireann a chosaint agus a bhainistiú;
4. Tacú le cosaint, caomhnú, léirmhíniú agus cur i láthair Maoine Oidhreacht Domhanda agus láithreáin Liosta Shealadaigh na hÉireann;
5. Oidhreacht Dhomhanda a chomhtháthú i gcreat níos leithne na forbartha inbhuanaithe chun tairbhí na bainistíochta oidhreacht in Éirinn a léiriú agus a chur chun cinn;
6. Cur le tionscnaimh Oidhreacht Domhanda, lena n-áirítear taighde agus comhoibriú idirnáisiúnta; agus
7. Luachanna agus tairbhí inscrlbhinn Oidhreacht Domhanda a chur in iúl go héifeachtach agus go forleathan.

Tá na spriocanna seo ailínithe go hiomlán le mianta agus le prionsabail na Spriocanna Forbartha Inbhuanaithe de chuid na NA atá leagtha amach in Ag Claohlú ár nDomhain: [Clár Oibre 2030 don Fhorbairt Inbhuanaithe, Oidhreacht na hÉireann 2030, Creat Náisiúnta Pleanála 2040 Tionscadal na hÉireann](#), le [Plean Réigiúnach Gníomhachta na hEorpa agus Mheiriceá Thuaidh \(2024-2031\)](#), agus leis na spriocanna straitéiseacha a ghabhann leis an gCoinbhinsiún Oidhreacht de chuid EOECA, ar a dtugtar go coitianta "an Cúig C".

Íomhá 3:

An mhainistir ar Sceilg Mhichíl
i dtreo Sceilge Bige

Cur i bhfeidhm na Straitéise

Leagann an Straitéis amach creat uailmhianach ach praiticiúil don Rialtas chun pleanáil a dhéanamh ar an scála, ar an am agus ar na hacmhainní cuí a theastaíonn chun Oidhreacht Dhomhanda a chothú in Éirinn sna deich mbliana atá romhainn. Ós rud é go dtógfaidh an fhorbairt acmhainne agus an t-ardú feasachta riachtanach am, beidh gá le cur chuige céimnithe chun an Straitéis a chur i bhfeidhm. I bPlean Forfheidhmithe leagtar amach sraith de spriocanna straitéiseacha agus de ghníomhartha gaolmhara atá le comhlíonadh faoi seacht sprioc. Chun an Straitéis a chur i gcrích go rathúil beidh gá le cur chuige uile-Rialtais agus le comhordú éifeachtach le réimse páirtithe in Éirinn, le EOECA agus lena bPáirtithe Stáit don Choinbhinsiún. Cuirtear béim thíos ar chuid de na príomhspríocanna:

- Maoine Oidhreacht Domhanda féideartha a chur faoi bhráid EOECA le haghaidh ainmniúcháin;
- Treoirilínte a fhorbairt um bhainistíocht agus chosaint Maoine Oidhreacht Domhanda agus láithreán atá ar an Liosta Sealadach, don phróiseas ainmniúcháin agus um phróiseas an Liosta Shealadaigh;
- Tacú le bearta chun inniúlacht agus cumas a fhorbairt chun forbairt na hOidhreacht Domhanda in Éirinn a chinntiú;
- A dhéanamh cinnte go ndéantar Sárluach Uilíoch agus barántúlacht agus sláine na Maoine Oidhreacht Domhanda a chosaint

agus a bhainistiú trí ghlacadh le straitéisí bainistíochta dea-chleachtais;

- Tacú le bunú bainistíochta rannpháirtíochta ag láithreáin Maoine Oidhreacht Domhanda agus Liosta Sealadach, lena n-áirítear ionadaíocht ó údaráis áitiúla, úinéirí talún, agus pobail áitiúla, agus príomhpháirtithe leasmhara eile;
- Tacú le comhtháthú breise ar bhearta oiriúnaithe agus maolaithe don athrú aeráide agus le measúnú riosca i bpleananna bainistíochta um Maoine Oidhreacht Domhanda agus láithreáin Liosta Shealadaigh;
- Tacú le comhpháirtíochtaí agus comhpháirtíochtaí a bhunú idir an tAonad Oidhreacht Domhanda, an OOP de réir mar is cuí, institiúidí tríú leibhéal, comhlachtaí óige agus comhlachtaí ábhartha eile chun taighde agus comhar a chur chun cinn, eolas comhpháirteach a fheabhsú agus gníomhaíochtaí agus for-rochtain oideachasúil a fhorbairt, lena n-áirítear do dhaoine óga; agus
- Tuiscint agus meas níos fearr ar an Oidhreacht Dhomhanda agus na tairbhí a ghabhann léi a chur in iúl i measc phríomhpháirtithe leasmhara agus an phobail i gcoitinne, lena n-áirítear eagraíochtaí óige, daoine scothaosta, grúpaí faoi mhíbhuntáiste, daoine faoi mhíchumas nó ar a bhfuil riocht míchumasaithe agus daoine óga trí leas a bhaint as ardáin dhigiteacha chun feasacht agus rannpháirtíocht a leathnú.

1. An Oidreacht Domhanda a Fhorbairt in Éirinn

Réamhrá

Dhaingnigh Éire Coinbhinsiún EOECA ó 1972 maidir leis an Oidhreacht Dhomhanda Chultúrtha agus Nádúrtha a Chosaint. (an "Coinbhinsiún") in 1991 agus rinneadh dhá Mhaoín Oidhreacht Domhanda na hÉireann, Brú na Bóinne agus Sceilg Mhichíl, a inscríobh ar an Liosta Oidhreacht Domhanda i 1993 agus 1996 faoi seach. Ní inscríobhfar Maoín Oidhreacht Domhanda ar an Liosta Oidhreacht Domhanda ach amháin tar éis measúnú cúramach a dhéanamh orthu mar na samplaí is fearr den oidhreacht chultúrtha agus nádúrtha dhomhanda. Mar Stát atá ina Páirtí sa Choinbhinsiún, tá sé de dhualgas ar Éirinn Sárluach Uilíoch Maoine Oidhreacht Domhanda na hÉireann a chosaint, a chaomhnú, a chur i láthair, monatóireacht a dhéanamh agus a tharchur chuig na glúine atá le teacht.

Tá go leor buntáistí ag baint le maoín a bheith inscríofa ar an Liosta Oidhreacht Domhanda, lena n-áirítear próifíl idirnáisiúnta méadaithe, turasóireacht mhéadaithe agus deiseanna méadaithe d'athghiniúint shocheacnamaíoch bunaithe ar oidhreacht ar phobail i gcomhréir leis na 17 Sprioc Forbartha Inbhuanaithe atá in [Ag Claoslú ár nDomhan: de chuid na NA Clár Oibre 2030 um Fhorbairt Inbhuanaithe](#) go háirithe maidir le téarmaí tírdhreacha cultúrtha, agus bainistíocht agus cosaint níos fearr ar an maoín. Ag an leibhéal áitiúil, cuireann inscríobh Oidhreacht Domhanda braistint bróid chun cinn, cuireann sé fócas uathúil féiniúlachta ar fáil do phobail, agus forbraíonn sé braistint freagrachta agus maoirseachta comhchoiteann don oidhreacht. Teastaíonn pleanáil, ullmhú agus comhairliúchán fairsing (go háitiúil, go náisiúnta agus go hidirnáisiúnta) chun na tairbhí seo a bhaint amach.

Tá sé mar aidhm ag an Straitéis seo a chinntiú go ndéantar Oidhreacht Dhomhanda in Éirinn a fhorbairt agus a bhainistiú de réir cheanglais an Choinbhinsiúin. Leagann sé amach seacht sprioc straitéiseach neamh-ordlathach chun é seo a bhaint amach thar na deich mbliana atá romhainn, mar seo a leanas:

1. Líon na láithreán Éireannach atá inscríofa ar an Liosta Oidhreacht Domhanda a mhéadú agus athbhreithniú rialta a dhéanamh ar Liosta Sealadach na hÉireann;
2. Treoir reachtúil agus neamhreachtúil a sholáthar chun Oidhreacht Dhomhanda na hÉireann a fhorbairt agus a bhainistiú;
3. Feabhas a chur ar inniúlacht agus ar chumas na bpáirtithe leasmhara uile chun Oidhreacht Dhomhanda na hÉireann a chosaint agus a bhainistiú;
4. Tacú le cosaint, caomhnú, léirmhíniú agus cur i láthair Maoine Oidhreacht Domhanda agus láithreáin Liosta Shealadaigh na hÉireann;
5. Oidhreacht Dhomhanda a chomhtháthú i gcreat níos leithne na forbartha inbhuanaithe chun tairbhí na bainistíochta oidhreacht in Éirinn a léiriú agus a chur chun cinn;
6. Cur le tionscnaimh Oidhreacht Domhanda, lena n-áirítear taighde agus comhoibriú idirnáisiúnta; agus
7. Luachanna agus tairbhí inscríbhinn Oidhreacht Domhanda a chur in iúl go héifeachtach agus go forleathan.

Ba chóir a thabhairt faoi deara go n-úsáideann EOECA an téarma 'Maoín' chun an limistéar/suíomh a bhfuil Sárluach Uilíoch ag baint leis a shainiú, seachas maidir le húinéireacht. I gcomhthéacs na hÉireann, tugann an focal 'maoín' úinéireacht le fios agus mar sin is féidir leis a bheith míthreorach. Ní dhéanann stádas Oidhreacht Domhanda difear do chearta úinéireachta ná maoine in Éirinn, ní thagann Maoín Oidhreacht Domhanda chun bheith mar mhaoin phoiblí, agus ní thugtar úinéireacht orthu do chomhlacht idirnáisiúnta ar bith. Fanann an úinéireacht mar a bhí roimh an inscríbhinn, agus tá dlíthe na hÉireann fós i bhfeidhm.

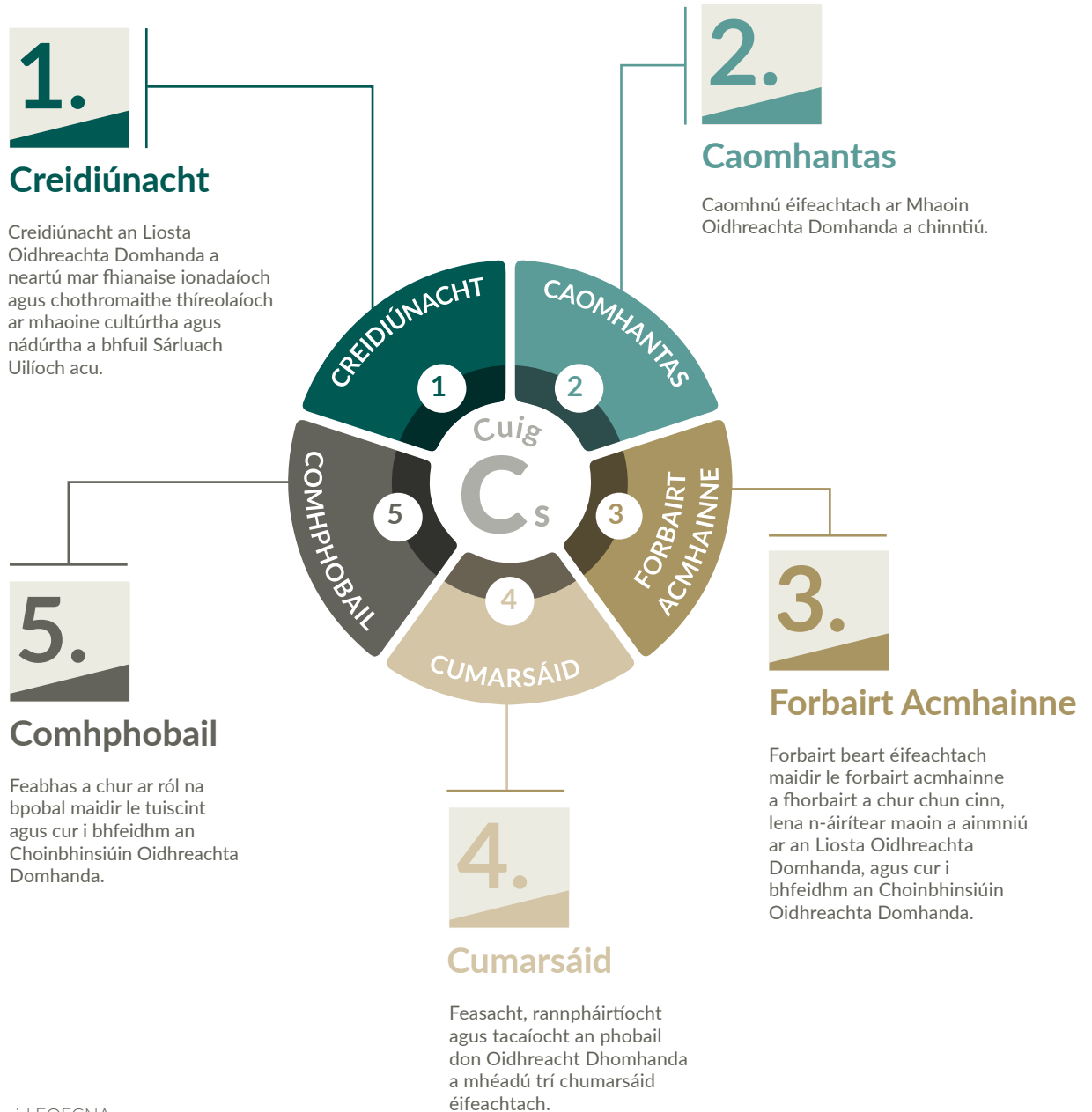

Íomhá 4:
Taispeántas (2019)
in Ionad Cuairteoirí Bhrú na Bóinne

2. Fís don Oidhreacht Dhomhanda in Éirinn

Is í an fhís don Oidhreacht Dhomhanda in Éirinn ná cosaint agus bainistiú eiseamláireach ar Mhaoín Oidhreacht Domhanda, pobail áitiúla agus páirtithe leasmhara cumhachtaithe, feasacht agus tuiscint fheabhsaithe ar Oidhreacht Dhomhanda go ginearálta, agus inscríbhinn maoine Éireannacha breise ar an Liosta Oidhreacht Domhanda thar na deich mbliana atá romhainn.

Tacaíonn an fhís seo le cúig chuspóir straitéiseacha EOECA a bhfuil sé mar aidhm acu cur i bhfeidhm inbhuanaithe, cuimsitheach agus uileghabhálach an Choinbhinsiúin a chinntiú. Tugtar na “Cúig C” orthu seo go coitianta agus is ionann iad agus mar seo a leanas:

Fíor 1:
Na “Cúig C” de chuid EOECA

íomhá 5:
Pasáiste Thuaidh Dhubhadh,
Brú na Bóinne

3. An Comhthéacs Idirnáisiúnta

Coinbhinsiún Oidhreachta Domhanda

Bunaíodh EOECA ag deireadh an Dara Chogaidh Dhomhanda chun síocháin a chothú agus chun tacú le leas coiteann an chine daonna trí chomhoibriú idirnáisiúnta san oideachas, sna heolaíochtaí agus sa chultúr. Leanann EOECA ar aghaidh ag iarraidh líonraí a thógáil a chothaíonn agus a thacaíonn le haontacht agus comhar idirnáisiúnta ar fud na dtrí phríomhréimse fócais seo.

I 1972, ghlac Comhdháil Ghinearálta EOECA leis an gCoinbhinsiún Oidhreachta Domhanda, an Coinbhinsiún maidir le Cosaint na hOidhreachta Domhanda Cultúrtha agus Nádúrtha a Chosaint go foirmiúil. Léiríonn sé an smaoineamh go bhfuil roinnt oidhrecht chultúrtha agus nádúrtha luachmhar agus nach féidir a athsholáthar agus go bhféadfadh tréithe eisceachtúla mar sin a bheith acu a mheastar go bhfuil Sárluach Uilíoch acu, rud a fhágann gur fiú í a chosaint ar mhaithe leis an gcine daonna ina iomláine. 'Is le muintir uile an domhain an Oidhrecht Dhomhanda [Maoin Oidhreachta Domhanda] beag beann ar an gcríoch ar a bhfuil siad suite'.¹

Faoi láthair, tá daingniú déanta ag [Páirtithe 196 Stát](#) ar an gCoinbhinsiún, lena áiríodh Éire in 1991, agus é ar cheann de na coinbhinsiúin is mó atá aitheanta agus is rathúla de chuid EOECA. Agus an Coinbhinsiún á ghlacadh acu, glacann Páirtithe Stáit, freagracht orthu féin as an Oidhrecht Dhomhanda a shainaithint, a chosaint, a chaomhnú agus a chur i láthair. Chun an misean seo a bhaint amach, bainistíonn an Coiste Oidhreachta Domhanda liosta de shuímh oidhreachta cultúrtha agus nádúrtha, ar a dtugtar an Liosta Oidhreachta Domhanda, a mheasann sé go bhfuil Sárluach Uilíoch ag baint leo.

Cuireadh tús leis an gCoinbhinsiún Oidhreachta Domhanda mar sprioc síochána idir náisiúin i ndáil leis an gcultúr agus le caomhnú an chomhshaoil. Ó shin i leith, chuir sé forbairt inbhuanaithe, éagsúlacht chultúrtha, agus athrú aeráide lena chlár oibre.

Sainmhínithe ar an Oidhrecht Chultúrtha agus Nádúrtha sa Choinbhinsiún Oidhreachta Domhanda

Is é atá san oidhrecht an méid atá fágtha linn ón am atá thart, an méid atá againn fós inniu, agus a bhfuilimid ag iarraidh a chur ar aghaidh chuig na glúnta atá le teacht. Foinsí beatha agus spreagtha atá thar a bheith luachmhara idir ár n-oidhrecht chultúrtha agus nádúrtha. In Airteagal 1 den Choinbhinsiún sainítear mar seo a leanas “an oidhrecht chultúrtha”:

- **Séadchomharthaí:** saothair ailtireachta, saothair dealbhóireachta leachta agus péintéireachta, gnéithe nó struchtúir de nádúr seandálaíoch, inscríbhinní, áiteanna cónaithe uaimhe agus meascáin de ghnéithe, a bhfuil sárluach uilíoch orthu ó thaobh na staire, na healaíne nó na heolaíochta de;
- **Grúpaí foirgneamh:** grúpaí d'fhoirgnimh scartha nó cheangailte ar a bhfuil sárluach uilíoch ó thaobh na staire, na haitireachta nó na heolaíochta mar gheall ar a n-aitireacht, a n-aonchineálacht nó a suíomh sa tírdhreach;
- **Láithreáin:** saothair an duine nó saothair de chuid an nádúir agus an duine araon, agus limistéir ina bhfuil láithreáin seandálaíochta ar a bhfuil sárluach uilíoch ó thaobh na staire, na haeistéitice, na heitneolaíochta nó na hantraipeolaíochta.

In Airteagal 2 den Choinbhinsiún, sainítear an méid seo a leanas mar “oidhrecht dhomhanda”:

- Gnéithe nádúrtha a chuimsíonn foirmithe fisiceacha agus bitheolaíocha nó grúpaí de na foirmithe sin, ar a bhfuil sárluach uilíoch ó thaobh na haestéitice nó na heolaíochta de;
- Foirmithe geolaíocha agus fiseagrafaíochta agus atá marcáilte go beacht atá mar ghnáthóg do speicis bhagartha ainmhithe agus plandaí ar a bhfuil sárluach uilíoch ó thaobh na heolaíochta nó an chaomhantais de;
- Láithreáin nádúrtha nó láithreáin nádúrtha atá marcáilte go beacht agus ar a bhfuil sárluach uilíoch ó thaobh na heolaíochta, an chaomhantais nó na háilleachta nádúrtha.

1 [Lárionad Oidhreachta Domhanda EOECA - Oidhrecht Dhomhanda](#)

Tríd an oidhreacht a mheas mar ghné chultúrtha agus nádúrtha araon, meabhraíonn an Coinbhinsiún Oidhreachta Domhanda dúinn faoi na bealaí éagsúla ina idirghníomhaíonn daoine leis an dúlra, agus faoin ngá bunúsach leis an gcothromaíocht a choinneáil idir an dá rud.

Coiste Oidhreachta Domhanda

Tagann Coiste Oidhreachta Domhanda EOECA le chéile gach bliain agus áirítear leis ionadaithe ó 21 Stáit is Páirtithe a thoghtar ag Comhthionól Ginearálta an Choiste ar feadh téarma ceithre bliana. Áirítear le hobair an Choiste:

- Cinneadh agus athbhreithniú a dhéanamh ar an straitéis chun an Coinbhinsiún Oidhreachta Domhanda a chur i bhfeidhm;
- Cinneadh a dhéanamh ar ainmniúcháin le haghaidh inscríbhíne mar Maoine Oidhreachta Domhanda;
- Monatóireacht a dhéanamh ar staid chaomhnaithe Mhaoine Oidhreachta Domhanda trí phróisis Monatóireacht Fhrithghníomhach agus Tuairiscithe Tréimhsiúil;
- Measúnú ar cheart maoine a áireamh ar, nó a bhaint de, an Liosta Oidhreachta Domhanda i mBaol nó a scriosadh as an Liosta Oidhreachta Domhanda ina iomláine;
- Iarratais ar chúnamh idirnáisiúnta a bhreithniú; agus

- Feasacht ar Oidhreacht Dhomhanda a ardú agus gníomhaíochtaí oideachasúla a chur chun cinn.

Níor sheirbheáil Éire mar bhall den choiste go dtí seo.

Ionad Oidhreachta Domhanda EOECA

Is é an tIonad Oidhreachta Domhanda, atá suite ag Ceanncheathrú EOECA i bPáras, Rúnaíocht an Choinbhinsiúin agus is é an pointe fócasach agus an comhordaitheoir laistigh d'EOECA do gach ábhar a bhaineann leis an Oidhreacht Dhomhanda. Maoiríonn an Lárionad bainistiú laethúil an Choinbhinsiúin, eagraíonn sé seisiúin bhliantúla an Choiste Oidhreachta Domhanda, cuireann sé comhairle ar fáil do Stáit is Páirtithe maidir le hainmniúcháin láithreáin a ullmhú, comhordaíonn sé meastóireacht ar na comhaid ainmniúcháin, eagraíonn sé cúnamh idirnáisiúnta ceadaithe ón gCiste Oidhreachta Domhanda arna iarraidh sin, agus comhordaíonn sé an tuairisciú ar riocht na Maoine Oidhreachta Domhanda (Tuairisciú Tréimhsiúil, Monatóireacht Imoibríoch, agus Misin Chomhairleacha). Eagraíonn an Lárionad ceardlanna teicniúla freisin, déanann sé idirchaidreamh le heagraíochtaí comhpháirtíochta Oidhreachta Domhanda agus coimeádann sé an pobal ar an eolas faoi shaincheisteanna Oidhreachta Domhanda.

Íomhá 6:

Éirí na gréine ar chloch cholbha K52 i dTuama Pasáiste Bhrú na Bóinne

Comhlachtaí Comhairleacha Idirnáisiúnta (IUCN, ICOMOS, ICCROM)

Tá trí eagraíocht idirnáisiúnta, neamhrialtasacha nó idir-rialtasacha ainmnithe sa Choinbhinsiún chun cúnamh agus comhairle a thabhairt don Choiste ina chuid pléití. Soláthraíonn siad léirmheas agus tráchtairacht shaineolach ar cé acu an bhfuil nó nach bhfuil Sárluach Uilíoch ag ainmniúcháin aonair, an gcomhlíonann siad na coinníollacha ionracais agus (nuair is cuí) barántúlacht agus an gcomhlíonann siad na ceanglais chosanta agus bhainistíochta. Is iad na trí Chomhlacht Comhairleach ná:

- **An tAontas Idirnáisiúnta um Chaomhnú an Dúlra (IUCN)**

Is aontas ballraíochta é IUCN comhdhéanta d'eagraíochtaí rialtais agus sochaí sibhialta araon. Soláthraíonn sé meastóireachtaí teicniúla ar shuíomhanna oidhreachtá tírdhreacha nádúrtha, measctha agus cultúrtha don Choiste Oidhreachtá Domhanda agus, trína líonra domhanda de speisialtóirí, tuairiscíonn sé ar staid chaomhnaithe na Maoine Oidhreachtá Domhanda. Bunaíodh an IUCN i 1948 agus tá sé bunaithe i Gland, an Eilvéis (www.iucn.org).

- **An Chomhairle Idirnáisiúnta um Shéadchomharthaí agus Láithreáin (ICOMOS)**

Is eagraíocht neamhrialtasach d'iomhanda é ICOMOS a oibríonn chun áiteanna oidhreachtá cultúrtha a chaomhnú agus a chosaint. Soláthraíonn ICOMOS meastóireachtaí ar ainmniúcháin agus moltaí tírdhreacha cultúrtha, measctha agus cultúrtha don Choiste Oidhreachtá Domhanda maidir le staid chaomhnaithe na Maoine Oidhreachtá Domhanda. Bunaíodh an eagraíocht i 1965, agus is í bPáras, an Fhrainc atá a ceanncheathrú rúnaíocht idirnáisiúnta (www.icomos.org).

- **An Lárionad Idirnáisiúnta um Staidéar ar Chaomhnú agus Athchóiriú na Maoine Cultúrtha (ICCROM)**

Is eagraíocht idir-rialtasach é ICCROM a oibríonn i seirbhís dá Bhallstáit chun caomhnú gach cineál oidhreachtá cultúrtha a

chur chun cinn i ngach réigiún den domhan. Soláthraíonn sé sainchomhairle ar chaomhnú agus oiliúint. Bunaíodh ICCROM i 1956 agus tá sé suite sa Róimh (www.iccrom.org).

Treoirlínte Oibriúcháin

Tugtar breac-chuntas i dTreoirlínte Oibriúcháin EOCNA maidir le Coinbhinsiún Oidhreachtá Domhanda ("Treoirlínte Oibriúcháin") a chur i bhfeidhm ar an gcaoi a mbeidh an Coinbhinsiún le cur i bhfeidhm ag Páirtithe Stáit, lena n-áirítear na critéir bheachta chun measúnú a dhéanamh ar an tábhacht a bhaineann le Maoine Oidhreachtá Domhanda ionchasach, an próiseas iarratais, agus ceanglais níos fadtéarmaí maidir le cosaint agus bainistíocht. Ghlac an Coiste leo den chéad uair i 1977, agus déanann an Coiste athbhreithniú rialta orthu chun coincheapa, eolas nó taithí nua a léiriú. Nuair a foilsíodh an Straitéis seo, rinneadh an leagan is déanaí a nuashonrú in 2023.

Treoir Eile

Ó cuireadh tús leis an gCoinbhinsiún Oidhreachtá Domhanda i 1972, tá an Liosta Oidhreachtá Domhanda atá ag dul i méid tar éis teacht chun cinn le go n-áirítear maoine atá ag éirí níos casta mar shuíomhanna sraitheacha trasnáisiúnta nó tírdhreacha cultúrtha fairsinge. Is áiteanna iad an chuid is mó de na Maoine Oidhreachtá Domhanda ar féidir leo cur go mór le geilleagair áitiúla agus a bhfuil an-luach orthu ag na pobail a chónaíonn agus a oibríonn ann agus is minic a éilíonn maoirseacht cheart ar a n-oidhreacht. Tá an chothromaíocht atá a déanamh idir caomhnú láithreán agus athrú forbartha i maoine dá leithéid tar éis éirí níos casta freisin. Mar fhreagra air sin, tá raon leathan de threoir, de bheartais agus de chlár táirgthe ag an Lárionad Oidhreachtá Domhanda le fiche bliain anuas chun cabhrú le Stáit is Páirtithe a gcuid maoine a chosaint agus a bhainistiú. Tá roinnt teoracha agus lámhleabhair curtha le chéile ag Stáit is Páirtithe aonair freisin chun treoir a thabhairt do bhainistíocht áitiúil ar a Maoine Oidhreachtá Domhanda.

Sárluach Uilíoch

Is é Sárluach Uilíoch an comhainmneoir atá mar bhonn agus thaca ag gach Maoín Oidhreacht Domhanda agus sainítear é sna Treoirínte Oibriúcháin mar:

Tábhacht chultúrtha agus/nó nádúrtha [maoine] atá chomh heisceachtúil sin go sáraíonn siad teorainneacha náisiúnta agus a bheidh comhthábhachtach do ghlúine na daonnachta go léir anois agus sa todhchaí. Mar sin, tá buanchosaint na hoidhreacht seo thar a bheith tábhachtach don phobal idirnáisiúnta ina iomláine.

Chun maoín ainmnithe a bheith inscríofa ar an Liosta Oidhreacht Domhanda, caithfidh sé Sárluach Uilíoch a léiriú trí cheann amháin nó níos mó de na deich gcritéar a theastaíonn le haghaidh inscríbhíne a chomhlíonadh (a gcuirtear síos orthu thíos), na coinníollacha sláine agus/nó barántúlachta a chomhlíonadh (do shuímh chultúir agus mheasctha), tacaíocht agus rannpháirtíocht an phobail agus na bpáirtithe leasmhara a léiriú agus caithfidh córas cosanta agus bainistíochta imleor a bheith i bhfeidhm.

Seo a leanas na deich gcritéar um inscríobh:

1. Sárshaothar de sárbhua cruthaitheach daonna a léiriú;
2. Idirmhalartú tábhachtach ar luachanna daonna a thaispeáint, thar thréimhse ama nó laistigh de limistéar cultúrtha den domhan, ar fhorbairtí san ailtireacht nó sa teicneolaíocht, sna healaíona cuimhneacháin, i bpleanáil baile nó i ndearadh tírdhreacha;
3. Fianaise uathúil nó ar a laghad eisceachtúil a bheith acu ar thraidisiún cultúrtha nó ar shibhialtacht atá beo nó atá imithe;
4. A bheith ina sárshampla de chineál foirgnimh, ensemble ailtireachta nó teicneolaíochta nó tírdhreacha a léiríonn (a) céim(eanna) suntasacha i stair an duine;
5. A bheith ina sárshampla de lonnaíocht dhaonna thraidisiúnta, úsáid talún, nó úsáid farraige atá ionadaíoch do chultúr (nó do chultúir), nó d'idirghníomhú daonna leis an gcomhshaol go háirithe nuair atá sé

leochaileach faoi thionchar an athraithe do-aisiompaithe;

6. Baint dhíreach nó inbhraite a bheith aici le himeachtaí nó le traidisiúin bheo, le smaointe, nó le creidimh, le saothair ealaíne agus liteartha a bhfuil suntas uilíoch den scoth acu. B'fhearr an critéar seo a úsáid in éineacht le critéir eile;
7. Feiniméin nádúrtha sármhaithe nó limistéir a bhfuil áilleacht nádúrtha eisceachtúil agus tábhacht aeistéitiúil ag baint leo a bheith iontu;
8. A bheith ina samplaí sármhaithe a léiríonn céimeanna móra de stair an domhain, lena n-áirítear taifead na beatha, próisis shuntasacha leanúnacha geolaíochta i bhforbairt tírghnéithe, nó gnéithe suntasacha geomorfacha nó fiseolaíochta;
9. A bheith ina samplaí den scoth a léiríonn próisis shuntasacha leanúnacha éiceolaíochta agus bhitheolaíochta in éabhlóid agus forbairt éiceachórais talún, fíoruisce, cósta agus mara agus pobail plandaí agus ainmhithe; agus/nó
10. Na gnáthóga nádúrtha is tábhachtaí agus is suntasaí a bheith iontu do chaomhnú in-situ na héagsúlachta bitheolaíche, lena n-áirítear iad siúd ina bhfuil speicis faoi bhagairt a bhfuil Sárluach Uilíoch ag baint leo ó thaobh na heolaíochta nó an chaomhnaithe de.

Is éard atá i maoín mheasctha na cinn a chomhlíonann critéir oidhreacht cultúrtha agus nádúrtha. Áirítear le maoine cultúrtha tírdhreacha cultúrtha a léiríonn 'comhoibreacha an dúlra agus na [daonnachta]' mar atá sainithe in Airteagal 1 den Choinbhinsiún. Tá trí phríomhchineál tírdhreacha cultúrtha ann: tírdhreacha atá deartha agus cruthaithe ag daoine d'aon ghnó; tírdhreacha atá éabhlóidithe go horgánach; agus tírdhreacha comhthiomsaitheacha.

Ar fud an domhain tá breis agus 1,200 Maoín Oidhreacht Domhanda inscríofa ar Liosta Oidhreacht Domhanda EOCNA anois. Is gnách gur limistéar sainithe iad seo atá suite laistigh de teorainneacha tíre aonair. Tá eisceachtaí ann, áfach, a léiríonn spiorad an Choinbhinsiúin mar uirlis le haghaidh comhair idirnáisiúnta, comhoibrithe agus ceiliúrtha agus a chruthaíonn deiseanna do chur chuige comhroinnte maidir leis an Oidhreacht Dhomhanda agus cleachtais

bhainistíochta agus chaomhnaithe níos fearr. Is iad seo a leanas na heisceachtaí seo:

Tá srathach Maoin Oidhreachta Domhanda comhdhéanta de roinnt láithreacha ar leith laistigh de thír amháin a chuireann go léir le ráiteas aonair ar Sárluach Uilíoch;

- Tá srathach Maoin Oidhreachta Domhanda comhdhéanta de roinnt láithreacha ar leith laistigh de thír amháin a chuireann go léir le ráiteas aonair ar Sárluach Uilíoch;
- Tá Maoin Oidhreachta Domhanda trasteorann suite ar chríoch na ndlínsí tadhlacha a bhfuil teorainneacha cóngaracha acu i.e., Poblacht na hÉireann agus Tuaisceart Éireann;
- Is cineál eile de Mhaoin Oidhreachta Domhanda srathach í Maoin Oidhreachta Domhanda srathach trasnáisiúnta ach sa chás seo tá comhpháirteanna suite i gcríoch dhá thír nó níos mó nach bhfuil teorainn chomhtheagmhálacha nó in aice leo, á roinnt acu.

Luachanna agus Tréithe

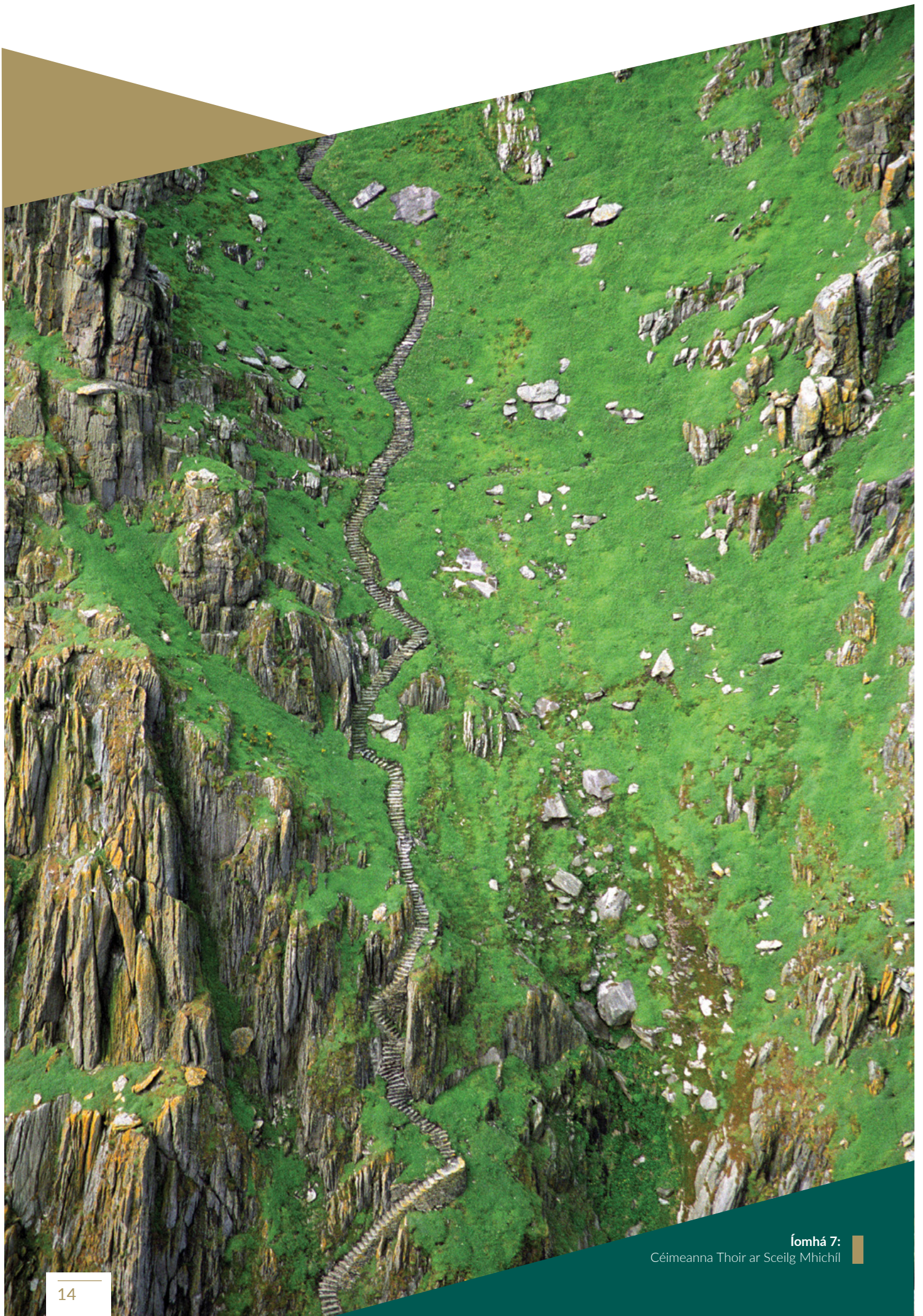
Is iad luachanna an láithreáin an chúis a mheastar go bhfuil Sárluach Uilíoch aige. Socraítear luachanna ag raon fachtóirí sóisialta agus cultúrtha: aeistéitiúil, ailtireachta, bitheolaíoch, éiceolaíoch, stairiúil, geolaíoch, sóisialta, spioradálta srl. Tá siad seo corpraithe i dtréithe láithreáin, i.e., na rudaí inláimhsithe, doláimhsithe agus nóis imeachta ar gá iad a chosaint agus a chaomhnú chun luachanna an láithreáin a chothabháil agus a Sárluach Uilíoch mar sin. Is féidir le tréithe a bheith ina gcáilíochtaí fisiceacha a bhaineann le fabraic an ábhair agus le gnéithe inláimhsithe eile, ach is féidir leo a bheith ina ngnéithe doláimhsithe freisin amhail próisis, traidisiúin, socruithe sóisialta nó cleachtais chultúrtha, chomh maith le comhlachais agus caidrimh a léirítear i ngnéithe fisiceacha de Mhaoin Oidhreachta Domhanda.

Tá sé ríthábhachtach luachanna agus tréithe a aithint chun barántúlacht agus sláine Maoine Oidhreachta Domhanda a thuiscint. Tá siad mar fhócas do bhearta chun an láithreán a chosaint, a chaomhnú agus a bhainistiú. Ní mór aon bhagairtí nó rioscaí féideartha (reatha agus féideartha) do Mhaoin Oidhreachta Domhanda a mheas trína dtionchar ar luachanna agus tréithe na Maoine.

Oibleagáidí faoin gCoinbhinsiún

Leagann an Coinbhinsiún amach an creat chun an Oidhreachta Dhomhanda a chosaint agus éilíonn sé go gcomhoibreoidh gach Stát is Páirtí agus go gcinnteoidh sé go ndéantar buanchosaint ar Sárluach Uilíoch na Maoine Oidhreachta Domhanda. Sonraítear in Airteagal 5(d) den Choinbhinsiún go ndéanfaidh gach Stát is Páirtí a dhícheall “na bearta cuí dlí, eolaíocha, teicniúla, riaracháin agus airgeadais a ghlacadh is gá chun an oidhreachta a shainaitheint, a chosaint, a chaomhnú, a chur i láthair agus a athshlánú”. Ceanglaítear ar na Stáit atá ina bPáirtithe sa Choinbhinsiún:

- Láithreáin a aithint ag an leibhéal náisiúnta a bhfuil tábhacht dhomhanda ionchasach ag baint leo agus iad seo a ainmniú lena gcur san áireamh ar an Liosta Oidhreachta Domhanda;
- An Sárluach Uilíoch, barántúlacht agus sláine na Maoine Oidhreachta Domhanda a chumhdach agus a chosaint trí chórais cuí dlí, phleanála agus bhainistíochta ag leibhéil náisiúnta agus áitiúla araon;
- Staid chaomhantais a gcuid Maoine Oidhreachta Domhanda a chothabháil, monatóireacht a dhéanamh agus a thuairisciú;
- An cúnamh agus an saineolas cuí a sholáthar chun measúnú a dhéanamh ar riosca agus ar chontúirt a d’fhéadfadh a bheith ann do Luachanna Uilíocha Sármhaithe na Maoine Oidhreachta Domhanda;
- Tacú le tógáil acmhainn imleor chun feasacht a ardú agus chun Maoin Oidhreachta Domhanda a bhainistiú agus a chaomhnú; agus
- Rannpháirtíocht iomlán agus idirghníomhaíocht iomlán na bpobal áitiúil agus na bpáirtithe leasmhara san Oidhreachta Dhomhanda a spreagadh, lena n-áirítear an próiseas ainmniúcháin agus pleanáil agus bainistíocht leanúnach.

Íomhá 7:
Céimeanna Thoir ar Sceilg Mhíchíl

4. An Comhthéacs Náisiúnta

Stáit atá ina bPáirtithe

Tá Éire ar cheann de 196 tír (Stáit atá ina bPáirtithe) a dhaingnigh an Coinbhinsiún. Mar chuid den fhreagracht seo, sainaitheann Stáit is Páirtithe láithreáin óna gcríoch náisiúnta le breithniú lena n-inscríbhinn ar an Liosta Oidhreacht Domhanda (an Liosta Sealadach), cosnaíonn agus caomhaíonn Maoín Oidhreacht Domhanda agus glacann siad bearta a áiríonn a gcosaint agus a mbainistiú leanúnach. Is iad an tAire Tithíochta (an tAire) an t-údarás inniúil d'Éirinn i ndáil leis na freagrachtaí sin. Agus, ag gníomhú thar ceann an Aire Stáit ar a bhfuil freagrach as Oifig na n-Oibreacha tá Oifig na n-Oibreacha Poiblí (OOP), freagrach as caomhnú agus cur i láthair na gcodanna de Mhaoín Oidhreacht Domhanda na hÉireann atá faoi úinéireacht an stáit agus as Láithreáin an Liosta Shealadaigh. Gníomhaíonn an dá Aire i gcomhar le cibé Airí Rialtais eile de réir mar a d'fhéadfadh a bheith cuí i ndáil leis an Oidhreacht Dhomhanda.

Seirbhís na Séadchomharthaí Náisiúnta

Tá ról lárnach ag Seirbhís na Séadchomharthaí Náisiúnta maidir le hoidhreacht sheandálaíoch na hÉireann a chosaint. Trína Aonad Oidhreacht Domhanda, gníomhaíonn sé thar ceann an Aire a dhéanann maoirseacht ar chur i bhfeidhm foriomlán an Choinbhinsiúin. Áirítear ar na freagrachtaí seo:

- Treoir agus comhairle ghinearálta a sholáthar maidir le bainistíocht éifeachtach ar Mhaoín Oidhreacht Domhanda na hÉireann;
- Príomhról a ghlacadh maidir le dréachtú agus cur i bhfeidhm pleananna bainistíochta um Maoín Oidhreacht Domhanda atá faoi úinéireacht an Stáit nó áit ina bhfuil an Stát ina pháirt leasmhar mór, i gcomhpháirtíocht leis an OOP;
- Rannpháirtíocht agus rannpháirteachas i gcúrsaí Oidhreacht Domhanda ar fud an Rialtais a spreagadh, a chomhordú agus a neartú lena n-áirítear cur i bhfeidhm na Straitéise Oidhreacht Domhanda;
- Liosta Sealadach na hÉireann a ullmhú agus a chothabháil;

- Straitéisí agus ábhair chumarsáide a ullmhú, le príomhpháirtithe leasmhara de réir mar is cuí, i ndáil le cinntí an Choiste Oidhreacht Domhanda;
- Tacaíocht a sholáthar do na príomhthogroirí atá freagrach as ainmniúcháin a ullmhú lena n-áirítear sainchomhairle neamhspleách a sholáthar;
- Athbhreithniú a dhéanamh ar gach dréacht-ainmniúchán ag céimeanna éagsúla agus cinntí go gcomhlíontar caighdeáin EOCNA leis;
- Treoir straitéiseach a thabhairt maidir le hainmniúchán a ullmhú, measúnú ar an láthair a éascú, plé le haon iarratais ar fhaisnéis ina dhiaidh sin ag an Lárionad Oidhreacht Domhanda;
- Cáipéisí ainmniúcháin a chur faoi bhráid an Choiste Oidhreacht Domhanda go foirmiúil thar ceann an Aire agus cumarsáid idir Éire agus an Lárionad Oidhreacht Domhanda a bhainistiú; agus
- Tacú le tógáil acmhainne, cur chun cinn agus bainistíocht ar Mhaoín Oidhreacht Domhanda in Éirinn.

Oifig na nOibreacha Poiblí

Bainistíonn an OOP punann mhaoine an Stáit, agus oibríonn sé chun ár n-oidhreacht náisiúnta a chaomhnú agus a chur chun cinn. Mar chuid dá shainchúram, agus é ag obair i gcomhpháirt le Seirbhís na Séadchomharthaí Náisiúnta, tá an OOP freagrach as:

- Séadchomharthaí Náisiúnta atá faoi úinéireacht nó faoi chaomhnóireacht an Aire a chaomhnú, a chothabháil, a léirmhíniú agus a chur i láthair;
- Na gnéithe faoi úinéireacht an Stáit den dá Mhaoín Oidhreacht Domhanda de chuid na hÉireann, Sceilg Mhichíl agus Brú na Bóinne a bhainistiú;
- Na gnéithe faoi úinéireacht an stáit de láithreáin Liosta Shealadaigh na hÉireann a bhainistiú;
- Páirt a ghlacadh sna struchtúir bhainistíochta ag Maoín Oidhreacht Domhanda;
- Páirt a ghlacadh sa phróiseas athbhreithnithe don Liosta Sealadach agus na struchtúir ainmniúcháin i ndáil le láithreáin an Liosta Shealadaigh;

- Cur le Tuairisciú Tréimhsiúil agus Tuairisciú Bliantúil i dtaobh Mhaoin Oidhreachta Domhanda na hÉireann;
- Cur le forbairt treoirlínte reachtúla agus neamhreachtúla Oidhreachta Domhanda d'Éirinn;
- Cinntiú go gcuimsítear treoirlínte reachtúla agus neamhreachtúla ar Oidhreacht Dhomhanda i mbainistíocht agus i gcosaint Maoine Oidhreachta Domhanda agus láithreáin an Liosta Shealadaigh;
- Tacú le bearta um forbairt acmhainne agus cumais don Oidhreacht Dhomhanda in Éirinn ar leibhéal náisiúnta agus áitiúil;
- Taighde, comhar, eolas agus gníomhaíochtaí oideachasúla i ndáil leis an Oidhreacht Dhomhanda a chur chun cinn; agus
- Comhar agus rannpháirtíocht ghníomhach úinéirí talún agus páirtithe leasmhara áitiúla sa chaomhnóireacht ar Mhaoin Oidhreachta Domhanda agus ar láithreáin an Liosta Shealadaigh a éascú.

Tá freagracht ar an OOP as déantáin stairiúla, foirgnimh, gairdíní agus tírdhreacha eile i bpunann mhaoine an Stáit, atá faoi úinéireacht agus faoi chaomhnóireacht an Choimisiúin a chaomhnú, a chothabháil agus a chur i láthair.

An tSeirbhís Páirceanna Náisiúnta agus Fiadhúlra

Tá an tSeirbhís Páirceanna Náisiúnta agus Fiadhúlra (SPNF) freagrach as Páirceanna Náisiúnta agus Anaclann Dúlra faoi úinéireacht an Stáit a bhainistiú, a chothabháil agus a chaomhnú. Tá an SPNF freagrach freisin as láithreáin Natura 2000 a chosaint do chaomhnú an dúlra arna ainmniú faoi reachtaíocht an AE agus as láithreáin a bhfuil tábhacht dhomhanda leo faoi choinbhinsiún idirnáisiúnta áirithe. Tá an SPNF ina phríomhpháirtí leasmhara i ndáil le Maoin Oidhreachta Domhanda agus láithreáin ainmnithe fhéideartha a ghabhann leis an tírdhreach nádúrtha, measta nó cultúrtha go háirithe má chuimsítear leo tailte nó gnáthóga mara faoi úinéireacht an Stáit, agus má bhaineann caomhnú agus bainistíocht éiceachóras tábhachtach leo.

Coimisiún Nádúrtha na hÉireann le haghaidh EOECA

Is í an Roinn Oideachais rúnaíocht Choimisiún Náisiúnta na hÉireann le haghaidh EOECA. Comhdhéantar an Coimisiún Náisiúnta le hionadaithe ó roinnt ranna difriúla a bhfuil baint acu le sainordú EOECA, lena n-áirítear Seirbhís na Séadchomharthaí Náisiúnta. Is comhpháirtithe riachtanacha iad an Coimisiún Náisiúnta agus an Roinn Oideachais chun Oidhreacht Dhomhanda agus EOECA a chur chun cinn agus chun tacú leis go náisiúnta agus tríd an gcóras oideachais.

An Roinn Gnóthaí Eachtracha

Tá ról rithábhachtach ag an Roinn Gnóthaí Eachtracha, trí Bhuanionadaíocht na hÉireann chuig an Eagraíocht um Chomhar agus Forbairt Eacnamaíochta (ECFE) agus EOECA, i gcur chun cinn na hOidhreachta Domhanda ag leibhéal idirnáisiúnta agus in éascú idirphlé le Lárionad Oidhreachta Domhanda EOECA i bPáras.

An Roinn Turasóireachta, Cultúir, Ealaíon, Gaeltachta, Spóirt agus Meán

Tá an Roinn Turasóireachta, Cultúir, Ealaíon, Gaeltachta, Spóirt agus Meán freagrach as cur i bhfeidhm Choinbhinsiún [EOECA 2003 chun an Oidhreacht Chultúrtha Doláimhsithe a Chosaint](#). Cé go ndéileálann an Choinbhinsiún Oidhreachta Domhanda go príomha le hoidhreacht inláimhsithe, is é aidhm Choinbhinsiún 2003 ná sainráití oidhreachta doláimhsithe a chosaint: is cleachtais, léirithe, eolas, agus scileanna iad seo a aithníonn pobail mar a n-oidhreacht chultúrtha agus ar mian leo a chinntiú go n-athnuachan agus go gcuirfear ar aghaidh go leanúnach iad chuig na glúine atá le teacht. Cuimsítear leis sin ról rithábhachtach na teanga ó thaobh an oidhreachta bheo a chur in iúl agus a chur ar aghaidh. Sprioc thábhachtach de chuid na Roinne í tacú leis an nGaeilge agus an [Straitéis 20-Bliain don Ghaeilge 2010-2030](#) a chur i bhfeidhm. Sa Straitéis cuirtear chun cinn cur chuige iomlánaíoch,

comhtháite i dtreo na Gaeilge atá ag teacht leis an dea-chleachtas idirnáisiúnta. Beidh tacú leis an nGaeilge agus leis an oidhreacht dhobhraithe mar chuid thábhachtach de bhainistíocht Maoine Oidhreachta Domhanda.

Údaráis Áitiúla

Is rithábachtach tacaíocht údarás áitiúil (bainisteoirí feidhmiúcháin agus ionadaithe tofa) chun go n-éireodh le hainmniúcháin. Tá ról tábhachtach ag údaráis áitiúla maidir le láithreáin a chosaint agus a chaomhnú agus tacú le struchtúir bhainistíochta láithreán trí shainchuspóirí a chuimsiú chun maoine a chosaint agus a bhainistiú i bpleananna forbartha contae agus cathrach. Tá sé seo rithábachtach do rathúlacht na n-ainmniúchán chomh maith le foráil a dhéanamh do chosaint agus bainistiú fadtéarmach na láithreán ainmnithe. Samhlaítear go gcuirfear feabhas ar ról na n-údarás áitiúil mar phríomhchomhpháirtithe i gcaomhnú Maoine Oidhreachta Domhanda faoin Straitéis seo. Aithnítear go bhfuil ról tábhachtach ag forbairt agus ag cur i bhfeidhm cleachtas pleanála éifeachtach i maoirseacht fhreagrach na hoidhreachta.

Príomhthacadóir(i)

Is é/iad an príomhthacadóir/na príomhthacadóirí an eagraíocht/na heagraíochtaí a ghlacann freagracht as iarratas ar shuíomh a mholadh agus a chur isteach ar dtús chun dul ar an Liosta Sealadach. D'fhéadfadh gurbh é a bheidh i gceist leis sin an rialtas láir, údaráis áitiúla, úinéirí nó bainisteoirí láithreáin, grúpaí pobail áitiúla, an earnáil phríobháideach nó eagraíochtaí neamhrialtais, nó meascán ar bith den mhéid thuas.

CISS Éireann

Cuireann Coiste Náisiúnta na hÉireann de ICOMOS comhairle agus tacaíocht ar fáil do Pháirtithe Stáit maidir le cur i bhfeidhm an Choinbhinsiúin in Éirinn agus déanann sé trácht ar ábhair a bhaineann le Maoine Oidhreachta Domhanda na hÉireann agus láithreáin Liosta Sealadach in Éirinn. Feidhmíonn ICOMOS Ireland

mar fhóram díospóireachta agus machnaimh a nascann údaráis phoiblí, institiúidí, daoine gairmiúla, údaráis áitiúla agus daoine aonair a bhfuil suim acu i gcaomhnú na hoidhreachta cultúrtha.

An Chomhairle Oidhreachta

Bunaithe faoin Acht Oidhreachta 1995, is comhlacht poiblí í an Chomhairle Oidhreachta a bhfuil sé mar mhisean aici tuisceant leathan a fhorbairt ar an gcion rithábachtach a dhéanann ár n-oidhreacht dár bhfolláine sóisialta, comhshaoil agus eacnamaíoch. Tá freagracht ar leith ar an gComhairle Oidhreachta suim, oideachas, eolas agus mórtas in oidhreacht na hÉireann a chur chun cinn. Ina plean straitéiseach reatha [Ár nÁit in Am](#), tá a bunphrionsabail agus spriocanna leagtha amach ag an gComhairle Oidhreachta.

Fáilte Éireann

Mar an tÚdarás Náisiúnta Forbartha Turasóireachta, is é ról Fáilte Éireann ná tacú le fás inbhuanaithe fadtéarmach i rannchuidiú eacnamaíoch, sóisialta, cultúrtha agus comhshaoil na turasóireachta d'Éirinn. Oibríonn sé i gcomhpháirtíocht leis an Rialtas, gníomhaireachtaí Stáit, údaráis áitiúla, grúpaí ionadaíochta agus lucht tionscail, chun turasóireacht a fhorbairt ar fud na hÉireann trí phleananna agus líonraí forbartha ceann scríbe a chruthú, agus trí infheistíocht a dhéanamh i mbonneagar, i ngníomhaíochtaí, i nithe is díol spéise do chuiditheoirí agus i bhféilte.

Úinéirí Talún agus Tionóntaí

Tá ról suntasach ag úinéirí talún agus ag tionóntaí mar chaomhnóirí/bainisteoirí talún agus maoine i go leor de shuíomhanna Liosta Sealadach na hÉireann agus i gcuid de cheann dá mhaoine reatha. Tá a gcaomhnóireacht fhreagrach rithábachtach chun na láithreáin sin a chosaint agus a bhainistiú go hinbhuanaithe san fhadtéarma trí rialachas rannpháirteach agus cuimsitheach a chumasú.

Cumann Cathartha

Chomh maith leis an méid thuas, tá leas dílsithe ag raon grúpaí agus comhlachtaí ionadaíocha eile san Oidhreacht Dhomhanda amhail sealbhóirí cearta, grúpaí oidhreachta, eagraíochtaí neamhrialtasacha, agus pobail áitiúla.

I dteannta a chéile, ar fud an Rialtais agus na sochaí, is príomhpháirtithe leasmhara iad na grúpaí thuas go léir a mbeidh ról tábhachtach acu i rathúlacht na Straitéise seo.

An Creat Dlíthiúil

Cuirtear oibleagáidí idirnáisiúnta na hÉireann faoin gCoinbhinsiún Oidhreachta Domhanda, lena n-áirítear na Treoirlínte Oibriúcháin gaolmhara atá cumhdaithe faoi chreat an Choinbhinsiúin, i bhfeidhm trí thrí phríomhshnáithe reachtaíochta, mar seo a leanas:

1. Achtaíodh Bille na hOidhreachta Stairiúla agus Seandálaíochta agus Forálacha Ilghnéitheacha in 2023. Leis an Acht sainítear Maoín Oidhreachta Domhanda i reachtaíocht na hÉireann den chéad uair agus i dteannta le hAchtanna na Séadchomharthaí Náisiúnta 1930 go 2014 déantar foráil ann um chosaint na hoidhreachta stairiúla agus seandálaíche.
2. Cosnaítear fiadhúlra agus gnáthóga faoi na hAchtanna um Fhiadhúlra 1976 go 2022 agus faoi Rialacháin na gComhphobal Eorpach (Éin agus Gnáthóga Nádúrtha) 2011–2021 a thrasúionn Treoir 92/43/CEE ón gComhairle an 21 Bealtaine 1992 maidir le caomhnú gnáthóga nádúrtha agus fauna agus flora fiáine (an Treoir maidir le Gnáthóga) agus Treoir 2009/147/CE ó Pharlaimint na hEorpa agus ón gComhairle an 30 Samhain 2009 maidir le héin fhiáine a chaomhnú (an Treoir maidir le hÉin) i ndlí na hÉireann.
3. Cuirtear creat níos leithne ar fáil san Acht um Pleanáil agus Forbairt 2024 chun cosaint na hoidhreachta cultúrtha agus nádúrtha a chuimsiú, lena n-áirítear sonrúcháin EOECA, i bpleananna forbartha contae agus cathrach na n-údarás áitiúil. Leis seo, cuimsítear ceanglas go n-ullmhóidh

údaráis phleanála straitéis do chaomhnú, do chosaint, do bhainistiú agus d'fheabhsú na hoidhreachta agus an tírdhreacha nádúrtha, seandálaíochta agus tógtha agus cuimseofar sa straitéis seo cuspóirí a bhaineann le caomhnú, le cosaint, le bainistiú agus le feabhsú Réadmhaoine Oidhreachta Domhanda agus láithreáin fhéideartha (Liosta Sealadach láithreán).

Soláthraíonn príomhchoinbhinsiúin, dearbhuithe, cláir, rialacháin agus tionscnaimh eile creat idirnáisiúnta chun an oidhreacht a chosaint. Tá achoimre orthu seo thíos.

Cairt na Veinéise 1964 ar Chaomhnú agus Athchóiriú Séadchomharthaí agus Láithreáin

(ICOMOS) a chódaigh caighdeán a nglactar leo go hidirnáisiúnta do chleachtas caomhantais agus a thug treoir don phróiseas measúnaithe ar shuímh chultúir ón tús.

Coinbhinsiún na Háige chun Maoín Chultúrtha a Chosaint i gCás Coinbhleachta Armtha, 1954 agus a dhá Phrótacal (1954 agus 1999). Dhaingnigh Éire an Coinbhinsiún agus Prótacal 1999 a ghabhann leis in 2018.

Clár EOECA an Duine agus an Bhithsféir (DAB).

Cruthaíodh an Clár DAB in 1971 chun iniúchadh a dhéanamh ar an gcaidreamh idir an cine daonna agus an nádúr. Is 'saotharlanna beo' iad cultaisc bithsféir a chothromaíonn forbairt inbhuanaithe agus caomhnú na bithéagsúlachta. Tá dhá thearmann bithsféir ainmnithe in Éirinn: Cuan Bhaile Átha Cliath (1981) agus Ciarraí (1982).

Geopháirceanna Domhanda EOECA (GPDa).

Bunaíodh an Líonra Geopháirceanna Domhanda in 2004 agus rinneadh é a athbhrandáil in 2015 mar 'limistéir gheografacha aonair aontaithe ina ndéantar láithreáin agus tírdhreacha a bhfuil tábhacht gheolaíoch idirnáisiúnta leo a bhainistiú le coincheap iomlánaíoch cosanta, oideachais agus forbartha inbhuanaithe'. Ar oileán na hÉireann, is ann do cheithre GPDanna: Geopháirc Dhomhanda Thailte Locha Bhinn Chuilceach (an chéad Gheopháirc thrasnáisiúnta ar an domhan) i gCo. an Chabháin agus Co. Fhear Manach, Geopháirc Dhomhanda Chósta an Chopair i gCo. Phort Láirge, Geopháirc Dhomhanda na Boirne agus Aillte Mhothair i gCo. an Chláir, agus Geopháirc Dhomhanda Mhúrna, Shliabh gCuilinn agus Bhaile Loch Cuan i gCo. Ard Mhacha agus i gCo. an Dúin.

Clár Cuimhne an Domhain EOCNA (CaD).

Bunaíodh an Clár CaD in 1992 chun oidhreacht dhoiciméadach an chine daonna a chosaint agus a chaomhnú. Tá dhá ghné d'oidhreacht dhoiciméadach inscríofa ar Chlár DaB ag Éirinn: An Leabhar Cheannanais (2011) agus Cnuasach Choimisiún Bhéaloideas Éireann 1935-1970 (2017).

Líonra Cathracha Cruthaitheacha EOCNA (LCCE).

Bunaíodh an LCCE in 2004 chun comhoibriú a chur chun cinn idir agus i measc cathracha a d'aithin an chruthaitheacht mar ghné straitéiseach d'fhorbairt inbhuanaithe uirbeach. Tá seacht réimse cruthaitheacha - Ceardaíocht agus Ealaín na nDaoine, Ealaín na Meán, an Scannánaíocht, an Dearadh, an Gastranamaíocht, an Litríocht, agus an Ceol. Tá trí Chathair Chruthaitheacha ar Oileán na hÉireann: Baile Átha Cliath Cathair Litríochta EOCNA (2010), Gaillimh Cathair Scannánaíochta EOCNA (2014), agus Béal Feirste Cathair Ceoil EOCNA (2021).

Coinbhinsiún chun Oidhreacht Ailtireachta na hEorpa a Chosaint, Granada, 1985 (Comhairle na hEorpa). Daingnithe ag Éirinn i mí Eanáir 1997 agus tháinig sé i bhfeidhm i mBealtaine 1997, deimhníonn sé seo mian an Stáit oidhreacht ailtireachta a chosaint trí fhardail agus trí nósanna imeachta reachtúla a sholáthar maidir le hainmniú agus cosaint.

Coinbhinsiún Eorpach um Chosaint na hOidhreachta Seandálaíochta (leasaithe), Valletta, 1992 (Comhairle na hEorpa). Daingnithe ag Éirinn i Márta 1997 agus tháinig sé i bhfeidhm Meán Fómhair 1997. Is é is aidhm don Choinbhinsiún 'an oidhreacht seandálaíochta a chosaint mar fhoinse de chomhchuimhne na hEorpa agus mar ionstraim le haghaidh staidéar stairiúil agus eolaíoch' (Airteagal 1).

Coinbhinsiún Tírdhreacha na hEorpa, Flórans, 2000 (Comhairle na hEorpa). Daingnithe ag Éirinn sa bhliain 2004 agus ar tháinig sé i bhfeidhm an bhliain chéanna, spreagann sé seo údarais phoiblí chun glacadh le beartais agus bearta ag an leibhéal áitiúil, náisiúnta agus idirnáisiúnta chun tírdhreach a chosaint, a bhainistiú agus a phleanáil ar fud na hEorpa chun cáilíocht an tírdhreacha a chothabháil agus a fheabhsú agus chun feabhas a chur ar aitheantas maidir le luach agus tábhacht an tírdhreacha.

Coinbhinsiún ar Luach na hOidhreachta

Cultúrtha don tSochaí, Faro, 2005 (Comhairle na hEorpa). Níl Éire ina sínitheoir go fóill ach cuireann an Coinbhinsiún seo creat tábhachtach ar fáil chun an oidhreacht chultúrtha a chosaint agus cuireann sé béim ar rannpháirtíocht bhríoch le pobail agus páirtithe leasmhara. Áirítear le príomhchuspóirí an Choinbhinsiúin an nasc idir oidhreacht chultúrtha, cáilíocht na beatha, féiniúlacht agus forbairt inbhuanaithe sa tsochaí a neartú.

Coinbhinsiún maidir le Caomhnú Fhiadhúlra agus Ghnáthóga Nádúrtha na hEorpa, Bern, 1979 (Comhairle na hEorpa). Síníodh é seo sa bhliain 1979 agus dhaingnigh Éire é sa bhliain 1982. Tháinig sé i bhfeidhm i Lúnasa 1982.

Coinbhinsiún ar Éagsúlacht Bhitheolaíoch, Rio de Janeiro, 1993 (Na Náisiúin Aontaithe). Shínigh Éire i 1992 agus daingníodh sa bhliain 1996 í.

An Coinbhinsiún maidir le Bogaigh a bhfuil Tábhacht Idirnáisiúnta leo go háirithe mar Ghnáthóg d'Éin Uisce, Ramsar, 1971 (EOECNA). Tháinig an Coinbhinsiún i bhfeidhm in Éirinn i 1985 agus faoi láthair tá 45 láithreán ainmnithe ag Éirinn mar Bhogaigh a bhfuil Tábhacht Idirnáisiúnta leo.

Coinbhinsiún maidir le Cosaint na hOidhreachta Cultúrtha Faoi Uisce, Páras, 2001 (EOECNA). In Acht na hOidhreachta Stairiúla agus Seandálaíochta agus Forálacha Ilghnéitheacha, 2023 tá forálacha a chumasaíonn Coinbhinsiún 2001 a dhaingniú.

Coinbhinsiún chun an Oidhreacht Chultúrtha Doláimhsithe a Chosaint, Páras, 2003 (EOECNA). Dhaingnigh Éire é seo in 2015. Is cuid d'eilimintí oidhreachta cultúrtha doláimhsithe a chabhraíonn le héagsúlacht oidhreachta an chine daonna a léiriú agus aird a tharraingt ar a tábhacht, an Liosta Ionadaíoch, a seoladh in 2008. Tá ceithre ghné inscríofa ag Éirinn ar an Liosta Ionadaíoch: Na píobairí uilleann (2017), Iománaíocht (2018), Cruit Ghaelach (2019), agus inscríbhinn Seabhcóireachta ilnáisiúnta, oidhreacht dhaonna beo (2021).

Chomh maith leis an méid thuas, tacaíonn beartais agus straitéisí éagsúla Rialtais le haidhmeanna na Straitése seo. Tá príomhghníomhaíochtaí in **Oidhreacht Éireann 2030** chun soláthar a dhéanamh d'fhorbairt na hOidhreachta Domhanda mar a dhéanann **Creat Pleanála NáisiúntaThionscadal Éireann 2040**.

Samhlaítear go n-ullmhófar treoirlínte sonracha Oidhreachta Domhanda (reachtúla agus neamhreachtúla) chun cabhrú le húdaráis áitiúla, úinéirí talún agus páirtithe leasmhara Maoin Oidhreachta Domhanda, a gcomhthéacs agus a suíomhanna a bhainistiú. Tá sé beartaithe go ndéanfar láithreáin Maoine Oidhreachta Domhanda agus Liosta Sealadach a chomhtháthú isteach i mbeartas phleanála náisiúnta le tiomantas iomlán do chosaint agus do bhainistiú

inbhuanaithe. Cinnteoidh sé seo go ndéanfar cuspóirí Oidhreachta Domhanda a chomhtháthú go hiomlán i mbeartais, i straitéisí agus i ngealltanais phleanála áitiúla.

Tá sé i gceist go mbeidh an Straitéis seo ina cáipéis dhinimiciúil a ndéanfar athbhreithniú uirthi go tréimhsiúil chun forbairtí reachtaíochta agus beartais atá ag teacht chun cinn a bhaineann le hoidhreacht chultúrtha agus nádúrtha a léiriú.

Íomhá 9:

Ortastat 050 ó
Thuama Pasáiste Chnóbha, Brú na Bóinne

5. Deiseanna Oidhreachta Domhanda

Todhchaí don Oidhreacht Domhanda in Éirinn

Ar fud an domhain, tá breis agus 1,200 Maoine Oidhreachta Domhanda inscríofa ar an Liosta Oidhreachta Domhanda. Tá saibhreas oidhreachta nádúrtha agus cultúrtha ag Éirinn a bhfuil tábhacht idirnáisiúnta ag baint léi agus a d'fhéadfadh a bheith oiriúnach le hinscríbhinn ar an Liosta Oidhreachta Domhanda. Ní hamháin go gcosnaíonn ainmniú Oidhreachta Domhanda luach eisceachtúil na hoidhreachta seo do na glúine atá le teacht, ach féadann sé tairbhí comhshaoil, cultúrtha, sóisialta agus eacnamaíocha a thabhairt do pháirtithe leasmhara agus do phobail áitiúla, ag cothú luachanna na héagsúlachta agus na huilechuimsitheachta. Tá sineirge nádúrtha idir an Coinbhinsiún Oidhreachta Domhanda agus Coinbhinsiún 2003 EOCNA chun an Oidhreacht Chultúrtha Dhobhraithe a Chosaint i ndáil le tacú

le gnéithe dobhraithe dár gcultúr amhail an Ghaeilge, traidisiúin bhéil, cleachtais sóisialta, deasghnátha, an béaloideas, an mhiotaseolaíocht agus eolas áitiúil agus iad a chosaint.

Spreagann stádas Oidhreachta Domhanda comhoibriú, síocháin agus naisc luachmhara idir-rialtasacha idir comharsana agus ar fud na cruinne. Tá an poitéinseal ag na scéalta gaolmhara faoi fhéiniúlacht agus luachanna cur go mór le hinfheictheacht agus próifil idirnáisiúnta na hÉireann. Soláthraíonn Maoine Oidhreachta Domhanda trasteorann agus trasnáisiúnta agus Eagraíocht na gCathracha Oidhreachta Domhanda, go háirithe, deiseanna do chomhoibriú idirnáisiúnta, do chomhoibriú agus do cheiliúradh oidhreachta agus féiniúlachta. Cruthaíonn siad deiseanna freisin do chur chuige comhroinnte i leith na hOidhreachta Domhanda agus cleachtais bhainistíochta agus chaomhnaithe níos fearr.

Íomhá 10:
An Liagchiorcal Mór,
Brú na Bóinne

Íomhá 11:

Radharc ar an eaglais agus ar chlocháin choirceogacha agus ar Sceilg Bheag ó mhainistir Sceilg Mhichíl

Buntáistí a eascraíonn as Inscríbhinn Oidhreacht Domhanda

Ba é an fonn a bhí orthu a Sárлуach Uilíoch a chosaint agus an gá atá le bearta caomhnaithe feabhsaithe a spreag an spreagadh le hainmniúchán do go leor de na Maoine Oidhreacht Domhanda san Eoraip le linn na 1980í agus na 1990idí. Ó shin i leith, áfach, tá aird níos mó tugtha do na tairbhí sóisialta agus eacnamaíocha féideartha a d'fhéadfadh teacht as stádas Oidhreacht Domhanda.

Tá fianaise mhéadaitheach ann go dtugann Maoine Oidhreacht Domhanda raon suntasach buntáistí agus tairbhí do phobail áitiúla agus do pháirtithe leasmhara. Athraíonn meascán na sochar, scála an tionchair, agus na tionchair a chruthaigh na deiseanna ó shuíomh go suíomh ach áirítear na nithe seo a leanas sa raon:

- Mothú caomhnóireacht agus úinéireacht áitiúla a chothú chun Sárлуach Uilíoch a chosaint le haghaidh na nglúnta atá le teacht;
- Infheistíocht fheabhsaithe isteach d'fhonn an mhaoine a chaomhnú, a chosaint agus a chur i láthair agus pobail a athghiniúint;
- Tacaíocht don gheilleagar turasóireacht áitiúil agus do ghnólachtaí agus rannchuidiú le branda ardchaighdeán agus freagrach;
- Feabhas ar bhród cathartha, fhéiniúlacht agus braistint áite, a spreagann maoirseacht pobail agus a chuireann chun cinn an fholláine shóisialta;
- Méadú ar fheasacht ar an oidhreacht chultúrtha dhobhraise lena n-áirítear teanga, béaloideas, na healaíona taibhléirithe, deasghnátha, an mhiotaseolaíocht agus an ceol;
- Méadú ar fheasacht ar luachanna domhanda na hOidhreacht Domhanda; agus

- Creat luachanna a sholáthar chun athrú a bhainistiú laistigh de agus timpeall ar Mhaoine Oidhreacht Domhanda ar bhealach inbhuanaithe.

Tá sé mar aidhm ag an Straitéis seo tacú leo seo agus tairbhí eile agus iad a spreagadh do phobail áitiúla agus do pháirtithe leasmhara sna deich mbliana atá romhainn.

Teastaíonn dianscrúdú ar chleachtais agus moltaí atá ann cheana féin, breithniú ar thionchair ar an láithreán agus an ceantar máguaird, agus smaoineamh níos fadtéarmaí i gcomhthéacs níos leithne/idirnáisiúnta chun bainistiú, caomhnú, cur i láthair agus cosaint a dhéanamh ar shuíomh Gréasáin Liosta Sealadach. D'fhéadfadh sé seo a bheith ina dhúshlán nó ina dheis. Mar shampla, is féidir le hainmniúchán mar Mhaoine Oidhreacht Domhanda méadú ar thurasóireacht agus an gá atá le bonneagar gaolmhar do chuairteoirí a bheith mar thoradh air. Má tá an plean bainistíochta scríofa go maith i gcomhairle le pobail áitiúla agus le príomhpháirtithe leasmhara agus má chuirtear i bhfeidhm é trí struchtúr éifeachtach rialachais, beidh buntáiste ag baint le turasóireacht mhéadaithe.

Is féidir an Oidhreacht Domhanda a bhrath go diúltach, go háirithe ag leibhéal áitiúil, mar shríon nua ar phleanáil, ar an gcomhshaol, ar fhorbairt agus ar shlí beatha. Go praiticiúil, áfach, is gnách go gciallaíonn Oidhreacht Domhanda srianta reatha agus dea-chleachtais bhainistíochta a chur i bhfeidhm i limistéar a bhfuil níos mó cúraim, comhtháthaithe agus maoirseachta aige ar leas iomlán an láithreáin don phobal áitiúil; mar shampla, aghaidh a thabhairt ar thionchair bhainistíocht ainmhithe nó cleachtais talmhaíochta ar shuíomh seandálaíochta agus/nó gnáthóga nó breithniú a dhéanamh ar thionchair amhairc na forbartha i dtírdhreacha íogaire.

6. Oidhreacht Dhomhanda agus Inbhuanaitheacht

Forbairt Inbhuanaithe

Féadann an Oidhreacht Dhomhanda cur le spriocanna sóisialta, eacnamaíocha agus comhshaoil. I [gClár Oibre 2030 don Fhorbairt Inbhuanaithe](#) ar ghlac Comhthionól Ginearálta na Náisiún Aontaithe leis, comhtháthaíodh, den chéad uair, ról an chultúir, trí oidhreacht chultúrtha agus cruthaitheacht, mar chumasóir na forbartha inbhuanaithe thar 17 Sprioc Forbartha Inbhuanaithe. Mar is amhlaidh i gcás na hoidhreachta go léir, is féidir le cosaint, caomhnú agus bainistíocht Maoine Oidhreachta Domhanda ról ríthábhachtach a ghlacadh i bhfolláine pobal i gcoitinne, agus cabhrú le tacú le forbairt shocheacnamaíoch inbhuanaithe idir forbairt uirbeach agus tuaithe agus í a chothabháil. Is féidir le hinscríobh Oidhreachta Domhanda cur chuige nua a chumasú a léiríonn ábharthacht na hoidhreachta d'fhorbairt inbhuanaithe agus ag an am céanna meas ar a príomhchuspóir agus a sainordú maidir le Sárluach Uilíoch na Réadmhaoine Oidhreachta Domhanda a bhainistiú.

In 2015, ghlac Comhthionól Ginearálta na hOidhreachta Domhanda [Beartas maidir le peirspictíocht forbartha inbhuanaithe a chomhtháthú i bpróisis Choinbhinsiún na hOidhreachta Domhanda](#).² Is é sprioc fhoriomlán an bheartais leas a bhaint as acmhainneacht na Maoine Oidhreachta Domhanda agus na hoidhreachta agus na hoidhreachta go ginearálta chun cur le forbairt inbhuanaithe agus dá bhrí sin éifeachtúlacht agus ábharthacht an Choinbhinsiúin a mhéadú agus a phríomhchuspóir agus a shainordú a chosaint maidir le Sárluach Uilíoch na Maoine Oidhreachta Domhanda a chosaint. I gcomhréir le Clár Oibre 2030 na NA, tá an beartas nua seo bunaithe ar thrí ghné na forbartha inbhuanaithe, eadhon inbhuanaitheacht chomhshaoil, forbairt shóisialta chuimsitheach agus forbairt eacnamaíoch chuimsitheach, agus ba cheart go mbeadh gach ceann díobh sin mar bhonn agus mar thaca ag forbairt an phlean bainistíochta do Mhaoine Oidhreachta Domhanda. Léiríonn siad seo an imní maidir le 'pláinéad, daoine, rathúnas agus síocháin', a aithníodh mar réimsí ríthábhachtacha i gClár Oibre 2030.

Tá na Spriocanna Forbartha Inbhuanaithe, an t-athrú aeráide, agus an turasóireacht idirnasctha, agus ní bhíonn siad cuiditheach i gcónaí. Soláthraíonn Oidhreacht Dhomhanda an deis é seo a aisiompú agus cásanna dearfacha a chur chun cinn ina gcabhraíonn aghaidh a thabhairt ar shaincheist amháin le cinn eile freisin. Mar shampla, is iondúil go mbíonn turasóireacht inbhuanaithe nó athghiniúna níos glaise agus is mó an buntáiste í do phobail áitiúla. Ina dhiaidh sin, imríonn pobail áitiúla ról tábhachtach i maoirsiú láithreáin Maoine Oidhreachta Domhanda agus Liosta Sealadach agus i rannchuidiú le cleachtais inbhuanaithe acu.

² Le haghaidh tuilleadh eolais ar conas is féidir leis an oidhreacht aghaidh a thabhairt ar na Spriocanna Forbartha Inbhuanaithe féach Labadi et al. (2021) agus Engels, B. (2017).

Athrú Aeráide

Ghlac EOECA leis an [Doiciméad Beartais ar Ghníomhú ar son na hAeráide don Oidhreacht Dhomhanda i mí na Samhna 2023](#). Aithnítear sa bheartas go bhfuil athrú aeráide ar cheann de na bagairtí is suntasaí ar an Oidhreacht Dhomhanda, ag cur isteach ar Sárluach Uilíoch agus chomh maith ar fhorbairt eacnamaíoch agus shóisialta na bpobal. Mar sin féin, tá an cumas ag an Oidhreacht Dhomhanda bearta oiriúnaithe agus maolaithe a chur chun cinn agus taighde agus comhoibriú a spreagadh i réimse an athraithe aeráide. Tuarascáil ICOMOS [Todhchaí ár nAm atá caite: Cuireann Rannpháirtíocht na hOidhreacht Cultúrtha i nGníomh ar son na hAeráide](#) (2019), an [Plean Oiriúnaithe Earnála um Athrú Aeráide](#) agus an [Oidhreacht Thógtha agus Seandálaíochta](#) (2019) agus an [Plean Oiriúnaithe](#)

[Earnála um Athrú Aeráide Bithéagsúlachta](#) (2019), cur chuige ildisciplíneach chun éifeachtaí an athraithe aeráide ar oidhreacht nádúrtha agus chultúrtha a scrúdú. Cabhróidh infheistíocht i dtaighde aeráide ag Maoin Oidhreacht Dhomhanda linn cinntí eolasacha a dhéanamh maidir le cleachtais um maolú an athraithe aeráide agus oiriúnaithe. Ina dhiaidh sin, méadóidh sé seo feachtas ar thionchar an athraithe aeráide ar oidhreacht nádúrtha agus chultúrtha araon. Mar áiteanna mothúchánacha agus íocónacha, is sócmhainní cumhachtacha í an Mhaoin Oidhreacht Dhomhanda freisin chun gníomhú ar son na haeráide a chur chun cinn ar bhonn níos leithne laistigh d'Éirinn agus go domhanda.

Íomhá 13:
Puifíní ar Sceilg Mhichíl

Íomhá 14:

Crosáin ar Sceilg Mhichíl

Turasóireacht Inbhuanaithe agus Athghiniúnach

Cuireann Turasóireacht [Inbhuanaithe] a hiarmhairtí eacnamaíocha, sóisialta agus comhshaoil san áireamh anois agus sa todhchaí, ag tabhairt aghaidh ar riachtanais na gcuariteoirí, an tionscail, an chomhshaoil agus na bpobal aíochta (Eagraíocht Dhomhanda Turasóireachta na NA).

Díríonn an Turasóireacht Athghiniúnach ar chaidrimh dhearfacha nuálacha a chothú idir cuairteoirí, óstphobail, agus an córas soch-éiceolaíoch, agus dianseasmhacht agus folláine fhadtéarmach a chur chun cinn do phobail ag an am céanna.

Soláthraíonn cinn scríbe oidhreachta deis iontach chun cuairteoirí áitiúla agus thar lear a mhealladh a bhíonn ag lorg eispéiris a chabhraíonn leo nascadh le cultúr, tírdhreach agus le muintir na hÉireann. Le fiche bliain anuas, tá infheistíocht déanta ag Oifig na nOibreacha Poiblí, Fáilte Éireann, ranna Rialtais éagsúla agus údaráis áitiúla in iliomad nithe íocónacha a bhfuil tábhacht náisiúnta agus idirnáisiúnta ag baint leo a sheachadann eispéiris cuairteoirí den scoth.

Leagann Cairt Idirnáisiúnta [ICOMOS 2022 um Turasóireacht na hOidhreachta Cultúrtha](#), an [Clár Oidhreachta Domhanda agus Turasóireachta Inbhuanaithe EOECA](#), agus [IUCN 2011 Turasóireacht Inbhuanaithe agus Oidhreachta Dhomhanda Nádurtha](#) béim ar gur féidir le turasóireacht a bhainistítear go freagrach a bheith ina meán cumhachtach chun Sárluach Uilíoch a chaomhnú agus chun forbairt inbhuanaithe a dhéanamh, agus os a choinne sin, is féidir le turasóireacht droch-bhainistithe tionchar díobhálach a imirt ar láithreáin, agus d'fhéadfadh go gcuirfí a stádas Oidhreachta Domhanda i mbaol. Aithnítear níos mó tábhachta leis an turasóireacht oidhreachta inbhuanaithe agus éiceathurasóireacht i raon ráiteas beartais an Rialtais.³ Cuireann [Oidhreachta Éireann 2030](#) na tairbhí áitiúla agus náisiúnta a d'fhéadfadh turasóireacht inbhuanaithe a thabhairt chun cinn agus admhaítear go bhfuil acmhainneacht shuntasach ag Maoin Oidhreachta Domhanda ina leith seo. Mar sin féin, cé go bhfuil tuiscint éigin ar luach 'branda' na hOidhreachta Domhanda, tá acmhainneacht iomlán na hOidhreachta Domhanda fós le baint amach agus le húsáid go hiomlán in Éirinn chun turasóireacht inbhuanaithe a chur chun cinn agus ag tacú le gilleagair áitiúla.

Comhionannas Inscne

Is é atá i gceist le comhionannas inscne sa tsochaí ná go bhféadann gach duine, beag beann ar a n-inscne saol sábháilte a chaitheamh le dínit agus go bhfuil an cumas acu a n-acmhainn iomlán a chomhlíonadh trí chur leis an bhforbairt eacnamaíoch, shóisialta, chultúrtha agus pholaitiúil agus leas a bhaint aisti. Bainneann sé le dinimic inscne i dteaghlaigh, i sochaithe agus i gcultúir agus le ról agus freagrachtaí gach inscne. Tá comhionannas inscne a bhaint amach ar cheann de dhá thosaíocht dhomhanda EOECA agus tá sé ina Sprioc um Fhorbairt Inbhuanaithe (Uimh. 5), is ceist maidir le cearta daonna é agus tá sé rithábachtach chun forbairt inbhuanaithe a bhaint amach.⁴

Ar aon dul le [Plean Gníomhaíochta Tosaíochta EOECA don Chomhionannas Inscne \(2014-2021\)](#) (2019) agus leis an [mBeartas chun dearcadh forbartha inbhuanaithe a chuimsiú i bpróisis an Choinbhinsiún Oidhreachta Domhanda](#) (2015) bainfidh Éire leas as acmhainn na hOidhreachta Domhanda chun comhionannas inscne a chur chun cinn agus an Coinbhinsiún á chur i bhfeidhm go héifeachtach. Áirítear leo siúd deiseanna comhionanna do gach duine gabháil do chaomhnú na hOidhreachta Domhanda i gcomhar le EOECA, meas ar an gcomhionannas inscne a chinntiú sna próisis Oidhreachta Domhanda go léir, deiseanna sóisialta agus eacnamaíocha comhionanna a chinntiú do gach inscne i ndáil le próisis Oidhreachta Domhanda, agus comhairliúchán, rannpháirtíocht agus deiseanna comhionanna don cheannaireacht agus don ionadaíocht ar gach inscne a chinntiú i ngníomhaíochtaí um chaomhnú agus bainistíocht Maoin Oidhreachta Domhanda.⁵

3 Bunaíodh grúpa oibre faoin bPlean Gníomhaíochta Turasóireachta 2019–2021 chun athbhreithniú a dhéanamh ar bheartas idirnáisiúnta agus ar dhea-chleachtas sa turasóireacht inbhuanaithe. [Leagann Tuarascáil an Ghrúpa Oibre um Turasóireacht Inbhuanaithe](#) amach an uailmhian "go bhféachfaidh Éire le bheith i measc na gceannairí domhanda i gcleachtais inbhuanaithe turasóireachta" agus leagann sé amach freisin Treoirphrionsabail don Turasóireacht Inbhuanaithe a théann leis.

4 Tosaíocht dhomhanda eile de chuid EOECA é 'Tosaíocht na hAfraice'

5 Le haghaidh tuilleadh eolais faoi inscne agus Oidhreachta Domhanda, féach ar Labadi, S. (2018) agus Whittington, V. (2022).

Íomhá 15:
An Bhóinn ag lúbadh agus
ag casadh trí Bhrú na Bóinne

7. Cur Chuige Nua Maidir le Oidhreacht Dhomhanda

Ó inscúobhadh an chéad dá Mhain Oidhreacht Domhanda de chuid na hÉireann sna 1990idí, tá ceanglais EOECA maidir le bainistiú Maoine Oidhreacht Domhanda agus ainmniú maoine breise níos casta. Léiríonn sé seo go páirteach éagsúlacht agus castacht mhéadaithe na maoine atá á n-inscúobh ar an Liosta Oidhreacht Domhanda agus an iliomad dúshlán casta agus idirnasctha atá roimh fheabhsú breise na hOidhreacht Domhanda ag leibhéil náisiúnta agus áitiúla. Aontaítear go ginearálta go bhfuil gá anois le cur chuige nua maidir leis an Oidhreacht Dhomhanda in Éirinn. Ar an leibhéal straitéiseach, is iad seo a leanas na príomhcheisteanna a gcaithfear aghaidh a thabhairt orthu:

- Éagmais Straitéise Oidhreacht Domhanda, go dtí seo;
- An gá le cumas agus inniúlacht a thógáil chun an Oidhreacht Dhomhanda a chaomhnú agus a bhainistiú amach anseo ar leibhéal an rialtais láir agus ar leibhéal áitiúil;
- An rannpháirtíocht teoranta pháirtithe leasmhara agus pobail, rannpháirteachas agus tacaíocht i gcinnteoireacht, pleanáil agus bainistíocht Oidhreacht Domhanda;
- An gá atá le tuilleadh treoirlínte chun tacú le cosaint agus bainistíocht na hOidhreacht Domhanda amach anseo;
- Ilroinnt agus easpa comhtháthaithe sna ról agus freagrachtaí maidir le pleanáil, cosaint agus bainistiú na hOidhreacht Domhanda;
- An gá atá le Liosta Sealadach Oidhreacht Domhanda athbhreithnithe, inchreidte agus cothrom a bhunú;
- Beag-Fheasacht agus cumarsáid teoranta ar luachanna agus oibleagáidí Oidhreacht Domhanda ar fud an Rialtais agus i measc pháirtithe leasmhara eile;
- An easpa comhordaithe idir straitéisí don Oidhreacht Dhomhanda agus don turasóireacht; agus
- An gá atá le rannpháirtíocht idirnáisiúnta méadaithe ag Éirinn i dtionscnaimh Oidhreacht Domhanda.

Geallann an Straitéis seo athbhreithniú a dhéanamh ar chur chuige na hÉireann i leith na hOidhreacht Domhanda, nósanna imeachta athbhreithnithe a chur i bhfeidhm le haghaidh ainmniúcháin agus bainistíochta, athbhreithniú tréimhsiúil a dhéanamh ar Liosta Sealadach na

hÉireann, agus Lipéad Oidhreacht Náisiúnta a chruthú chun suíomhanna tábhachtacha cultúrtha agus nádúrtha a aithint. Tabharfaidh sé seo deis chun teacht ar lucht féachana níos leithne agus feasacht a ardú ar Oidhreacht Dhomhanda i gcoitinne.

An Liosta Sealadach

Fógraíodh an chéad Liosta Sealadach in Éirinn i 1992 agus cuireadh Liostaí Sealadacha athbhreithnithe isteach in 2010 agus in 2022. Spreagann Treoirlínte Oibriúcháin EOECA Stáit atá ina bPáirtithe chun athbhreithniú a dhéanamh ar a Liostaí Sealadacha gach deich mbliana ar a laghad. Sula bhféadfadh maoine a chur faoi bhráid an Choiste Oidhreacht Domhanda, ní mór í a áireamh ar Liosta Sealadach an Stáit atá ina Pháirtí de Mhain Oidhreacht Domhanda ionchasacha ar feadh bliana ar a laghad.

Ós rud é go bhfuil athbhreithniú rialta ar an Liosta Sealadach mar chuspóir ag an Straitéis seo, tá réasúnaíocht shoiléir le haghaidh roghnú agus athbhreithniú ar Liosta Sealadach sa todhchaí tábhachtach. Leagtar béim i [dTreoir ICOMOS ar Liostaí Sealadacha Oidhreacht Domhanda a Fhorbairt agus a Athbhreithniú \(2020\)](#) ar an ngá atá le próiseas roghnúcháin na Liosta Sealadaigh a bheith oscailte, inchreidte agus trédhearcach. Cuireann an Treoir comhairle chuimsitheach ar fáil maidir le conas idirdhealú a dhéanamh idir luach náisiúnta oidhreacht tíre (idir chultúrtha agus nádúrtha) agus suntas domhanda féideartha.

Agus an Liosta Sealadach á fhorbairt, spreagann an Treoir Stáit is Páirtithe chun cineálacha éagsúla cur chuige a ghlacadh chun láithreáin a roghnú. Tá sé mar chuspóir ag an Straitéis seo treoirlínte sonracha a fhoilsiú ar fhorbairt an Liosta Sealadaigh de réir Threoir ICOMOS lena n-áirítear rannpháirtíocht pobail sa phróiseas.

Tá sé i gceist go ndéanfar athbhreithniú ar an Liosta Sealadach gach cúig go deich mbliana. Áireofar leis an athbhreithniú athmheasúnú ar na suíomhanna atá ar an liosta cheana féin. Féadfar láithreáin thrasnáisiúnta nó trasteorann atá beartaithe ag a bhfuil Sárluach Uilíoch inchreidte a chur leis an Liosta Sealadach lasmuigh de thréimhsí athbhreithnithe i gcomhar le Stáit eile atá ina bPáirtithe.

Lipéad Oidhreachta Náisiúnta

Molann Treoir ICOMOS, le linn athbhreithnithe ar an Liosta Sealadach, go n-aithneodh Stáit atá ina bPáirtithe láithreáin lena ngabhann Sárluach Uilíoch ó liosta náisiúnta oidhreachta cultúrtha agus nádúrtha ar a dtugtar 'réamhliosta'. Thar thréimhse na Straitéise, breathnófar ar chruthú Lipéad Oidhreachta Náisiúnta nua chun cuspóir an 'réamhliosta' seo a chomhlíonadh. Ina theannta sin, déanfaidh an Lipéad Oidhreachta Náisiúnta aitheantas, ceiliúradh agus cur chun cinn ar shamplaí ionadaíocha éagsúla de shuímh oidhreachta cultúrtha agus nádúrtha na hÉireann a bhfuil suntas náisiúnta den scoth acu agus a léiríonn nó a thugann tírdhreach agus cultúr uathúil na hÉireann le fios.

Samhlaítear go bhféadfaí an lipéad náisiúnta seo a dhámhachtain ar shuímh atá ainmnithe cheana féin ar leibhéal idirnáisiúnta, náisiúnta, réigiúnach nó áitiúil agus a fhéadfaidh a bheith faoi bhainistiú agus faoi chosaint ag raon gníomhaireachtaí cheana féin nó a d'fhéadfadh a bheith faoi úinéireacht phríobháideach. Mar shampla maidir le go leor maoine, séadchomharthaí, tírdhreach stairiúil agus láithreán faoi chúram OOP, tá an acmhainn acu an lipéad a bhaint amach. Déanfar naisc le Lipéad Oidhreachta na hEorpa agus le Bealaí Cultúrtha Chomhairle na hEorpa agus le hainmníocháin idirnáisiúnta ábhartha eile a iniúchadh tríd an lipéad náisiúnta a fhorbairt.

Le linn athbhreithnithe ar an Liosta Sealadach, meastar go bhféadfaidh an Stát cuireadh a thabhairt do shuíomhanna a bhfuil an Lipéad Oidhreachta Náisiúnta acu a bhfuil an cumas acu Sárluach Uilíoch a léiriú, iarratas a dhéanamh le bheith ar an Liosta Sealadach. **Ní chuirfidh sé seo bac ar láithreáin gan an lipéad a bheith acu iarratas a dhéanamh ar an Liosta Sealadach freisin.**

Íomhá 16:
Tuama Pasáiste
Bhrú na Bóinne

Inscríobh Oidhreacht Domhanda

Príomhthosaíocht den Straitéis seo is ea láithreáin a chur ar aghaidh go Liosta Sealadach na hÉireann agus ainmniúchán agus inscríobh ar an Liosta Oidhreacht Domhanda. Ainmníonn Stáit atá ina bPáirtithe Maoin Oidhreacht Domhanda agus cuirtear iarratas mionsonraithe, lena n-áirítear sainchomhad ainmniúcháin agus plean bainistíochta, faoi bhráid an Choiste Oidhreacht Domhanda lena mheasúnú ag na Comhlachtaí Comhairleacha. Tá an t-amlíne a theastaíonn chun ainmniúchán a ullmhú agus é a mheasúnú leagtha amach sna Treoirlínte Oibriúcháin.

Chun a bheith inscríofa ar an Liosta Oidhreacht Domhanda, caithfidh maoin ainmnithe ceann amháin nó níos mó de na deich gcritéar atá liostaithe i gCuid 2 a chomhlíonadh chun a Sárluach Uilíoch a mheas. Ní mór do Mhaoin Oidhreacht Domhanda ionchasach an caighdeán barántúlachta a theastaíonn (do mhaoin chultúrtha agus mheasctha) agus sláine (do gach maoin) a chomhlíonadh freisin. Ina theannta sin, ní mór anailís chomparáideach dhomhanda ar mhaoine comhchosúla a bheith sa sainchomhad ainmniúcháin chun uathúlacht agus sainiúlacht na maoine ainmnithe a léiriú. Ba cheart go léireodh an sainchomhad freisin go bhfuil córais chosanta dlí agus bhainistíochta leordhóthanacha i bhfeidhm chun Sárluach Uilíoch na maoine a chosaint.

Tá an Straitéis seo tiomanta do threoir shonrach náisiúnta a fhorbairt (reachtúil agus neamhreachtúil): áireofar leis seo próiseas an Liosta Sealadaigh, an próiseas ainmniúcháin, agus treoir maidir le bainistiú Maoine Oidhreacht Domhanda, srl.

Tógáil Acmhainne don Oidhreacht Dhomhanda

Chun an Straitéis a chur i bhfeidhm thar na deich mbliana atá romhainn beidh gá le méadú ar fhorbairt acmhainne agus eolais chun oibleagáidí an Choinbhinsiún Oidhreacht Domhanda a chomhlíonadh go hiomlán agus chun comhlíonadh inbhuanaithe fadtéarmach na spriocanna Oidhreacht Domhanda thar na glúnta a chinntiú ar bhealach lena gcuirtear samhail dhea-chleachtais ar fáil do thíortha ar fud an domhain agus lena gcaomhnaítear go cuí ár n-oidhreacht. Spreagfar tacaíocht trasearnála agus institiúideach don Oidhreacht Dhomhanda chun tiomantas na hÉireann do thábhacht náisiúnta agus idirnáisiúnta níos leithne na hOidhreacht Domhanda a léiriú. Chun nádúr trasghearrtha earnála an stádais Oidhreacht Domhanda a léiriú, glacfar le cur chuige níos comhtháite maidir le freagrachtaí náisiúnta agus áitiúla maidir le cur chun cinn, cur i láthair, léirmhíniú, cosaint agus bainistiú na hOidhreacht Domhanda. Cuimseofar leis sin cur chuige níos ailínithe ar fud an Rialtais agus príomhdhéantóirí beartais agus ailíniú le beartais náisiúnta amhail an Creat Náisiúnta Pleanála agus an Plean Forbartha Náisiúnta.

Pobail Áitiúla a Chumasú

Leagann Airteagal 5(a) den Choinbhinsiún Oidhreachta Domhanda béim ar a thábhachtaí atá sé ról suntasach a thabhairt don oidhreacht chultúrtha agus nádúrtha i saol an phobail agus cosaint na hoidhreachta sin a chomhtháthú sa phleanáil áitiúil. Leagtar béim sna Treoirínte Oibriúcháin agus i gcáipéisí treorach eile maidir le hOidhreachta Domhanda ar an tábhacht a bhaineann le rannpháirtíocht iomlán agus rannpháirtíocht pháirtithe leasmhara áitiúla sa phróiseas ainmniúcháin, agus i struchtúir bhainistíochta.

Féachfaidh an Straitéis seo le dea-chleachtas a chur chun cinn trí thacú le bunú ghrúpaí stiúrtha agus comhairleacha Oidhreachta Domhanda, fóraim phobail, agus a chinntiú go bhfuil bainisteoir Oidhreachta Domhanda tiomnaithe, cumasaithe agus bunaithe go háitiúil i láthair ag gach Maoín Oidhreachta Domhanda atá ann cheana féin agus a bhfuiltear ag súil leis. Tá bainisteoirí Oidhreachta Domhanda freagrach as idirchaidreamh a dhéanamh le pobail, le páirtithe leasmhara, le húinéirí talún, agus le húdaráis áitiúla, as gníomhartha bainistíochta áitiúla a nascadh le beartais agus straitéisí náisiúnta Oidhreachta Domhanda, as cur i bhfeidhm pleananna bainistíochta a chomhordú agus as monatóireacht a dhéanamh ar staid chaomhnaithe maoine agus as tuairisciú tréimhsiúil chuig EOCNA freisin.

Acmhainní

Lorgófar acmhainní dóthanacha, idir acmhainní daonna agus airgeadais, ar leibhéal an rialtais láir agus áitiúil chun tacú le cur i bhfeidhm na Straitéise sna deich mbliana atá romhainn. Aithnítear go bhfuil sé seo ríthábhachtach chun tacú le caomhnú agus cosaint na láithreán Mhaoine Oidhreachta Domhanda agus an Liosta Sealadach agus chun tacú le cur i bhfeidhm na bpleananna bainistíochta faoi seach.

Íomhá 17:
Sceilg Bheag ó fhuinneog
Eaglais Mhichíl ar Sceilg Mhichíl

8. Spriocanna Oidhreachta Domhanda d'Éirinn

Soláthraíonn an Straitéis seo an fhís uileghabhálach chun todhchaí uailmhianach a sheachadadh don Oidhreacht Dhomhanda in Éirinn sna deich mbliana atá romhainn. Áiríonn sé seo cosaint agus bainistiú eiseamláireach ar Mhaoin Oidhreachta Domhanda, pobail áitiúla agus páirtithe leasmhara cumhachtaithe, feachtas fheabhsaithe ar Oidhreacht Dhomhanda go ginearálta, agus níos mó maoine Éireannaí a inscríobh ar an Liosta Oidhreachta Domhanda thar na deich mbliana atá romhainn, a roghnaíodh chun ionadaíocht a dhéanamh ar scoth na hoidhreachta cultúrtha agus nádúrtha in Éirinn.

Forbrófar treoirlínte agus beartais shonracha ar Oidhreacht Dhomhanda chun cabhrú le láithreáin Mhaoine Oidhreachta Domhanda agus Liosta Sealadach a chosaint agus a bhainistiú agus ardchaighdeán chaomhnaithe a chur chun cinn a chuirfidh le folláine sóisialta agus eacnamaíoch na bpobal agus na bpáirtithe leasmhara ar bhealach dearfach agus inbhuanaithe.

Déanfaidh Seirbhís na Séadchomharthaí Náisiúnta maoirseacht ar chur i bhfeidhm na Straitéise thar ceann an Aire i gcomhpháirt leis an OOP agus le príomhpháirtithe leasmhara eile. Beidh tacaíocht ó phríomhthogróirí, príomhpháirtithe leasmhara, údaráis áitiúla agus pobail áitiúla ríthábhachtach dá rath.

Bainfear an Straitéis seo agus a fíis amach trí sheacht sprioc shonracha agus cuspóirí gaolmhara, mar seo a leanas:

Sprioc 1:

Líon na láithreán Éireannach atá inscríofa ar an Liosta Oidhreachta Domhanda a mhéadú agus athbhreithniú rialta a dhéanamh ar Liosta Sealadach na hÉireann.

Cuspóirí Straitéiseacha:

1. A chinntiú go ndéantar Liosta Sealadach Oidhreachta Domhanda inchreidte, ionadaíoch agus cothrom a athbhreithniú agus a nuashonrú go rialta;
2. Tacú le príomhthacadóirí le linn an phróisis ainmniúcháin agus dul i dteagmháil le Stáit eile is Páirtithe maidir le hainmniúcháin thrasnáisiúnta agus/nó trasteorann;
3. Maoin Oidhreachta Domhanda féideartha a chur faoi bhráid EOECA le haghaidh ainmniúcháin, agus,
4. Iniúchadh a dhéanamh ar fhorbairt Lipéad Oidhreachta Náisiúnta a thabharfaidh aitheantas do shuímh oidhreachta cultúrtha agus nádúrtha a bhfuil suntas náisiúnta den scoth ag baint leo.

Íomhá 18:

Bóthar an tí solais ar Sceilg Mhichíl

Sprioc 2:

Treoir reachtúil agus neamhreachtúil a sholáthar chun Oidhreacht Dhomhanda na hÉireann a fhorbairt agus a bhainistiú.

Cuspóirí Straitéiseacha:

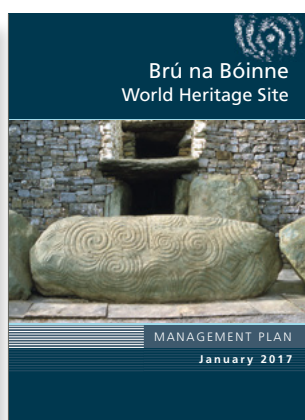
1. Treoirlinnte reachtúla agus neamhreachtúla a ullmhú agus a eisiúint a thugann an t-eolas agus na huirlisí do príomhthacadóirí, d'údaráis áitiúla, do phríomhpháirtithe leasmhara agus do phobail áitiúla chun Maoin Oidhreachta Domhanda agus láithreáin Liosta Sealadaigh a thuiscint, a bhainistiú agus a chosaint;
2. Féachaint le sainiú agus cosaint theorainneacha láithreáin an Liosta Sealadaigh agus a gcriosanna maolánacha a áireamh i bpleananna forbartha contae nó cathrach údaráis áitiúil; agus
3. Comhtháthú gníomhartha agus cuspóirí na bpleananna bainistíochta láithreán Mhaoin Oidhreachta Domhanda agus Liosta Sealadach le pleananna forbartha údaráis áitiúil, contae nó cathrach a chur chun cinn.

Sprioc 3:

Feabhas a chur ar inniúlacht agus ar chumas na bpáirtithe leasmhara uile chun Oidhreacht Dhomhanda na hÉireann a chosaint agus a bhainistiú.

Cuspóirí Straitéiseacha:

1. Tacaíocht a thabhairt do bhearta chun inniúlacht agus cumas a fhorbairt chun tacú le forbairt na hOidhreachta Domhanda in Éirinn;
2. Tacú le comhoibriú agus comhar idir agus i measc na bpríomhpháirtithe leasmhara, úinéirí talún agus tionóntaí, agus an tsochaí chathartha chun tuiscint agus feasacht ar Oidhreacht Dhomhanda a mhéadú;
3. Tacú le malartú eolais agus líonrú bainisteoirí Oidhreachta Domhanda agus foirne bainistíochta;
4. Tacú le hoiliúint agus feasacht ildisciplíneach chuig ar an Oidhreacht Dhomhanda agus le forbairt ghairmiúil leanúnach i measc gairmithe pleanála poiblí; agus
5. Tacú le cur chuige náisiúnta comhtháite i dtreo scileanna traidisiúnta cuí a fhorbairt le tacú le cosaint, caomhnú agus bainistíocht fhadtéarmach Maoine Oidhreachta Domhanda.

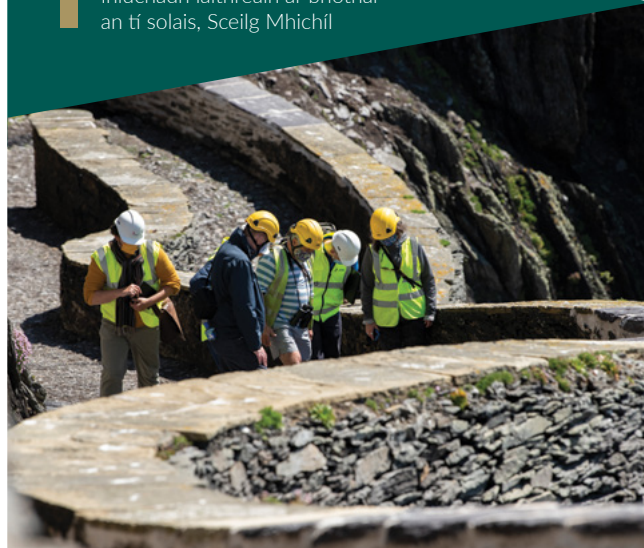

Íomhá 19:

Pleananna bainistíochta do Sceilg Mhichíl agus do Bhrú na Bóinne

Íomhá 20:

Iniúchadh láithreáin ar bhóthar an tí solais, Sceilg Mhichíl

Spríoc 4:

Tacú le cosaint, caomhnú, léirmhíniú agus cur i láthair Maoine Oidhreacht Domhanda agus láithreáin Liosta Shealadaigh na hÉireann.

Cuspóirí Straitéiseacha:

1. Féachaint lena chinntiú, i gcomhpháirtíocht le príomhpháirtithe leasmhara, go gcosnaítear agus go mbainistítear Sárluach Uilíoch agus barántúlacht agus sláine na Maoine Oidhreacht Domhanda trí ghlacadh le straitéisí bainistíochta dea-chleachtais;
2. Comhoibriú gníomhach agus rannpháirtíocht úinéirí talún agus pháirtithe leasmhara áitiúla a éascú i maoirsiú láithreáin Maoine Oidhreacht Domhanda agus Liosta Sealadach, ag aithint a dtábhacht mar thírdhreacha beo agus a Sárluach Uilíoch a chosaint ag an am céanna;
3. Iniúchadh a dhéanamh ar an bhféidearthacht atá ann Maoine Oidhreacht Domhanda a chlárú ar an Liosta Idirnáisiúnta de Mhaoine Chultúrtha faoi Chosaint Fheabhsaithe faoin Dara Prótacal a ghabhann le Coinbhinsiún na Háige 1954;
4. Tacú le bunú bainistíochta rannpháirtíochta ag láithreáin Maoine Oidhreacht Domhanda agus Liosta Sealadaigh, lena n-áirítear ionadaíocht ar agus rannpháirtíocht ag údaráis áitiúla, úinéirí talún, agus pobail áitiúla, agus príomhpháirtithe leasmhara eile; agus
5. Cur chuige le hacmhainní níos fearr agus níos comhtháite, níos cuimsithí, agus ildisciplíneach a chur chun cinn maidir le bainistiú, caomhnú, léiriú agus cur i láthair láithreáin Maoine Oidhreacht Domhanda agus Liosta Sealadach.

Íomhá 21:
Ionad Cuairteoirí
Bhrú na Bóinne

Spríoc 5:

Oidhreacht Dhomhanda a chomhtháthú i gcreat níos leithne na forbartha inbhuanaithe chun tairbhí na bainistíochta oidhreacht in Éirinn a léiriú agus a chur chun cinn.

Cuspóirí Straitéiseacha:

1. A chinntiú go bhfuil bainistíocht agus cosaint láithreáin Maoine Oidhreacht Domhanda agus Liosta Sealadach bunaithe ar phrionsabail na hinbhuanaitheachta comhshaoil agus forbairt chuimsitheach shóisialta agus eacnamaíoch;
2. Tacú le cuspóirí turasóireachta athghiniúnach inbhuanaithe agus iad a chur chun cinn maidir le láithreáin Maoine Oidhreacht Domhanda agus Liosta Sealadach;
3. Tacú le comhtháthú an oiriúnú don athrú aeráide, bearta maolaithe agus measúnú riosca i bpleananna bainistíochta láithreán Maoine Oidhreacht Domhanda agus Liosta Sealadach;
4. Tacú le comhtháthú chosaint agus athchóiriú na bithéagsúlachta agus na n-éiceachóras i bpleananna bainistíochta láithreán Maoine Oidhreacht Domhanda agus Liosta Sealadach;
5. Comhtháthú inbhuanaithe na héagsúlachta, an chothromais, an chomhionannais inscne agus na gcur chuige ceart-bhunaithe a chur chun cinn i gcleachtais bhainistíochta agus i mbeartais ábhartha;
6. Tacú le comhtháthú na Gaeilge agus foirmeacha eile oidhreacht dobhraite mar an traidisiún béil, an litríocht, an béaloideas agus an mhiotaseolaíocht sa bhainistíocht ar Mhaoine Oidhreacht Domhanda agus ar láithreáin Liosta Sealadaigh; agus
7. Tacú le hinrochtaineacht fheabhsaithe a chomhtháthú i Mhaoine Oidhreacht Domhanda agus i láithreáin Liosta Sealadaigh lena n-áirítear rochtain do dhaoine faoi mhíchumas, a éilítear faoin Acht Míchumais 2005.

Image 22:

Grianghraf de Bhrú na Bóinne (1968) i dTaispeántas Ionad Cuairteoirí Bhrú na Bóinne

Sprioc 6:

Cur le tionscnaimh Oidhreachta Domhanda, lena n-áirítear taighde agus comhoibriú idirnáisiúnta.

Cuspóirí Straitéiseacha:

1. Tacú le creat(aí) taighde Oidhreachta Domhanda a fhorbairt d'Éirinn lena n-áirítear comhpháirtíochtaí idirnáisiúnta atá dírithe ar thaighde agus ar theicneolaíochtaí caomhantais, agus ar dea-chleachtais a roinnt ar fud an domhain;
2. Tacú le comhpháirtíochtaí agus comhpháirtíochtaí a bhunú idir Seirbhís na Séadchomharthaí Náisiúnta, an OOP de réir mar is cuí, institiúidí tríú leibhéal, comhlachtaí óige agus comhlachtaí ábhartha eile chun taighde agus comhar a chur chun cinn, eolas comhpháirteach a fheabhsú agus gníomhaíochtaí agus for-rochtain oideachasúil a fhorbairt, lena n-áirítear do dhaoine óga;
3. Comhoibriú le hIonad Oidhreachta Domhanda EOECA agus Comhlachtaí Comhairleacha, (ICOMOS, ICCROM, IUCN) chun tacú le spriocanna Oidhreachta Domhanda agus le hOidhreacht Dhomhanda atá i mbail ar leibhéal idirnáisiúnta;
4. Comhoibriú le comhpháirtithe trasnáisiúnta agus trasteorann chun Oidhreacht Dhomhanda a neartú ar oileán na hÉireann agus ar fud na cruinne; agus,
5. Tacú le pobail áitiúla trí heolas a roinnt, comhoibriú agus naisc a fhorbairt ar fud na tíre agus an domhain.

Íomhá 23:

Tochailt Seandálaíochta,
Halla Dhubhadh, Brú na Bóinne

Sprioc 7:

Luachanna agus tairbhí inscribhinn Oidhreachta Domhanda a chur in iúl go héifeachtach agus go forleathan.

Cuspóirí Straitéiseacha:

1. Tuiscint agus meas níos fearr ar an Oidhreacht Dhomhanda agus na tairbhí a ghabhann léi a chur in iúl i measc phríomhpháirtithe leasmhara agus an phobail i gcoitinne, lena n-áirítear eagraíochtaí óige, daoine scothaosta, grúpaí faoi mhíbhuntáiste, daoine faoi mhíchumas nó ar a bhfuil riocht míchumasaithe agus daoine óga trí leas a bhaint as ardáin dhigiteacha chun feasacht agus rannpháirtíocht a leathnú;
2. Tionscnaimh chun feasacht ar Oidhreacht Dhomhanda i mbunscoileanna agus in iarbunscoileanna agus i measc daoine óga a chur chun cinn agus tacú leo i gcomhar leis an Roinn Oideachais agus an Roinn Leanaí, Comhionannais, Míchumais, Lánpháirtíochta agus Óige;
3. Tacú le coincheap na n-abhcóidí agus na gcosantóirí Oidhreachta Domhanda ar leibhéal náisiúnta agus áitiúil chun feasacht a ardú ar thábhacht luachanna agus maoine na hOidhreachta Domhanda; agus
4. Tacú le bunú líonraí oibrithe deonacha chun páirt a ghlacadh i ngníomhaíochtaí um ardú feasachta i ndáil leis an Oidhreacht Dhomhanda.

Íomhá 24:

Iníúchadh láithreáin ar an Teach Solais
Uachtair ar Sceilg Mhichíl

9. Cur i bhFeidhm

Bainfear amach na spriocanna agus na cuspóirí straitéiseacha sa Straitéis trí Phlean Forfheidhmithe na hOidhreachta Domhanda (féach Aguisín I) ina mbeidh sainghníomhaíochtaí, aschuir agus freagrachtaí a nuashonrófar go tráthrialta.

Aithnítear, agus an Oidhrecht Dhomhanda ag éirí níos éagsúla, go bhféadfadh fócas na Straitéise athrú le himeacht ama. Dá bharr sin, tar éis measúnú a dhéanamh ar éifeachtacht gach gnímh ó thaobh a sprioc a chomhlíonadh, déanfar an Plean Forfheidhmithe a nuashonrú de réir mar is gá, agus é treoraithe ag obair Sheirbhís na Séadchomharthaí Náisiúnta, an OOP i dteannta le príomh-chomhpháirtithe agus príomhpháirtithe leasmhara.

Foilseofar nuashonruithe ar an bPlean Forfheidhmithe ar shuíomh gréasáin [Oidhrecht Dhomhanda Éireann](#) chun a chinntiú go bhfuil príomhpháirtithe agus páirtithe leasmhara agus an pobal i gcoitinne ar an eolas go hiomlán maidir le dul chun cinn fhorbairt Oidhreachta Domhanda in Éirinn.

Íomhá 25:
Pictiúr gar-amhairc de na
céimeanna ar Sceilg Mhichíl

Liosta na gCáipéis Ábhartha

An Coimisiún Eorpach 2001. [Treoir Measúnachta Straitéiseach Timpeallachta](#). Treoir 2001/42/CE, 27 Meitheamh 2001

An Coimisiún Eorpach 2009. [Treoir maidir le hÉin agus Gnáthóga](#). Treoir 79/409/CEE, 1979 arna leasú in 2009.

ICOMOS 2008. [Cairt ICOMOS um Léirmhíniú agus Cur i Láthair ar Shuíomhanna Oidhreachta Cultúrtha](#). 'Cairt Ename'.

ICOMOS Astráil 2013. [Cairt Burra](#). Cairt ICOMOSna hAstráile um Áiteanna a bhfuil Tábhacht Chultúrtha leo.

ICOMOS 2019. [The Future of Our Pasts: Engaging Cultural Heritage in Climate Action](#). Baku.

IUCN 2006. [Evaluating Effectiveness. A Framework for Assessing Management Effectiveness of Protected Areas](#). Dara heagrán, Gland, an Eilvéis.

IUCN 2011. [Sustainable Tourism and Natural World Heritage. Priorities for Action](#). Gland, an Eilvéis.

NA 2015. [Ag Claochlú Ár nDomhan: Clár Oibre 2030 don Fhorbairt Inbhuanaithe](#). Rún a ghlac an Comhthionól Ghinearálta ar an 25 Meán Fómhair 2015. Nua-Eabhrac.

EOECNA 1946. [Bunreacht Eagraíocht Oideachais, Eolaíoch agus Chultúrtha na Náisiún Aontaithe](#). Londain, Comhdháil Ghinearálta EOECNA.

EOECNA 1972. [Coinbhinsiún maidir leis an Oidhreacht Dhomhanda Chultúrtha agus Nádúrtha a Chosaint](#). Páras, Comhdháil Ghinearálta EOECNA.

EOECNA 2011. [Ainmníocháin Oidhreachta Domhanda a Ullmhú](#) (Dara eagrán 2011). Páras, EOECNA/ ICCROM/ICOMOS/IUCN.

EOECNA 2012. [Oidhreacht Dhomhanda Nádúrtha a Bhainistiú](#). Páras, EOECNA / ICCROM / ICOMOS / IUCN.

EOECNA 2013. [Oidhreacht Chultúrtha Dhomhanda a Bhainistiú](#). Páras, EOECNA / ICCROM / ICOMOS / IUCN.

EOECNA 2015. [Beartas chun Peirspictíocht Forbartha Inbhuanaithe a Chomhtháthú le Próisis an Choinbhinsiúin Oidhreachta Domhanda](#). Páras, EOECNA.

EOECNA 2016. [Oidhreacht Dhomhanda san Eoraip agus i Meiriceá Thuaidh a thuiscint](#). Páras, EOECNA / ICCROM / ICOMOS / IUCN.

EOECNA 2019. [Plean Gníomhaíochta Tosaíochta EOECNA don Chomhionannas Inscne: 2014-2021, athbhreithniú 2019](#). Páras, EOECNA.

EOECNA 2021. [Treoir maidir le Liostaí Sealadacha Oidhreachta Domhanda a Fhorbairt agus a Athbhreithniú](#). Páras, EOECNA / ICCROM / ICOMOS / IUCN.

EOECNA 2022. [Treoir agus Foireann Uirlisí do Mheasúnuithe Tionchair i gComhthéacs Oidhreachta Domhanda](#). Páras, EOECNA / ICCROM / ICOMOS / IUCN.

EOECNA 2023. [Ár bhFoireann Uirlisí Oidhreachta a Fheabhsú](#). Páras, EOECNA / ICCROM / ICOMOS / IUCN.

EOECNA 2023. [Treoirlínte Oibriúcháin do Chur i bhFeidhm an Choinbhinsiúin Oidhreachta Domhanda](#). Páras, EOECA World Heritage Committee.

EOECNA 2023. [EOECNA i mbun gnímh ar son an chomhionannais inscne: 2022-2023](#). Páras, EOECA.

EOECNA 2024. [Doiciméad Beartais ar Gníomhú ar son na hAeráide don Oidhrecht Dhomhanda](#). Páras, Coiste Oidhreachta Domhanda EOECA.

EOECNA 2024. [Plean Réigiúnach Gníomhachta na hEorpa agus Mheiriceá Thuaidh \(2024-2031\)](#). Páras, EOECA.

Naisc Ghinearálta:

- whc.unesco.org/en/publications
- [Achoimre ar Bheartas Oidhreachta Domhanda](#)
- [Lárlonad Oidhreachta Domhanda EOECA - Oidhrecht Dhomhanda](#)

Beartais Náisiúnta agus Réigiúnacha Ábhartha

Blueways Ireland 2019. [Treoir um Bainistíocht agus Forbairt Gormbhealaigh](#).

Coillte 2016. [Beartas Áineasa](#). Baile Átha Cliath.

Coillte 2017. [Plean Áineasa Allamuigh do Thailte agus Uiscí Poiblí in Éirinn 2017–2021](#). Baile Átha Cliath.

An Roinn Ealaíon, Oidhreachta agus Gaeltachta 2015. [An Straitéis Náisiúnta Tírdhreacha d'Éirinn 2015–2025](#). Baile Átha Cliath.

An Roinn Cultúir, Oidhreachta agus Gaeltachta 2019. [Plean Oiriúnaithe Earnála um Bithéagsúlacht agus Athrú Aeráide](#). Baile Átha Cliath.

An Roinn Cultúir, Oidhreachta agus Gaeltachta 2019. [Plean Oiriúnaithe Earnála Oidhreachta Tógtha agus Seandálaíochta um Athrú Aeráide](#). Baile Átha Cliath.

An Roinn Comhshaoil, Aeráide agus Cumarsáide 2022. [An Plean Náisiúnta Forfheidhmithe do na Spriocanna Forbartha Inbhuanaithe 2022–2024](#). Baile Átha Cliath.

An Roinn Tithíochta, Rialtais Áitiúil agus Oidhreachta 2018. [Tionscadal Éireann 2040 - An Creat Náisiúnta Pleanála](#). Baile Átha Cliath.

An Roinn Tithíochta, Rialtais Áitiúil agus Oidhreachta 2021. [Creat Pleanála Mara Náisiúnta](#). Baile Átha Cliath.

An Roinn Tithíochta, Rialtais Áitiúil agus Oidhreachta 2022. [Oidhrecht Éireann 2030](#). Baile Átha Cliath.

An Roinn Dlí agus Cirt agus Comhionannais 2017. [An Straitéis Náisiúnta um Lánpháirtíocht Míchumais 2017–2021](#). Baile Átha Cliath.

An Roinn Dlí agus Cirt agus Comhionannais 2017. [Straitéis Náisiúnta do Mhná agus Chailíní 2017–2020: Sochaí Níos Fearr a Chruthú do Chách \[Creating a Better Society for All\]](#). Baile Átha Cliath.

An Roinn Forbartha Tuaithe agus Pobail, 2021. [Ár dToghchaí Tuaithe: Beartas Forbartha Tuaithe 2021–2025](#). Baile Átha Cliath.

An Roinn Iompair, Turasóireachta agus Spóirt 2018. [Plean Gníomhaíochta Turasóireachta 2019–2021](#). Baile Átha Cliath.

An Roinn Iompair, Turasóireachta agus Spóirt 2018. [Straitéis d'Fhorbairt Glasbhealaí Náisiúnta agus Réigiúnacha sa Todhchaí](#). Baile Átha Cliath.

An Roinn Iompair, Turasóireachta agus Spóirt 2019. [Daoine, Áit agus Beartas. Turasóireacht a Fhás go 2025](#). Baile Átha Cliath.

An Roinn Turasóireachta, Cultúir, Ealaíon, Gaeltachta, Spóirt agus Meán 2020. [Grúpa Oibre Turasóireachta Inbhuanaithe. Gníomhartha chun Cleachtais Turasóireachta Inbhuanaithe a Chur Chun Cinn 2021–2023](#). Grúpa Oibre Turasóireachta Inbhuanaithe, Baile Átha Cliath.

An Roinn Turasóireachta, Cultúir, Ealaíon, Gaeltachta, Spóirt agus Meán 2024. [Creat Beartais Turasóireachta 2025–2030](#). Baile Átha Cliath.

Tionól Réigiúnach an Oirthir & Lár na Tíre 2019. [Straitéis Réigiúnach Spáis agus Eacnamaíoch do Réigiún an Oirthir agus Lár na Tíre 2019–2031](#).

Fáilte Éireann 2012. [Ag Roinnt Ár Scéalta. Léirmhíniú a úsáid chun eispéireas na gcuairteoirí ag láithreáin oidhreachta a fheabhsú](#).

Rialtas na hÉireann 2018. [Tionscadal Éireann 2040](#). Creat Náisiúnta Pleanála. Baile Átha Cliath.

Rialtas na hÉireann 2018. [Éire Dhomhanda: Lorg Dhomhanda na hÉireann go dtí 2025](#). Baile Átha Cliath.

Rialtas na hÉireann 2023. [Plean Gníomhaithe ar son na hAeráide 2024](#). Baile Átha Cliath.

Tionól Réigiúnach an Tuaiscirt & an Iarthair 2019. [Straitéis Réigiúnach Spáis agus Eacnamaíoch do Thionól Réigiúnach an Tuaiscirt agus an Iarthair 2020–2032](#).

Tionól Réigiúnach an Deiscirt, 2020. [Straitéis Réigiúnach Spáis agus Eacnamaíoch do Réigiún an Deiscirt](#).

Tascfhórsa Téarnaimh na Turasóireachta, 2020. [Plean Téarnaimh Turasóireachta 2020–2023](#). Baile Átha Cliath.

Léitheoireacht eile

Engels, B. 2017. [Natural World Heritage and the Sustainable Development Goals](#). In: Albert, MT., Bandarin, F., Pereira Roders, A. (eds) *Going Beyond. Staidéar Oidhreachta*. Springer, Cham.

Labadi, S. 2018. [Oidhrecht Dhomhanda agus Comhionannas Inscne \[World Heritage and Gender Equality\]](#). In: Larsen, P. and Logan, W., (eag) *World Heritage and Sustainable Development: new directions in World Heritage Management*. Routledge, London, pp. 87–100.

Labadi, S., Giliberto, F., Rosetti, I., Shetabi, L. and Yildirim, E. 2021 [Heritage and the Sustainable Development Goals: policy guidance for heritage and development actors](#). Eile. ICOMOS 134Ich.

Whittington, V. 2021. [Inscne agus Cearta Daonna i nDioscúrsa Idirnáisiúnta EOECA ar an Oidhrecht: Anailís ar na Coinbhinsiúin ar Oidhrecht Dhomhanda agus Oidhrecht Dhobhraite \[Gender and Human Rights Within UNESCO's International Heritage Discourse: An Analysis of the World Heritage and Intangible Heritage Conventions\]](#). *Heritage & Society*, 14(2–3), pp. 242–266.

Gluais

Déantar sainmhínte na dtéarmaí atá sa ghluais a dhriogadh as foilseacháin agus lámhleabhair oifigiúla na NA, EOCNA agus an Chomhlachta Chomhairligh.

Comhlachtaí Comhairleacha

Tá an Chomhairle Idirnáisiúnta um Shéadchomharthaí agus Láithreáin (ICOMOS) agus an tAontas Idirnáisiúnta um Chaomhnú an Dúlra (IUCN) sainordaithe ag Coinbhinsiún na hOidhreacht Domhanda mar Chomhlachtaí Comhairleacha do EOCNA. Soláthraíonn siad faoi seach measúnuithe ar shuímh chultúrtha agus nádúrtha ainmnithe don Choiste Oidhreacht Domhanda. Is é an tríú Comhlacht Comhairleach an Lárionad Idirnáisiúnta um Staidéar ar Chaomhnú agus Athchóiriú na Maoine Cultúrtha (ICCROM), eagraíocht idir-rialtasach a sholáthraíonn sainchomhairle don Choiste maidir le láithreáin chultúrtha a chaomhnú, chomh maith le hoiliúint agus gníomhaíochtaí forbartha acmhainní.

Tréithe

Is ionann tréithe agus gnéithe d'áit oidhreacht a chuireann a luachanna in iúl agus a dhéanann intuigthe iad. Is féidir leo a bheith ina gcáilíochtaí fisiceacha, a bhaineann le fabraic an ábhair agus le gnéithe inláimhsithe eile, ach is féidir leo a bheith ina ngnéithe doláimhsithe freisin amhail próisis, socruithe sóisialta nó cleachtais chultúrtha, chomh maith le comhcheangail. Maidir le háiteanna oidhreacht cultúrtha, is féidir le tréithe a bheith ina bhfoirgnimh nó ina struchtúir thógtha eile agus a bhfoirmeacha, ábhair, dearadh, úsáidí agus feidhmeanna ach freisin leagan amach uirbeach, próisis talmhaíochta, searmanais reiligiúnacha, teicnící tógála, caidreamh amhairc agus naisc spioradálta. I gcás maoine nádúrtha, is féidir tréithe a bheith mar shainghnéithe tírdhreacha, limistéir ghnáthóg, speicis shuaitheanta, gnéithe a bhaineann le cáilíocht comhshaoil, scála agus nádúrthacht na ngnáthóg, agus méid agus inmharthanacht daonraí fiadhúlra.

D'fhéadfadh tréithe leathnú thar limistéir mhóra agus d'fhéadfadh siad a bheith ag brath ar phróisis a tharlaíonn lasmuigh d'áitreabh Oidhreacht Domhanda.

Ní mór tréithe a shainaithint mar go bhfuil siad ríthábhachtach chun barántúlacht agus sláine a thuiscint, agus go bhfuil siad mar fhócas cosanta, caomhnaithe agus bainistíochta.

Maidir le maoín nádúrtha, is coitianta freisin tagairt do 'gnéithe', cé go n-úsáidtear an focal 'tréithe' uaireanta.

Barántúlacht

Baineann barántúlacht le hoidhreacht chultúrtha, agus tagraíonn sé don mhéid a thuigtear agus a chreidtear go bhfuil eolas agus tuiscint ar luachanna oidhreacht na maoine inchreidte: an gcuirtear a luachanna cultúrtha in iúl go fírinneach agus go hinchreidte trí tréithe lena n-áirítear foirm agus dearadh; ábhair agus substaint; úsáid agus feidhm; traidisiúin, teicnící agus córais bhainistíochta; suíomh agus timpeallacht; teanga agus cineálacha eile oidhreacht doláimhsithe; spiorad agus mothú; agus fachtóirí inmheánacha agus seachtracha eile.

Teorainneacha

Leagtar Maoín Oidhreacht Domhanda amach de réir teorann. Ba cheart teorainneacha a tharraingt chun na tréithe go léir a thugann an Sárлуach Uilíoch a ionchorprú agus chun sláine agus/nó barántúlacht na maoine a chinntiú. I bhformhór na gcásanna, ba cheart go mbeadh Maoín Oidhreacht Domhanda timpeallaithe ag crios maolánach/criosanna maolánacha Oidhreacht Domhanda a aithnítear go foirmiúil agus a thacaíonn le Sárлуach Uilíoch agus tréithe na maoine a chosaint.

Criosanna maolánacha

Is limistéir soiléire iad criosanna maolánacha lasmuigh de Mhaoín Oidhreacht Domhanda agus in aice lena teorainneacha a chuireann le cosaint, caomhnú, bainistíocht, sláine, barántúlacht agus inbhuanaitheacht Sárлуach Uilíoch na maoine. Cé nach mbreathnaítear ar chriosanna maolánacha mar chuid den mhaoín inscríofa, ba cheart a dteorainneacha agus a gcur chuige bainistíochta ábhartha a mheas, a cheadú agus a thaifeadadh go foirmiúil ag an am a mholann Stát atá ina Pháirtí iad. I gcás ina sainítear criosanna maolánacha, ba cheart breathnú orthu mar chuid lárnach de thiomantas an Stáit is Páirtí do chosaint, do chaomhnú agus do bhainistiú na Maoine Oidhreacht Domhanda. Ba cheart go léireodh feidhmeanna

an chreasa mhaoláin na cineálacha agus na leibhéil éagsúla cosanta, caomhnaithe agus bainistíochta a theastaíonn chun na tréithe a chothaíonn Sárluach Uilíoch na Maoine Oidhreacht Domhanda a chosaint.

Sochaí Sibhialta

Is í an tsochaí sibhialta an “tríú earnáil” den tsochaí, mar aon leis an rialtas agus gnó. Cuimsíonn sí eagraíochtaí sochaí sibhialta agus eagraíochtaí neamhrialtasacha. Aithníonn na NA an tábhacht a bhaineann le comhpháirtíocht leis an tsochaí sibhialta, toisc go gcuireann sé idéil na heagraíochta chun cinn agus cabhraíonn sé lena cuid oibre a thacú.

Athrú aeráide

Ciallaíonn athrú aeráide athrú aeráide a chuirtear i leith ghníomhaíocht dhaonna go díreach nó go hindíreach a athraíonn comhdhéanamh an atmaisféir dhomhanda agus atá sa bhreis ar an éagsúlacht aeráide nádúrtha a breathnaíodh thar thréimhsí ama inchomparáide (Creat-Choinbhinsiún na Náisiún Aontaithe ar Athrú Aeráide).

Comhphobail

Ba cheart pobail a thuiscint de réir bhrí Airteagal 5(a) den Choinbhinsiún Oidhreacht Domhanda, a iarrann ar gach Stát is Páirtí sa Choinbhinsiún “beartas ginearálta a ghlacadh a bhfuil sé mar aidhm aige feidhm a thabhairt don oidhreacht chultúrtha agus nádúrtha i saol an phobail. agus cosaint na hoidhreacht sin a chomhtháthú i gcláir phleanála chuimsithigh”.

De réir dhoiciméad oibre an Choiste WHC-07/31.COM/13B, “baineann [comhphobail] le gach cineál gníomhaithe neamh-Stáit. Is é sin, ó na grúpaí saoránach is lú, cibé foirm ina léiríonn siad iad féin. Féadfaidh siad raon ó ghrúpaí daoine mar dhaoine dúchasacha, traidisiúnta agus/nó áitiúla. Féadfar iad a chur i láthair, inter alia, mar ghrúpaí pobail, treibheacha, eagraíochtaí neamhrialtasacha, frontair phríobháideacha agus/nó údarais áitiúla. Is é an tréith shainithe atá ag pobail, sa suíomh seo, ná a bhfuil acu. Tá nasc díreach acu go léir, le leasanna ábhartha, le suíomhanna aonair agus is minic a bhíonn nasc acu a mhair le himeacht ama. Go hiondúil, bíonn na pobail seo gar do na suíomhanna atá i gceist. Ní gá go ndéanann na daoine agus/nó

na heintitis seo ionadaíocht dhíreach ar phoist oifigiúla stáit, agus d’fhéadfadh siad a bheith in easaontú le poist oifigiúla”.

Rialachas

Is coincheap cuimsitheach agus ionchuimsitheach é rialachas den raon iomlán modhanna chun beartais agus bearta a chinneadh, a bhainistiú, a chur i bhfeidhm agus monatóireacht a dhéanamh orthu. Cé go sainmhínítear rialtas go docht i dtéarmaí an náisiúntáit, is coincheap níos cuimsithí é an rialachas, a aithníonn rannchuidiú leibhéil éagsúla rialtais (domhanda, idirnáisiúnta, réigiúnach, fo-náisiúnta agus áitiúil), agus ról rannchuidithe na hearnála príobháidí, gníomhairí neamhrialtasacha, agus na sochaí sibhialta chun aghaidh a thabhairt ar na cineálacha éagsúla saincheisteanna atá roimh an bpobal domhanda. D’fhéadfadh rialachas tarlú ag leibhéil éagsúla (áitiúil, réigiúnach/cúige/stát agus feidearálach náisiúnta) agus ba cheart é a thuiscint i gcomhthéacs leathan chun reachtaíocht/socruithe institiúideacha/próisis dhaonlathacha/saoránaigh srl. (Grúpa Oibre um Athrú Aeráide agus Oidhreacht) a áireamh.

De réir Lámhleabhar Acmhainne Oidhreacht Domhanda [Bainistíocht na hOidhreacht Domhanda Cultúrtha](#) (EOECNA 2013), tagraíonn dea-rialachas don “chaidreamh idir comhlachtaí rialaithe, saoránaigh agus próisis dhaonlathacha, agus an cumas foirmeacha rialtais éifeachtacha, feidhmiúla a sheachadadh”.

Measúnachtaí Tionchair Oidhreacht

Tá tiomantas tugtha ag Stáit atá ina bPáirtithe don Oidhreacht Dhomhanda a chosaint agus a chaomhnú agus ag an am céanna a acmhainneacht cur le forbairt inbhuanaithe a bharrfheabhsú. Nuair a mholtar gníomhaíochtaí nó forbairtí i gcomhthéacs Oidhreacht Domhanda, ba cheart measúnú tionchair (arna dhéanamh de réir threoirlínte 2022 EOCNA) a úsáid chun measúnú a dhéanamh ar an ngá atá le gníomh/forbairt den sórt sin, agus a hiarmhairtí, ionas gur féidir torthaí comhshaoil, sóisialta agus eacnamaíocha a bhaint amach gan dochar a dhéanamh do Sárluach Uilíoch. Ba cheart go ndíreodh an measúnú go soiléir ar gach tionchar féideartha ar thréithe agus luachanna na maoine agus go n-aithneodh sé neamhchomhoiriúnacht bhunúsacha idir gníomhartha/forbairtí molta agus an tosaíocht a bhaineann le Sárluach Uilíoch a chosaint.

Sláine

Is tomhas é sláine ar iomláine agus sláine na hoidhreacht nádúrtha agus/nó cultúrtha agus a tréithe: a mhéid a chuimsíonn an mhaoín na heilimintí go léir atá riachtanach chun a Sárлуach Uilíoch a chur in iúl; cibé an bhfuil sé de mhéid leordhóthanach chun a chinntiú go léireofar go hiomlán na gnéithe agus na próisis a thugann suntas don mhaoín; agus cibé an bhfuil sé cosanta ó éifeachtaí díobhálacha forbartha agus/nó faillí.

Léiriú agus cur i láthair

Is éard atá i gceist le cur i láthair ná míniú ar mhaoín agus ar a luachanna don phobal (cuairteoirí agus daoine áitiúla) ó fhoinsí faisnéise bunaithe, údarásacha; mar sin is próiseas cumarsáide aontreo den chuid is mó é.

Ar an taobh eile de, cuimsíonn an léirmhíniú coincheap i bhfad níos leithne (go deimhin, níl sa chur i láthair ach gné amháin den léirmhíniú) a thagraíonn don raon iomlán gníomhaíochtaí féideartha a bhfuil sé mar aidhm leo feacht an phobail a mhéadú agus tuiscint ar shuíomh a fheabhsú. Áirítear leis na gníomhaíochtaí seo foilseacháin chlóite agus leictreonacha, léachtaí poiblí, suiteálacha agus/nó gníomhaíochtaí ar an láthair agus a bhaineann go díreach amach as an láthair, cláir oideachais, gníomhaíochtaí pobail, taighde leanúnach, agus oiliúint agus meastóireacht ar an bpróiseas ateangaireachta féin.

Is é Sárлуach Uilíoch na Maoine Oidhreacht Domhanda an pointe tosaigh chun a luachanna a léirmhíniú.

Ba cheart go méadódh cur i láthair agus léirmhíniú láithreáin nádúrtha Oidhreacht Domhanda, mar a luaitear i dtéacs an Choinbhinsiúin, feacht, tuiscint agus léamh daoine ar an ngá atá le hoidhreacht chultúrtha agus nádúrtha a chaomhnú, a chinntiú go dtuigeann na glúine atá le teacht na luachanna a bhaineann leis an oidhreacht seo agus cabhru le rannpháirtíocht na bpáirtithe leasmhara a mhéadú i gcosaint agus i gcur i láthair na hoidhreacht.

Córas bainistíochta

De réir **Oidhreacht Chultúrtha Dhomhanda a Bhainistiú**, is creat é córas bainistíochta atá comhdhéanta de thrí ghné: creat dlíthiúil, a shainíonn na cúiseanna atá leis; institiúid a thugann múnú dá riachtanais eagraíochtúla agus dá cinnteoireacht; agus acmhainní (daonna, airgeadais agus intleachtúil) a úsáidtear chun é a chur i bhfeidhm.

Féadfaidh córais bhainistíochta a bheith éagsúil de réir peirspictíochtaí cultúrtha éagsúla, na hacmhainní atá ar fáil agus fachtóirí eile. Féadfaidh siad cleachtais thraidisiúnta, ionstraimí pleanála uirbeacha nó réigiúnacha atá ann cheana, agus sásraí rialaithe pleanála eile, idir fhoirmiúil agus neamhfhoirmiúil, a ionchorprú leo.

Is é an cuspóir atá le córas bainistíochta ná cosaint éifeachtach a chinntiú do Sárлуach Uilíoch maoine ainmnithe don ghlúin seo agus do na glúine atá le teacht, trí bhealaí rannpháirtíochta más féidir.

Maoine oidhreacht cultúrtha agus nádúrtha measctha

De réir mhír 46 de na Treoirínte Oibriúcháin “measfar maoine mar ‘oidhreacht chultúrtha agus nádúrtha mheasctha’ má shásaíonn siad cuid nó iomlán de na sainmhínte ar oidhreacht chultúrtha agus nádúrtha araon atá leagtha amach in Airteagail 1 agus 2 den Choinbhinsiún”.

Monatóireacht

Is éard is monatóireacht ann ná an próiseas leanúnach chun coinníollacha Maoine Oidhreacht Domhanda a urramú agus anailís a dhéanamh ar an bhfaisnéis a bhailítear le fáil amach an bhfuil a riocht domhanda ag feabhsú, cobhsaí nó táireach le himeacht ama nó ag freagairt do theagmhas/bagairt ar leith. Ligeann faireachán don Choiste Oidhreacht Domhanda agus do na Stáit is Páirtithe measúnú cruinn a dhéanamh ar na coinníollacha ag leibhéal an láithreáin agus cinneadh a dhéanamh ar bhearta féideartha chun a chinntiú go gcaomhnaítear an Sárлуach Uilíoch go sásúil.

Comhad ainmniúcháin

Is é atá sa sainchomhad ainmniúcháin ná an doiciméad oifigiúil a chuireann Stáit is Páirtithe faoi bhráid EOCNA maidir le hinscríbhinn fhéideartha maoine ar an Liosta Oidhreachta Domhanda. Is é an sainchomhad seo an bonn le meastóireacht a dhéanamh ar an maoín ag na Comhlachtaí Comhairleacha agus cinneadh ina dhiaidh sin ag an gCoiste Oidhreachta Domhanda cibé an inscrióbhfار nó nach inscrióbhfار ar an Liosta Oidhreachta Domhanda é. Is é cuspóir an tsainchomhaid ainmniúcháin na nithe seo a leanas a leagan amach chomh soiléir agus is féidir:

- Cad é atá sa mhaoín agus conas a dhóiciméadaítear í;
- An fáth a bhfuil Sárлуach Uilíoch aici;
- Staid an chaomhnaithe agus na fachtóirí a théann i bhfeidhm ar an maoín; agus
- Conas a dhéanfar an réadmhaoín a chosaint, a chaomhnú, a bhainistiú, a chur i láthair agus monatóireacht a dhéanamh uirthi maidir lena Sárлуach Uilíoch féideartha.

Sárлуach Uilíoch

Tábhacht chultúrtha agus/nó nádúrtha [maoine] atá chomh heisceachtúil sin go sáraíonn siad teorainneacha náisiúnta agus a bheidh comhthábhachtach do ghlúine na daonnachta go léir anois agus sa todhchaí. Mar sin, tá buanchosaint na hoidhreachta seo thar a bheith tábhachtach don phobal idirnáisiúnta ina iomláine.

Cleachtadh Tuairiscithe Tréimhsiúil

Tá Tuairisciú Tréimhsiúil ar cheann de phríomhmheicníochtaí monatóireachta caomhnaithe an Choinbhinsiúin Oidhreachta Domhanda. Tugtar cuireadh rialta do Stáit atá ina bPáirtithe Tuarascáil Thréimhsiúil ar chur i bhfeidhm an Choinbhinsiúin Oidhreachta Domhanda a chur faoi bhráid an Choiste Oidhreachta Domhanda ina gcríoch.

Cosaint agus bainistíocht

Baineann cosaint agus bainistíocht leis an gcaoi a ndéantar Sárлуach Uilíoch maoine, lena n-áirítear a sláine agus/nó a barántúlacht, a chothú agus a fheabhsú thar am.

Forbairt inbhuanaithe

Is éard is forbairt inbhuanaithe ann ná “forbairt a fhreastalaíonn ar riachtanais an lae inniu gan cur isteach ar chumas na nglún atá le teacht chun freastal ar a gcuid riachtanas féin” (arna shainiú ag Coimisiún Brundtland agus arna chomhaontú go iltaobhach ag Comhdháil na NA ar Chomhshaoil agus Forbairt – Rio 1992). Thug Cruinniú Mullaigh Johannesburg 2002 ar Fhorbairt Inbhuanaithe isteach an smaoineamh de thrí cholún na forbartha inbhuanaithe, is é sin, an timpeallacht, sóisialta agus eacnamaíoch, a mheastar a bheith “idirspiléach agus a threisíonn a chéile”.

Turasóireacht inbhuanaithe agus athghiniúnach

Turasóireacht a chuireann san áireamh go hiomlán a tionchair eacnamaíocha, sóisialta agus comhshaoil faoi láthair agus sa todhchaí, ag tabhairt aghaidh ar riachtanais na gcúairteoirí, an tionscail, an chomhshaoil agus na bpobal áichta (UNWTO).

Turasóireacht a bhaineann an úsáid is fearr is féidir as acmhainní comhshaoil atá mar phríomhghné d'fhorbairt na turasóireachta, ag cothabháil próisis éiceolaíochta riachtanacha agus ag cuidiú le caomhnú na hoidhreachta nádúrtha agus bithéagsúlacht. Ina theannta sin léiríonn sí meas ar bharántúlacht shoch-chultúrtha na bpobal óstach, caomhnaíonn sí a n-oidhreacht chultúrtha tógtha agus bheo agus a luachanna traidisiúnta, agus cuireann sí le tuiscint agus caoinfhulaingt idirchultúrtha.

Fágann turasóireacht athghiniúnach an paraidím forbartha inbhuanaithe trí ghníomhaíochtaí turasóireachta a dhearadh a fhéadfaidh cumas áiteanna, pobal agus a n-aíonna a fhorbairt chun oibriú ar aon dul le córais shóisialta-éiceolaíochta idirnasctha. Ní dhíríonn turasóireacht athghiniúna go hiomlán ar thionchar diúltach na turasóireachta a neodrú ach ar thionchair dhearfacha fhorleathan a ghiniúint.

Liosta Sealadach

Is éard atá sa Liosta Sealadach ná dréacht-liosta de na Maoine Oidhreachta Domhanda ionchasacha, a sholáthraíonn réamhaisnéis ar na maoine a bhféadfaidh Stát is Páirtí a chinneadh a chur isteach lena n-inscríbhinn sna cúig nó deich mbliana amach romhainn. Ní féidir leis an gCoiste Oidhreachta Domhanda breithniú a dhéanamh ar ainmniúchán le haghaidh inscríbhinn ar an Liosta Oidhreachta Domhanda mura bhfuil an mhaoín áirithe cheana féin ar Liosta Sealadach an Stáit is Páirtí ar feadh bliana ar a laghad.

Spreagtar Stáit atá ina bPáirtithe a Liostaí Sealadacha a ullmhú le rannpháirtíocht raon leathan pháirtithe leasmhara, lena n-áirítear bainisteoirí láithreán, rialtais áitiúla agus réigiúnacha, pobail áitiúla, eagraíochtaí neamhrialtasacha agus páirtithe leasmhara agus comhpháirtithe eile.

Trasteorann

Féadfaidh Maoín Oidhreachta Domhanda Trasteorann tarlú nuair a théann gnéithe maoine thar teorainneacha idirnáisiúnta. Tá ainmniúcháin trasteorann inscríofa mar mhaoín aonair ar an Liosta Oidhreachta Domhanda agus éilíonn siad comhainmniúchán ó na Stáit is Páirtithe lena mbaineann.

De réir na dTreoirínte Oibriúcháin, mír 134, d'fhéadfadh maoín trasteorann tarlú:

- Ar chríoch aon Stáit is Páirtí, nó
- Ar chríoch na Stát atá ina bPáirtí uile lena mbaineann a bhfuil teorainneacha cóngaracha acu (maoín trasteorann).

Trasnáisiúnta

Is féidir le sraith trasnáisiúnta Maoine Oidhreachta Domhanda tarlú laistigh de chríoch stáit éagsúla.

De réir na dTreoirínte Oibriúcháin, mír 138, d'fhéadfadh maoín thrasnáisiúnta tarlú:

- Laistigh de chríoch Stát éagsúil is Páirtithe, nach gá a bheith tadhlaigh agus a ainmnítear le toiliú na Stát uile is Páirtí lena mbaineann.

Ionaid Chatagóir 2 EOECA

I réigiún éagsúla ar fud an domhain, tá institiúidí forbartha acmhainní a dhéileálann go sonrach leis an Oidhreacht Dhomhanda bunaithe agus deonaíodh stádas "ionaid chatagóir 2 faoi choimirce EOECA".

Is eagraíochtaí iad Ionaid Chatagóir 2 EOECA (IC2) a oibríonn faoi choimirce UNESCO agus atá tiomanta do thacaíocht a thabhairt do chuspóirí chláir straitéiseacha EOECA.

Tá siad maoinithe go díreach ag na Ballstáit ina bhfuil siad lonnaithe. Is deacair an IC2 a thréithriú go ginearálta mar go nglacann siad le struchtúir éagsúla. Tá raon feidhme réigiúnach ag cuid acu agus clúdaíonn cuid eile níos mó ná réigiún amháin nó eagraítear iad bunaithe ar shaincheist théamach. Tá baint ag go leor acu le tógáil acmhainne agus le taighde, agus bunaítear roinnt mhaith mar bhunsraitheanna nó mar chistí chun tacú leis na gníomhaíochtaí sin a dhéanann eagraíochtaí eile.

Le haghaidh tuilleadh eolais tabhair cuairt ar: <https://whc.unesco.org/en/category2centres/>

Luachanna

Tagraíonn luachanna do léirithe nó cáilíochtaí sonracha suímh ar féidir a mheas a bheith tábhachtach do ghrúpa pháirtithe leasmhara faoi leith. Féadfaidh illuachanna, idir nádúrtha agus chultúrtha, a bheith ag láithreán do ghrúpaí éagsúla pháirtithe leasmhara. Ní gá go measfar gach luach a bheith ábhartha don Sárluach Uilíoch.

Suíomh níos leithne

Is éard atá i suíomh níos leithne ná an gharthimpeallacht agus an timpeallacht leathnaithe atá mar chuid de, nó a chuireann le, suntas agus carachtar sainiúil maoine. D'fhéadfadh baint a bheith aige le topagrafaíocht na réadmhaoine, an timpeallacht nádúrtha agus thógtha, agus gnéithe eile amhail bonneagar, patrúin úsáide talún, eagrú spásúlachta agus caidreamh amhairc. D'fhéadfadh nascacht ghaolmhar éiceolaíochta agus hidreolaíoch, cleachtais shóisialta agus chultúrtha, próisis eacnamaíocha agus gnéithe doláimhsithe eile den oidhreacht ar nós braistintí agus comhcheangail a áireamh leis. D'fhéadfadh ról rithabhachtach a bheith ag an suíomh níos leithne freisin maidir le barántúlacht agus sláine na maoine a chosaint, agus tá baint ag a bainistíocht lena ról chun tacú leis an Sárluach Uilíoch.

Liosta Oidhreachta Domhanda

Is liosta é an Liosta Oidhreachta Domhanda d'oidhreacht chultúrtha agus nádúrtha mar atá sainmhínithe in Airteagail 2 agus 3 den Choinbhinsiún Oidhreachta Domhanda, a mheastar a bheith ag Sárluach Uilíoch. Bunaíonn, nuashonraíonn agus foilsíonn an Coiste Oidhreachta Domhanda é de réir Airteagal 11 den Choinbhinsiún Oidhreachta Domhanda agus tarraingítear ó na fardail náisiúnta dá dtagraítear in Airteagal 11.1 den Choinbhinsiún Oidhreachta Domhanda é.

Stádas Oidhreachta Domhanda

Má tá stádas Oidhreachta Domhanda ag áit, ciallaíonn sé gur measadh go bhfuil Sárluach Uilíoch ag áit agus go bhfuil sí inscríofa ar an Liosta Oidhreachta Domhanda.

Féach ar an Liosta Oidhreachta Domhanda:
<https://whc.unesco.org/en/list/>

Íomhá 26:

Radharc den Teach Solais
Uachtair ar Sceilg Mhichíl

Aguisín 1: Plan Cur I Bhfeidhm

Is í an fhís don Oidhreacht Dhomhanda in Éirinn ná cosaint agus bainistiú eiseamláireach ar Mhaoín Oidhreacht Domhanda, pobail áitiúla agus páirtithe leasmhara cumhachtaithe, feasacht agus tuiscint fheabhsaithe ar Oidhreacht Dhomhanda go ginearálta, agus inscríbhinn maoine Éireannacha breise ar an Liosta Oidhreacht Domhanda thar na deich mbliana atá romhainn.

Tá sé mar aidhm ag an Straitéis a chinntiú go ndéanfar Oidhreacht Dhomhanda in Éirinn a fhorbairt agus a bhainistiú de réir riachtanais an Choinbhinsiúin Oidhreacht Domhanda agus leagtar amach seacht sprioc chun é seo a bhaint amach thar na deich mbliana atá romhainn, mar seo a leanas:

Sprioc 1	Líon na láithreán Éireannach atá inscríofa ar an Liosta Oidhreacht Domhanda a mhéadú agus athbhreithniú rialta a dhéanamh ar Liosta Sealadach na hÉireann.
Sprioc 2	Treoir reachtúil agus neamhreachtúil a sholáthar chun Oidhreacht Dhomhanda na hÉireann a fhorbairt agus a bhainistiú.
Sprioc 3	Feabhas a chur ar inniúlacht agus ar chumas na bpáirtithe leasmhara uile chun Oidhreacht Dhomhanda na hÉireann a chosaint agus a bhainistiú.
Sprioc 4	Tacú le cosaint, caomhnú, léirmhíniú agus cur i láthair Maoine Oidhreacht Domhanda agus láithreáin Liosta Shealadaigh na hÉireann.
Sprioc 5	Oidhreacht Dhomhanda a chomhtháthú i gcreat níos leithne na forbartha inbhuanaithe chun tairbhí na bainistíochta oidhreacht in Éirinn a léiriú agus a chur chun cinn.
Sprioc 6	Cur le tionscnaimh Oidhreacht Domhanda, lena n-áirítear taighde agus comhoibriú idirnáisiúnta.
Sprioc 7	Luachanna agus tairbhí inscríbhinn Oidhreacht Domhanda a chur in iúl go héifeachtach agus go forleathan.

Bainfear na **seacht sprioc** seo amach trí **33 cuspóir straitéiseach** gaolmhara agus **90 gníomh** atá táblaithe sa Phlean Forfheidhmithe thíos.

Beidh an tAonad Oidhreacht Domhanda i gceannas ar chur chun cinn an Phlean Forfheidhmithe le tacaíocht ó phríomheagraíochtaí. Foilseofar an Plean Forfheidhmithe ar shuíomh gréasáin Oidhreacht Dhomhanda na hÉireann chun a chinntiú go bhfuil príomhpháirtithe agus páirtithe leasmhara agus an pobal i gcoitinne ar an eolas go hiomlán maidir le dul chun cinn fhorbairt Oidhreacht Domhanda in Éirinn.

Sprioc 1:

Líon na láithreán Éireannach atá inscríofa ar an Liosta Oidhreachta Domhanda a mhéadú agus athbhreithniú rialta a dhéanamh ar Liosta Sealadach na hÉireann.

Uimh.	Cuspóir Straitéiseach	Príomheagraíochtaí	Spriocdháta	Gníomhartha
1.1	A chinntiú go ndéantar Liosta Sealadach Oidhreachta Domhanda inchreidte, ionadaíoch agus cothrom a athbhreithniú agus a nuashonrú go rialta.	Seirbhís na Séadchomharthaí Náisiúnta (SSN), Oifig na n-Oibreacha Poiblí (OOP), údaráis áitiúla, ICOMOS Éireann	1. 2030	1. Athbhreithniú agus nuashonrú a dhéanamh ar an Liosta Sealadach idir gach cúig agus gach deich mbliana. (Measúnú a dhéanamh ar iarratais ar Shárлуach Uilíoch féideartha.)
			2. Leanúnach	2. Láithreáin trasteorann agus trasnáisiúnta inmharthana a mheas le cur ar an Liosta Sealadach de réir mar a thagann tograí chun cinn.
1.2	Tacú le príomhthacadóirí le linn an phróisis ainmniúcháin agus dul i dteagmháil le Stáit eile is Páirtithe maidir le hainmniúcháin thrasnáisiúnta agus/nó trasteorann.	SSN, OOP, údaráis áitiúla, ICOMOS Éireann, ranna rialtais ábhartha	1. Leanúnach de réir mar is gá	1. Iarratais ar an Liosta Sealadach a chur ar aghaidh i dtreo inscríobh ar an Liosta Oidhreachta Domhanda.
				2. Acmhainní a chur i bhfeidhm chun tacú le forbairt sainchomhad ainmniúcháin ag an leibhéal náisiúnta agus áitiúil araon.
				3. Idirchaidreamh le Stáit ábhartha eile is Páirtithe chun dul chun cinn comhoiriúnach a áirithiú maidir le hainmniúcháin thrasnáisiúnta agus trasteorann.
1.3	Maoine Oidhreachta Domhanda féideartha a chur faoi bhráid EOECA le haghaidh ainmniúcháin.	SSN	1. 2025 ar aghaidh	1. Measúnú agus meastóireacht thréimhsiúil a dhéanamh ar shainchomhaid ainmniúcháin le haghaidh láithreáin Liosta Shealadaigh chun réidhe agus ord le leagan isteach a shocrú.
			2. 2025 ar aghaidh	2. An chéad Réamh-Mheasúnú a chur faoi bhráid EOECA (gan ach aighneacht amháin ceadaithe in aghaidh na bliana).
			3. 2027	3. An chéad dréachtchomhad ainmniúcháin a chur faoi bhráid EOECA (ní cheadaítear ach aighneacht amháin in aghaidh na bliana).
			4. 2028 ar aghaidh	4. An chéad sainchomhad ainmniúcháin a chur faoi bhráid EOECA (ní cheadaítear ach aighneacht amháin in aghaidh na bliana).

Sprioc 1:

Líon na láithreán Éireannach atá inscríofa ar an Liosta Oidhreachta Domhanda a mhéadú agus athbhreithniú rialta a dhéanamh ar Liosta Sealadach na hÉireann.

Uimh.	Cuspóir Straitéiseach	Príomheagraíochtaí	Spriocdháta	Gníomhartha
1.4	Iniúchadh a dhéanamh ar fhorbairt Lipéad Oidhreachta Náisiúnta a thabharfaidh aitheantas do shuímh oidhreachta cultúrtha agus nádúrtha a bhfuil suntas náisiúnta den scoth ag baint leo.	SSN, OOP, An tSeirbhís Páirceanna Náisiúnta agus Fiadhúlra (SPNF), An Chomhairle Oidhreachta, ICOMOS Éireann, Eagraíochtaí neamhrialtasacha (ENRanna) oidhreachta, ranna rialtais ábhartha	1. Faoi 2030	1. Iniúchadh a dhéanamh ar fhorbairt critéar cáilitheach agus modhanna measúnaithe le haghaidh ainmniúcháin nua. 2. Iniúchadh a dhéanamh ar fhorbairt critéar cáilitheach agus modhanna measúnaithe le haghaidh ainmniúcháin nua.

Sprioc 2:

Treoir reachtúil agus neamhreachtúil a sholáthar chun Oidhreacht Dhomhanda na hÉireann a fhorbairt agus a bhainistiú.

Uimh.	Cuspóir Straitéiseach	Príomheagraíochtaí	Spriocdháta	Gníomhartha
2.1	Treoirlínte reachtúla agus neamhreachtúla a ullmhú agus a eisiúint a thugann an t-eolas agus na huirlisí do príomhthacadóirí, d'údaráis áitiúla, do phríomhpháirtithe leasmhara agus do phobail áitiúla chun Maoin Oidhreachta Domhanda agus láithreáin Liosta Shealadaigh a thuiscint, a bhainistiú agus a chosaint.	SSN, ranna rialtais, gníomhaireachtaí agus páirtithe leasmhara ábhartha	1. Faoi 2030	1. Treoir neamhreachtúil ar an bpróiseas ainmniúcháin a ullmhú. 2. Treoir neamhreachtúil ar phróiseas an Liosta Shealadaigh a ullmhú. 3. Treoir neamhreachtúil maidir le bainistíocht agus rannpháirtíocht pobail a ullmhú. 4. Treoir reachtúil ar phleanáil a ullmhú, measúnú tionchair agus forbairt chuí ailínithe le treoirlínte pleanála agus creataí/straitéisí/cláir eile. 5. Treoir a athbhreithniú agus a nuashonrú de réir mar is gá chun reachtaíocht atá ag teacht chun cinn, beartais, treoir agus straitéisí idirnáisiúnta, náisiúnta agus áitiúla, agus taighde a léiriú. 6. Treoir neamhtheicniúil a ullmhú le haghaidh pobal.
2.2	Féachaint le sainiú agus cosaint theorainneacha láithreáin an Liosta Sealadaigh agus a gcriosanna maolánacha a áireamh i bpleananna forbartha contae nó cathrach údaráis áitiúil.	SSN, údaráis áitiúla, Tionóil Réigiúnacha	1. Leanúnach, de réir mar is gá	1. Láithreáin Liosta Shealadaigh agus criosanna maolánacha sainithe agus cosanta i bpleananna forbartha ábhartha na n-údarás áitiúil, tar éis iad a shainiú i gcomhairle leis an bpobal áitiúil.
2.3	Comhtháthú gníomhartha agus cuspóirí na bpleananna bainistíochta láithreán um Maoin Oidhreachta Domhanda agus Liosta Sealadach le pleananna forbartha contae nó cathrach údaráis áitiúil a chur chun cinn.	SSN, OOP, SPNF, údaráis áitiúla	1. Leanúnach, de réir mar is gá	1. Tagairt a dhéanamh do phleananna bainistíochta do Mhaoin Oidhreachta Domhanda agus láithreáin Liosta Shealadaigh i bpleananna forbartha ábhartha na n-údarás áitiúil.
2.4	Cinntiú go bhfuil an Straitéis seo ar aon dul leis an reachtaíocht agus an mbeartas ábhartha ar oidhrecht chultúrtha agus nádúrtha.	SSN, OOP, SPNF	1. 2030	1. Athbhreithnigh agus leasaigh an Straitéis seo, faoi réir measúnaithe comhshaoil, ar bhonn tréimhsiúil le go léirítear forbairtí reachtacha agus beartais atá á bhforbairt a bhaineann le hoidhrecht chultúrtha agus nádúrtha.

Sprioc 3:

Feabhas a chur ar inniúlacht agus ar chumas na bpáirtithe leasmhara uile chun Oidhreacht Dhomhanda na hÉireann a chosaint agus a bhainistiú.

Uimh.	Cuspóir Straitéiseach	Príomheagraíochtaí	Spriocdháta	Gníomhartha
3.1	Tacaíocht a thabhairt do bhearta chun inniúlacht agus cumas a fhorbairt chun tacú le forbairt na hOidhreachta Domhanda in Éirinn.	SSN, OOP, SPNF, ICOMOS Éireann	1. 2025	1. Bearnaí in acmhainn agus cumas a aithint agus plean/clár forbartha acmhainne a fhorbairt.
			2. 2025 ar aghaidh	2. Ceardlanna ar ghnéithe éagsúla den Oidhreacht Dhomhanda a eagrú do phríomhthacadóirí agus do phríomhpháirtithe leasmhara maidir le pleanáil, forbairt chuí agus measúnú tionchair, agus bainistíocht agus cosaint
			3. Leanúnach, de réir mar is gá	3. Suíomh gréasáin Oidhreacht Dhomhanda Éireann a nuashonrú le príomhfhaisnéis (tréithe, luachanna, mapáil) ar Mhaoin Oidhreachta Domhanda agus láithreáin Liosta Shealadaigh.
3.2	Tacú le comhoibriú agus comhar idir agus i measc na bpríomhpháirtithe leasmhara, úinéirí talún agus tionóntaí, agus an tsochaí chathartha chun tuiscint agus feasacht ar Oidhreacht Dhomhanda a mhéadú.	SSN, OOP, SPNF, ICOMOS Éireann, údaráis áitiúla, institiúidí tríú leibhéal, ranna rialtais ábhartha	1. 2025 ar aghaidh	1. Ceardlanna/seimineáir um mhúscailt feasachta a eagrú do phobail áitiúla agus do phríomhpháirtithe leasmhara ar bhuntáistí agus impleachtaí a ghabhann le hinscríobh Oidhreachta Domhanda.
3.3	Tacú le malartú eolais agus líonrú bainisteoirí Oidhreachta Domhanda agus foirne bainistíochta.	SSN	1. 2025	1. Líonra Comhordaitheoirí agus Bainisteoirí Oidhreachta Domhanda a bhunú.
			2. 2027	2. An líonra a leathnú chun Tuaisceart Éireann agus bainisteoirí idirnáisiúnta Oidhreachta Domhanda a chuimsiú.
3.4	Tacú le hoiliúint agus feasacht ildisciplíneach chuí ar an Oidhreacht Dhomhanda agus le forbairt ghairmiúil leanúnach i measc gairmithe pleanála poiblí.	SSN, údaráis áitiúla, Tionóil Réigiúnacha	1. Leanúnach	1. Tacaí a fhorbairt mar chuid de chlár um fhorbairt acmhainne.
3.5	Tacú le cur chuige náisiúnta comhtháite i dtreo scileanna traidisiúnta cuí a fhorbairt le tacú le cosaint, caomhnú agus bainistíocht fhadtéarmach Maoine Oidhreachta Domhanda.	SSN, OOP, An tSeirbhís Náisiúnta Oidhreachta Tógtha (NBHS), An Chomhairle Oidhreachta, údaráis áitiúla, ranna rialtais ábhartha	1. Leanúnach	1. Tacú leis an gClár Scileanna Oidhreachta Uile-Éireann.

Spríoc 4:

Tacú le cosaint, caomhnú, léirmhíniú agus cur i láthair Maoine Oidhreachta Domhanda agus láithreáin Liosta Shealadaigh na hÉireann.

Uimh.	Cuspóir Straitéiseach	Príomheagraíochtaí	Spríocdháta	Gníomhartha
4.1	Féachaint lena chinntiú, i gcomhpháirtíocht le príomhpháirtithe leasmhara, go gcosnaítear agus go mbainistítear Sárluach Uilíoch agus barántúlacht agus sláine na Maoine Oidhreachta Domhanda trí ghlacadh le straitéisí bainistíochta dea-chleachtais.	SSN, OOP, SPNF, údaráis áitiúla, ranna rialtais ábhartha	1. Leanúnach	- Pleananna bainistíochta um Maoine Oidhreachta Domhanda a chur i bhfeidhm agus úsáid á baint as socrú spriocanna SICRU (Sonrach, Intomhaiste, Comhaontaithe, Réalaíoch, Uainithe) le haghaidh gníomhartha. - Aghaidh a thabhairt ar bhagairtí do Mhaoine Oidhreachta Domhanda agus measúnú tionchair a dhéanamh más gá (uirbiú/forbairt, turasóireacht, tubaiste nádúrtha/aeráide, agus coinbhleacht/cogadh). - Pleananna bainistíochta riosca a chuimsiú i bpleananna bainistíochta.
4.2	Comhoibriú gníomhach agus rannpháirtíocht úinéirí talún agus pháirtithe leasmhara áitiúla a éascú i maoirsiú láithreáin Maoine Oidhreachta Domhanda agus Liosta Sealadach, ag aithint a dtábhacht mar thírdhreacha beo agus a Sárluach Uilíoch a chosaint ag an am céanna.	SSN, OOP, SPNF, ICOMOS Éireann, údaráis áitiúla, ranna rialtais ábhartha	2027 2030	- Fóraim phobail/pháirtithe leasmhara a bhunú ag Maoine Oidhreachta Domhanda agus láithreáin Liosta Shealadaigh agus cruinnithe rialta a thionól. - Líonra de fhóraim phobail/pháirtithe leasmhara a bhunú chun malartú smaointe a éascú ag pobail áitiúla ar ábhair éagsúla a bhaineann lena maoirsiú ar Mhaoine Oidhreachta Domhanda agus ar láithreáin Liosta Shealadaigh.
4.3	Iníúchadh a dhéanamh ar an bhféidearthacht atá ann Maoine Oidhreachta Domhanda a chlárú ar an Liosta Idirnáisiúnta de Mhaoine Chultúrtha faoi Chosaint Fheabhsaithe faoin Dara Prótacal a ghabhann le Coinbhinsiún na Háige 1954.	SSN	2025 2027, más gá	- Indéantacht chlárú na Maoine Oidhreachta Domhanda a fhiosrú. - Maoine Oidhreachta Domhanda a chlárú le haghaidh cosanta feabhsaithe, ag brath ar thoradh an chleachtaidh scópála thuas.

Sprioc 4:

Tacú le cosaint, caomhnú, léirmhíniú agus cur i láthair Maoine Oidhreachta Domhanda agus láithreáin Liosta Shealadaigh na hÉireann.

Uimh.	Cuspóir Straitéiseach	Príomheagraíochtaí	Spriocdháta	Gníomhartha
4.4	Tacú le bunú bainistíochta rannpháirtíochta ag láithreáin Maoine Oidhreachta Domhanda agus Liosta Shealadaigh, lena n-áirítear ionadaíocht ar agus rannpháirtíocht ag údaráis áitiúla, úinéirí talún, agus pobail áitiúla, agus príomhpháirtithe leasmhara eile.	SSN, OOP, SPNF, údaráis áitiúla	1. 2027	1. Bainisteoirí/comhordaitheoirí Maoine Oidhreachta Domhanda a cheapadh.
			2. 2025 ar aghaidh	2. Grúpaí forfheidhmithe agus grúpaí stiúrtha um Mhaoin Oidhreachta Domhanda a bhunú.
			3. 2025	3. Bainisteoirí Tionscadail a cheapadh ag láithreáin Liosta Shealadaigh.
			4. 2025	4. Foirne ainmniúcháin agus struchtúir eagraíochtúla cuí eile a bhunú ag láithreáin Liosta Shealadaigh.
4.5	Cur chuige le hacmhainní níos fearr agus níos comhtháite, níos cuimsithí, agus ildisciplíneach a chur chun cinn maidir le bainistiú, caomhnú, léiriú agus cur i láthair láithreáin Maoine Oidhreachta Domhanda agus Liosta Sealadach.	SSN, OOP, SPNF, údaráis áitiúla	1. Leanúnach	1. Painéal saineolaithe ildisciplíneacha a choinneáil ar féidir leo comhairle a thabhairt ar shaincheistanna ábhartha ar bhonn ad hoc.
			2. 2025	2. Creat soláthair náisiúnta a bhunú ar aon dul leis an Treoir um Sholáthar Poiblí Glas.

Sprioc 5:

Oidhreacht Dhomhanda a chomhtháthú i gcreat níos leithne na forbartha inbhuanaithe chun tairbhí na bainistíochta oidhreacht in Éirinn a léiriú agus a chur chun cinn.

Uimh.	Cuspóir Straitéiseach	Príomheagraíochtaí	Spriocdháta	Gníomhartha
5.1	A chinntiú go bhfuil bainistíocht agus cosaint láithreáin Maoine Oidhreacht Domhanda agus Liosta Sealadach bunaithe ar phrionsabail na hinbhuanaitheachta comhshaoil agus forbairt chuimsitheach shóisialta agus eacnamaíoch.	SSN, OOP, SPNF, údaráis áitiúla, ENRanna, ranna rialtais ábhartha	1. De réir mar is gá	1. Plean socheacnamaíoch a fhorbairt ag an leibhéal áitiúil chun na buntáistí a bhaineann le hainmniúchán d'fhorbairt chuimsitheach shóisialta agus eacnamaíoch a léiriú.
			2. Leanúnach	2. Tionscnaimh maidir le hinbhuanaitheacht comhshaoil a chur chun cinn ag Maoin Oidhreacht Domhanda.
			3. Leanúnach	3. Tacú le feirmeoireacht agus le pobail bheo trí chur i bhfeidhm scéimeanna agra-chomhshaoil faoi stiúir áitiúil, a chabhraíonn freisin le bainistiú athraithe agus cosaint séadchomharthaí agus gnéithe nádúrtha ag Maoin Oidhreacht Domhanda agus láithreáin Liosta Shealadaigh.
			4. Leanúnach	4. Feasacht a chinntiú, ar gach leibhéal ábhartha den chinnteoireacht ar an tsiombóis idir luachanna Oidhreacht Domhanda, spriocanna straitéiseacha náisiúnta, agus an cur chuige foriomlán i dtreo na forbartha inbhuanaithe a theastaíonn chun cur le comhlíonadh SFlína ag Éirinn.
5.2	Tacú le cuspóirí turasóireachta athghiniúnach inbhuanaithe agus iad a chur chun cinn maidir le láithreáin Maoine Oidhreacht Domhanda agus Liosta Sealadach.	SSN, OOP, SPNF, Fáilte Ireland, Turasóireacht Éireann, An Roinn Comhshaoil, Aeráide agus Cumarsáide (RCAC), ranna rialtais ábhartha	1. Leanúnach	1. Glacadh agus tacú le cuspóirí turasóireachta inbhuanaithe/athghiniúna ag Maoin Oidhreacht Domhanda agus láithreáin Liosta Shealadaigh trí straitéisí sonracha agus pleananna gníomhaíochta a fhorbairt.
			2. Leanúnach	2. Bainistíocht ar Shuíomhanna Maoine Oidhreacht Domhanda agus Liosta Sealadach a ailíniú le dea-chleachtas agus treoir inbhuanaitheachta de réir caighdeán dhomhanda maidir le taisteal agus turasóireacht inbhuanaithe (m.sh., An Chomhairle Turasóireachta Domhanda Inbhuanaithe, Cairt Idirnáisiúnta ICOMOS um Thurasóireacht Oidhreacht Cultúrtha).

Sprioc 5:

Oidhreacht Dhomhanda a chomhtháthú i gcreat níos leithne na forbartha inbhuanaithe chun tairbhí na bainistíochta oidhreachta in Éirinn a léiriú agus a chur chun cinn.

Uimh.	Cuspóir Straitéiseach	Príomheagraíochtaí	Spriocdháta	Gníomhartha
			3. 2030	3. Idirchaidreamh a dhéanamh le RCAC maidir le cur i bhfeidhm na hÉireann ar spriocanna na Sprioc Forbartha Inbhuanaithe, go háirithe: • Sprioc 8.9 - Faoi 2030, beartais a cheapadh agus a chur i bhfeidhm chun turasóireacht inbhuanaithe a chur chun cinn a chruthaíonn poist agus a chuireann cultúr agus táirgí áitiúla chun cinn. • Sprioc 12.b - Uirlisí a fhorbairt agus a chur i bhfeidhm chun monatóireacht a dhéanamh ar thionchair forbartha inbhuanaithe do thurasóireacht inbhuanaithe a chruthaíonn poist agus a chuireann cultúr agus táirgí áitiúla chun cinn.
5.3	Tacú le comhtháthú an oiriúnú don athrú aeráide, bearta maolaithe agus measúnú riosca i bpleananna bainistíochta láithreán Maoine Oidhreachta Domhanda agus Liosta Sealadach.	SSN, OOP, NBHS, SPNF, ranna rialtais ábhartha	1. Leanúnach, de réir mar is gá 2. 2030	1. Gníomhaíochtaí ábhartha an Phlean Oiriúnaithe Earnála um Athrú Aeráide Bithéagsúlachta agus an Phlean Oiriúnaithe Earnála um Athrú Aeráide agus an Oidhreacht Thógtha agus Seandálaíochta 2019 agus Oidhreacht Éireann 2030 a chomhtháthú i bpleananna bainistíochta Maoine Oidhreachta Domhanda agus láithreáin Liosta Shealadaigh agus pleananna oiriúnaithe sonracha do láithreáin a dhréachtú. 2. Suíomhanna Réadmhaoine Oidhreachta Domhanda agus Liosta Sealadach a dhéanamh ina n-eiseamláirí do mhaolú carbóin trí dhul faoi charbón agus cleachtais inbhuanaithe agus an beartas náisiúnta dícharbónaithe a chur i bhfeidhm chun pleananna bainistíochta atá neodrach ó thaobh carbóin de a bhaint amach.

Sprioc 5:

Oidhreacht Dhomhanda a chomhtháthú i gcreat níos leithne na forbartha inbhuanaithe chun tairbhí na bainistíochta oidhreachta in Éirinn a léiriú agus a chur chun cinn.

Uimh.	Cuspóir Straitéiseach	Príomheagraíochtaí	Spriocdháta	Gníomhartha
5.4	Tacú le comhtháthú chosaint agus athchóiriú na bithéagsúlachta agus na n-éiceachóras i bpleananna bainistíochta láithreán Maoine Oidhreachta Domhanda agus Liosta Sealadach.	SSN, OOP, SPNF, ranna rialtais ábhartha	1. Leanúnach, de réir mar is gá	- Comhtháthú chosaint agus athchóiriú na bithéagsúlachta agus éiceachóras i bpleananna bainistíochta a chur chun cinn agus tacú leis. - Comhtháthú Plean Gníomhaíochta Bithéagsúlachta Náisiúnta 2017–2021, Plean Oiriúnaithe Earnála um Bithéagsúlacht don Athrú Aeráide 2019, Oidhreacht Éireann 2030, agus Straitéis Bithéagsúlachta an AE a chuir chun cinn do 2030 agus dréachtú na bpleananna bainistíochta ar bun, nuair is cuí.
5.5	Comhtháthú inbhuanaithe éagsúlachta, cothromais, cothromaíocht inscne, cineálacha cur chuige bunaithe ar chearta i gcleachtais bhainistíochta agus i mbeartais ábhartha a chur chun cinn.	SSN, OOP, SPNF, údaráis áitiúla	1. Leanúnach	- Deiseanna socheacnamaíocha, folláine, tionscnaimh bunaithe ar chearta a chur chun cinn do shaoránaigh chomhionann agus ghníomhacha a chur san áireamh sna chéad athbhreithnithe eile ar chuspóirí na bpleananna bainistíochta de réir phrionsabail na Straitéise Éagsúlachta, Comhionannais agus Cuimsithe 2022–24. - Meas ar an gcomhionannas inscne a chinntiú le linn thimthriall iomlán na bpróiseas Oidhreachta Domhanda. - Comhairliúchán comhionann agus measúil, rannpháirtíocht iomlán agus éifeachtach agus deiseanna comhionanna um cheannaireacht agus ionadaíocht ag gach inscne laistigh de na gníomhaíochtaí um Maoine Oidhreachta Domhanda agus láithreáin Liosta Shealadaigh. - Ionadaíocht chomhionann ag gach inscne a chur chun cinn i réimse chaomhnú na hOidhreachta Domhanda agus a ról san oideachas Oidhreachta Domhanda laistigh de chreat na dtionscadal agus na dtionscnamh a bhaineann le EOECA.

Sprioc 5:

Oidhreacht Dhomhanda a chomhtháthú i gcreat níos leithne na forbartha inbhuanaithe chun tairbhí na bainistíochta oidhreachta in Éirinn a léiriú agus a chur chun cinn.

Uimh.	Cuspóir Straitéiseach	Príomheagraíochtaí	Spriocdháta	Gníomhartha
5.6	Tacú le comhtháthú na Gaeilge agus foirmeacha eile oidhreachta dobhraite mar an traidisiún béil, an litríocht, an béaloideas agus an mhiotaseolaíocht sa bhainistíocht ar Mhain Oidhreachta Domhanda agus ar láithreáin Liosta Shealadaigh.	SSN, OOP, An Roinn Turasóireachta, Cultúir, Ealaíon, Gaeltachta, Spóirt agus Meán, údaráis áitiúla, ENRanna, ranna rialtais ábhartha	1. Leanúnach	1. An Ghaeilge agus an oidhreacht chultúrtha dhobhraite a chur chun cinn i bpleananna bainistíochta.
5.7	Tacú le hinrochtaineacht fheabhsaithe a chomhtháthú i Main Oidhreachta Domhanda agus i láithreáin Liosta Shealadaigh lena n-áirítear rochtain do dhaoine faoi mhíchumas, mar a éilítear faoin Acht Míchumais 2005.	SSN, OOP, SPNF, údaráis áitiúla, ENRanna	1. Leanúnach 2. 2031	1. Oibriú i gcomhpháirt le páirtithe leasmhara, pobal, Eagraíochtaí do Dhaoine faoi Mhíchumas agus daoine faoi mhíchumas agus ar a bhfuil riocht mhíchumasaithe d'fhonn bacainní roimh inrochtaineacht a aithint chomh maith le réitigh fhéideartha don inrochtaineacht agus straitéisí léirmhínte chun rannpháirtíocht níos leithne agus bród níos láidre as ról na hÉireann san Oidhreacht Dhomhanda a spreagadh. 2. Acmhainní ilteangacha a fhorbairt chun rannpháirtíocht níos leithne in oidhreacht na hÉireann agus bród níos láidre aisti a spreagadh.

Sprioc 6:

Cur le tionscnaimh Oidhreachta Domhanda, lena n-áirítear taighde agus comhoibriú idirnáisiúnta.

Uimh.	Cuspóir Straitéiseach	Príomheagraíochtaí	Spriocdháta	Gníomhartha
6.1	Tacú le creat(aí) taighde Oidhreachta Domhanda a fhorbairt d'Éirinn lena n-áirítear comhpháirtíochtaí idirnáisiúnta atá dírithe ar thaighde agus ar theicneolaíochtaí caomhantais, agus ar dea-chleachtais a roinnt ar fud an domhain.	SSN, OOP, An Chomhairle Oidhreachta, An Clár Discovery, institiúidí tríú leibhéal	1. 2032	1. Creat taighde uileghabhálach forbartha don Oidhrecht Dhomhanda in Éirinn.
			2. 2030	2. Creataí taighde forbartha agus nuashonraithe do Mhaoin Oidhreachta Domhanda.
			3. 2035	3. Creataí taighde forbartha do shuíomhanna Liosta Sealadach.
6.2	Tacú le comhpháirtíochtaí agus comhpháirtíochtaí a bhunú idir Seirbhís na Séadchomharthaí Náisiúnta, an OOP de réir mar is cuí, institiúidí tríú leibhéal, comhlachtaí óige agus comhlachtaí ábhartha eile chun taighde agus comhar a chur chun cinn, eolas comhpháirteach a fheabhsú agus gníomhaíochtaí agus for-rochtain oideachasúil a fhorbairt, lena n-áirítear do dhaoine óga.	SSN, OOP, DFA, institiúidí tríú leibhéal, ranna rialtais ábhartha	1. Leanúnach	1. Comhpháirtíochtaí a bhunú idir SSN, agus institiúidí tríú leibhéal maidir le taighde agus forbairt ghníomhaíochtaí oideachais.
			2. 2026	2. Plé a reáchtáil leis an Roinn Breisoideachais agus Ardoideachais, Taighde, Nuálaíochta agus Eolaíochta (RBATNE) maidir le Gníomh 5.1 de ESD go dtí 2030 : “Naisc agus comhoibriú a chothú, a thacú agus a leathnú idir soláthraithe oideachais agus a bpobail áitiúla, eagraíochtaí neamhrialtasacha, údaráis áitiúla chun oideachas a chur ar an ngá le gníomhaíocht agus rannpháirtíocht maidir le forbairt inbhuanaithe, agus chun feachtas a ardú agus tuiscint a fháil air.”
			3. 2028	3. Rannpháirtíocht in imeachtaí ar nós Chláir Ambasadóirí Óga na hOidhreachta Domhanda (nó tionscnaimh óige eile) agus Lá Idirnáisiúnta na Láithreán agus na Séadchomharthaí.
			4. Leanúnach	4. Tacú le bunú Lárionad Oidhreachta Domhanda (Ionad Chatagóir 2) a bheidh ina Lárionad Idirnáisiúnta Sármaithéasa.

Sprioc 6:

Cur le tionscnaimh Oidhreachta Domhanda, lena n-áirítear taighde agus comhoibriú idirnáisiúnta.

Uimh.	Cuspóir Straitéiseach	Príomheagraíochtaí	Spriocdháta	Gníomhartha
6.3	Comhoibriú le hlonad Oidhreachta Domhanda EOECA agus Comhlachtaí Comhairleacha, (ICOMOS, ICCROM, IUCN) chun tacú le spriocanna Oidhreachta Domhanda agus le hOidhreachtaí Domhanda atá i mbaol ar leibhéal idirnáisiúnta.	SSN, OOP, DFA, An Roinn Oideachais (mar an gCoimisiún Náisiúnta Éireannach le haghaidh EOECA)	1. 2031	1. Tuairisciú Tréimhsiúil a thabhairt chun críche agus freastal ar Chruinnithe Pointe Fócais, de réir mar is gá.
			2. Leanúnach	2. Tuarascálacha ar Staid Chaomhantais a thabhairt chun críche, má iarrtar.
			3. Leanúnach	3. Nuashonrú a thabhairt don Lárionad Oidhreachta Domhanda nuashonraithe maidir le bagairtí ar Mhaoin Oidhreachta Domhanda nó ábhair spéise ábhartha.
			4. Leanúnach	4. Tacú le tionscnaimh/staidéir.
			5. Go bliantúil	5. Freastal ar chruinniú an Choiste Oidhreachta Domhanda.
			6. Leanúnach	6. Iarratais eile EOECA agus Comhlachtaí Comhairleacha ar fhaisnéis nó ar chomhoibriú a mheas agus freagairt dóibh.
			7. Go bliantúil	7. Rannchuidiú leis an gCiste Oidhreachta Domhanda.
			8. 2028	8. Bheith rannpháirteach go gníomhach i gclár oideachais Oidhreachta Domhanda de chuid EOECA.
6.4	Comhoibriú le comhpháirtithe trasnáisiúnta agus trasteorann chun Oidhreachtaí Domhanda a neartú ar oileán na hÉireann agus ar fud na cruinne.	SSN, OOP, DFA	1. Leanúnach	1. Comhoibriú le comhpháirtithe trasnáisiúnta agus trasteorann chun Oidhreachtaí Domhanda na hÉireann a neartú.
			2. 2027	2. Lónra Bainisteoirí Oidhreachta Domhanda na hÉireann a fhorbairt.
			3. 2030	3. Rian Uile Éireann de Mhaoin Oidhreachta Domhanda a fhorbairt.
			4. 2033	4. Iniúchadh a dhéanamh ar fairsingiú an chosáin chun gach sonrúchán EOECA a chur san áireamh.

Sprioc 7:

Luachanna agus tairbhí inscríbhinn Oidhreachta Domhanda a chur in iúl go héifeachtach agus go forleathan.

Uimh.	Cuspóir Straitéiseach	Príomheagraíochtaí	Spriocdháta	Gníomhartha
7.1	Tuiscint agus meas níos fearr ar an Oidhrecht Dhomhanda agus na tairbhí a ghabhann léi a chur in iúl i measc príomhpháirtithe leasmhara agus an phobail i gcoitinne, lena n-áirítear eagraíochtaí óige, daoine scothaosta, grúpaí faoi mhíbhuntáiste, daoine faoi míchumas nó ar a bhfuil riocht míchumasaithe agus daoine óga trí leas a bhaint as ardáin dhigiteacha chun feasacht agus rannpháirtíocht a leathnú.	SSN, OOP, SPNF, Fáilte Éireann, údaráis áitiúla	1. 2026	1. Straitéis chumarsáide a ullmhú chun riachtanais éagsúla faisnéise agus rannpháirtíochta atá ag lucht sprice Oidhreachta Domhanda a aithint agus díriú orthu.
			2. Leanúnach	2. Tacaítear le tionscnaimh chun tuiscint agus léirthuisicint ar Oidhrecht Dhomhanda a mhéadú de réir mar a thagann siad chun cinn.
			3. 2027	3. Feachtas cumarsáide a fhorbairt agus a chur chun cinn i gcomhar le húdaráis áitiúla agus grúpaí pobail (i.e., An tSeachtain Náisiúnta Oidhreachta, An tSeachtain Náisiúnta Bithéagsúlacht).
			4. Leanúnach	4. Tacaíocht a thabhairt do dhea-chleachtais i léirmhíniú agus i gcur i láthair chun luachanna an tsuimh a chur in iúl, ag cinntiú go ndéantar ilpheirspictíochtaí a mheas.
			5. Leanúnach	5. Líonraí reatha a úsáid chun plé le páirtithe leasmhara agus leis an bpobal i gcoitinne.
7.2	Tionscnaimh chun feasacht ar Oidhrecht Dhomhanda i mbunscoileanna agUs in iar-bhunscoileanna agus i measc daoine óga a chur chun cinn agus tacú leo i gcomhar leis an Roinn Oideachais agus an Roinn Leanaí, Comhionannais, Míchumais, Lánpháirtíochta agus Óige.	SSN, OOP, An Roinn Oideachais, an Roinn Leanaí, Comhionannais, Míchumais, Lánpháirtíochta agus Óige, an Chomhairle Oidhreachta	1. 2028	1. Meitheal oibre a bhunú le scópáil a dhéanamh ar thionscnaimh inmharthana (i.e. FGL do mhúinteoirí, turais Idirbhliana).
			2. 2029	2. Comhoibriú leis an gComhairle Oidhreachta agus leis an Roinn Oideachais maidir le Gníomh 2.6g de ESD go dtí 2030 : “Méadú ar líon na gcúairteanna ar bhunscoileanna, agus na naisc idir Athrú Aeráide agus Bithéagsúlacht a fhiosrú tríd an gclár Oidhrecht i Scoileanna.”
			3. 2030	3. Tionscnaimh nua a chur i bhfeidhm i mbunscoileanna agus in iar-bhunscoileanna.

Sprioc 7:

Luachanna agus tairbhí inscibhinn Oidhreachta Domhanda a chur in iúl go héifeachtach agus go forleathan.

Uimh.	Cuspóir Straitéiseach	Príomheagraíochtaí	Spriocdháta	Gníomhartha
			4. 2032	4. Pacáistí oideachais Oidhreachta Domhanda do mhúinteoirí ullmhaithe lena gcuirtear síos ar thábhacht agus ar fhreagrachtaí domhanda na hOidhreachta Domhanda.
			5. 2034	5. Comhoibriú leis an Roinn Leanaí, Comhionannais, Míchumais, Lánpháirtíochta agus Óige agus le hambasadóir Óige na hÉireann do EOECA chun cinntiú go bhfuil ról ag leanaí agus daoine óige sa chomhairliúchán Oidhreachta Domhanda, sna struchtúir agus sna tionscnaimh rannpháirtíochta.
7.3	Tacú le coincheap na n-abhcóidí agus na gcosantóirí Oidhreachta Domhanda ar leibhéal náisiúnta agus áitiúil chun feacht a ardú ar thábhacht luachanna agus maoine na hOidhreachta Domhanda.	SSN, OOP, údarais áitiúla	1. Leanúnach	1. Abhcóidí agus seaimpíní oiriúnacha a aithint agus tacú leo ar leibhéal náisiúnta agus áitiúil.
7.4	Tacú le bunú líonraí oibrithe deonacha chun páirt a ghlacadh i ngníomhaíochtaí um ardú feacht i ndáil leis an Oidhrecht Dhomhanda.	SSN, OOP, SPNF, údarais áitiúla, ENRanna	1. 2029	1. Líonraí oibrithe deonacha a bhunú chun páirt a ghlacadh i ngníomhaíochtaí múscaillte feacht Oidhreachta Domhanda atá nasctha le Tionscnamh Oibrithe Deonacha Oidhreachta Domhanda laistigh de Chlár Oideachais Oidhreachta Domhanda EOECA.

Rialtas na hÉireann
Government of Ireland